

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

JAKKULA RITVA

PÄIVÄHOITO LASTENSUOJELUN TOIMINTASUUNNITELMISSA

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Kasvatustieteiden koulutus

2016

Master's Programme in Education and Globalisation Kasvatustieteen koulutus		Tekijä/Author Ritva Jakkula	
Työn nimi/Title of thesis Päivähoito lastensuojelun toimintasuunnitelmissa			
Pääaine/Major subject Kasvatustiede	Työn laji/Type of thesis Pro gradu	Aika/Year 2016	Sivumäärä/No. of pages 74
Tiivistelmä/Abstract <p>Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, kuinka päivähoito näyttäytyy kuntien laatimissa lastensuojelun toimintasuunnitelmissa. Tarkastelen päivähoitoa lastensuojelun toimintasuunnitelmissa kysymällä: Kuinka kunnat ovat kirjanneet 1) päivähoitoon lapsiperheen palvelun näkökulmasta, 2) päivähoitoa lastensuojelun ehkäisevän työn kontekstina, 3) perhetyön toimijana sekä 4) moniammatillisen yhteistyön tekijänä. Tutkimuksen taustalla on viitekehys päivähoitosta yhteiskunnan taholta tarjottavana perhepalveluna, joka toimii ehkäisevän lastensuojelutyön tekijänä, ja jolta vaaditaan perhetyön ja moniammatillisen yhteistyön menetelmiä.</p> <p>Lastensuojelulain (2007) 12 § mukaisesti jokaisen kunnan on laadittava suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä. Suunnitelmaan on sisällytettävä lain vaatimat tiedot, se on hyväksyttävä kunnanvaltuustossa ja tarkistettava vähintään kerran neljässä vuodessa. Tutkimuksen aineistoksi valikoitui kymmenen Pohjois-Suomen aluehallintoviraston valvonnan piirissä olevaa internet-sivuilla julkaistua lastensuojelun toimintasuunnitelmaa. Aineiston toimintasuunnitelmista seitsemän on laadittu eri kuntien välisen yhteistyön tuloksena, kuntayhtymän tuottamana seudullisena yhteistyönä tai alueen hyvinvointistrategiaan liitettynä. Yksittäisen kunnan tai kaupungin suunnitelmaa edustavat kolme lastensuojelun toimintasuunnitelmaa. Tutkimus on teorialähtöinen, jossa aineiston analyysiin on käytetty kvalitatiivisen tutkimuksen sisällön analyysin ja dokumenttianalyysin menetelmiä.</p> <p>Tulosten mukaan kunnat kuvaavat päivähoitoa lapsiperheen palveluna lähinnä eri päivähoitomuotojen ja lapsen erityisen tuen tarjoajana. Päivähoito ehkäisevän lastensuojelutyön kontekstina korostuu toimintasuunnitelmissa varhaisen tuen ja vanhemmuuden tukemiseen liittyvän ammattiosaamisen haasteena. Perhetyön tekijänä päivähoito on kirjattu pääosin kuntien suunnitelmiin kehittämisen kohteena. Lasten hyvinvoinnin taustalla on koko perheen hyvinvointi, minkä vuoksi moniammatillisen yhteistyön tekijänä päivähoito näyttäytyy lastensuojelun toimintasuunnitelmissa lähinnä perheen kanssa tehtävän yhteistyön muodossa. Tähän tarvitaan kunnan eri hallintorajoja ylittävää yhteistyötä ja moniammatillisia yhteistyömenetelmiä, joihin toivotaan kehittyvän uusia toimintamalleja.</p> <p>Päivähoito on yksi keskeisimmistä lapsiperheiden käyttämistä yhteiskuntamme tarjoamista palveluista. Tästä huolimatta päivähoito näyttäytyy lastensuojelun toimintasuunnitelmissa yllättävän pienesti. Toimintasuunnitelmien tavoite toimia lasten ja nuorten hyvinvointityötä ohjaavina asiakirjoina on vielä tältä osin kehittymässä.</p>			
Asiasanat/Keywords Hyvinvointi, lastensuojelu, lastensuojelun toimintasuunnitelma, moniammatillinen yhteistyö, päivähoito, päivähoitoon perhetyö			

Sisältö

1	Johdanto	1
2	Tutkimuksen viitekehys	4
2.1	Päivähoito ja varhaiskasvatus lapsiperheen palveluna	4
2.2	Lastensuojelu	9
2.3	Lastensuojelun ehkäisevä työ päivähoidon kontekstissa	13
2.4	Päivähoidon perhetyö	18
2.5	Päivähoidon moniammatillinen yhteistyö	20
3	Lastensuojelun toimintasuunnitelma	22
4	Tutkimuskysymykset	24
5	Tutkimuksen menetelmälliset valinnat	25
5.1	Sisällön analyysi	25
5.2	Dokumenttianalyysi tutkimusmenetelmänä	27
5.3	Aineiston hankinta ja analyysi	29
6	Tulokset	33
6.1	Lastensuojelun toimintasuunnitelmien yleistä kuvailua	33
6.2	Päivähoito lapsiperheen palveluna lastensuojelun toimintasuunnitelmissa	34
6.2.1	<i>Päivähoitomuoto</i>	34
6.2.2	<i>Erityinen tuki</i>	41
6.3	Päivähoito ehkäisevän lastensuojelutyön kontekstina lastensuojelun toimintasuunnitelmissa	45
6.4	Päivähoito perhetyön toimijana lastensuojelun toimintasuunnitelmissa	48
6.5	Päivähoidon moniammatillinen yhteistyö lastensuojelun toimintasuunnitelmissa	50
6.5.1	<i>Päivähoidon yhteistyö perheen kanssa</i>	50
6.5.2	<i>Hallintorajat ylittävä yhteistyö</i>	54
7	Tutkimuksen luotettavuus	59
8	Pohdintaa	62
	Lähteet	68

1 Johdanto

Tutkimukseni lähtökohtana on ajatus päivähoidosta lastensuojelun ennaltaehkäisevänä ja palvelua tuottavana toimijana, jolle vahva työtapa on perheen kanssa tehtävä työ sekä moniammatillisuuteen liittyvät työtavat. Tämä kokonaisuus yhdistää päivähoidon arkeen vahvasti ajatuksen lapsen ja perheen tukemisesta ja muodostaa tämän tutkimuksen viitekehyksen. Tutkimus liikkuu päivähoidon ja lastensuojelun muodostamalla yhteisellä rajapinnalla. Tavoitteena on kuvata päivähoitoa kuntien laatimissa lastensuojelun toimintasuunnitelmissa ja korostaa sitä lastensuojelun kentässä, nostamalla esiin toimintasuunnitelmiin kirjattuja päivähoitolle ja lastensuojelulle ominaisia työtapoja sekä lapsen ja perheen hyvinvointia tukevia tekijöitä.

Suomessa lapsi syntyy vanhempiensa, lähiympäristön ja yhteiskunnan ”silmien alla”. Syntymästään lähtien hänen olemassaoloaan mitataan, suunnitellaan, arvioidaan ja kirjataan lapsen elämän eri yhteisöissä ja palveluissa. Tästä huolimatta lapset tarvitsevat erityistä suojelua, lastensuojelua. Lastensuojelun merkitys on viimeisten vuosien aikana kasvanut, siitä keskustellaan julkisesti ja siihen on kiinnitetty huomiota valtiovaltaa myöten. Päivähoidon varhaiskasvatus on yhteiskunnan valvomaa ja säätelemää lain ja asetusten mukaisesti. Ajankohtaista on vuonna 2015 voimaan tullut varhaiskasvatuslaiksi päivitetty päivähoitolaki vuodelta 1973.

Lastensuojelulaissa mainitaan uutena käsitteenä ehkäisevä lastensuojelu. Päivähoito mainitaan laissa lapsiperheen yhtenä ehkäisevän lastensuojelun tukena ja erityistukena. (Lastensuojelulaki, 2007/417, 3a §.) Suomessa päivähoitoa käyttää noin 63 % väestön kaikista alle kouluikäisistä lapsista, joten päivähoidossa on autenttinen mahdollisuus tavata suuri osa alle kouluikäisistä lapsista, arvioida lapsen hyvinvointia ja mahdollista tuen tarvetta. Ehkäisevää lastensuojelua on lapseen ja perheeseen liittyvä hyvinvoinnin edistäminen, silloin kun perhe ei ole lastensuojelun asiakas. (Lastensuojelulaki, 2007/417, 13 a §.) Lapsen hyvinvoinnin taustalla on aina koko perheen hyvinvointi, joten tämän päivän päivähoitoon voidaan liittää läheisesti myös perhetyön ja moniammatillisen yhteistyön käsitteet. Moniammatillisen yhteistyön onnistuminen on perusta lapsen hyvinvoinnin ja sen seurannan tukemisessa perheen kaikkinaisessa elämänpiirissä.

Tämän ajatuksen pohjalta päivähoito voidaankin liittää vahvasti yhteiskunnan eri rakenteisiin, jolloin sillä on yhteys kuntien päätöksen tekoon ja niihin painoarvoihin, joita kulloi-

sellakin päättäjällä on. Hyvinvoinnin arviointi ei ole yksinkertaista. Lapsella on elämänpiirissään useita kehitysympäristöjä, joita on tarkoitus uuden lastensuojelulain mukaan karottaa kuntien laatimissa toimintasuunnitelmissa. Lastensuojelua ei yhdistetä pelkästään sosiaalitoimeen, vaan lapsen eri kehitysympäristöillä odotetaan olevan valmius vastata lapsen ja perheen suotuisan hyvinvoinnin turvaamiseen. (Solantaus, 2013, s. 4.)

Tammikuun ensimmäisenä päivänä vuonna 2008 tuli Suomessa voimaan uusi lastensuojelulaki (2007). Uudistetun lain tavoitteena on lastensuojelun painopisteen siirtyminen ehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. Lain ensimmäisessä pykälässä mainitaan tarkoitus turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Yhtenä keinona tämän toteutumiseksi pykälässä 12 § velvoitetaan kuntia laatimaan suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittamisestä. Lastensuojelulain edellyttämien lastensuojelun toimintasuunnitelmien on tarkoitus olla suunnitelmallisina ohjeina kuntien järjestämälle lastensuojelulle. Kunnat voivat laatia suunnitelman pelkästään kuntakohtaisesti tai yhteistyössä toisen kunnan tai kuntien kanssa. (Lastensuojelulaki, 2007/417, 12 §.)

Tutkimuksen aineistona on kymmenen Pohjois-Suomen aluehallintoviraston valvonnan piirissä olevan kunnan laatimaa lastensuojelun toimintasuunnitelmaa. Seitsemän suunnitelmista on laadittu eri kuntien välisen yhteistyön tuloksena, kuntayhtymän tuottamana seudullisena yhteistyönä tai alueen hyvinvointistrategioihin liitettynä. Yksittäisen kunnan tai kaupungin suunnitelmaa edustaa kolme lastensuojelun toimintasuunnitelmaa. Osa aineiston lastensuojelun toimintasuunnitelmista on nimetty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmiksi. Laissa käytetään termiä ”toimintaa koskeva suunnitelma”, minkä perusteella käytän tutkimuksessani käsitettä lastensuojelun toimintasuunnitelma. Käsitettä käytetään myös mm. Lastensuojelun käsikirjassa. Tutkimuksen aikana osa kunnista on päivittänyt aineistona käytettyä lastensuojelun toimintasuunnitelmaa. Niissä tapauksissa olen käyttänyt analyysin aineistona uutta, päivitettyä suunnitelmaa. (Lastensuojelun käsikirja 2014)

Päivähoidon lastensuojelua on tutkittu sekä päivähoidon, että lastensuojelun näkökulmasta suhteellisen paljon, etenkin ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä. Lastensuojelu on perinteisesti liitetty sosiaalitoimeen ja kiinnostaa mm. sosionomeiksi valmistuvia opiskelijoita. Yksi mielenkiintoisimmista väitöskirjatason tutkimuksista on Sirkka Rousun (2007) tutkimus lastensuojelun tuloksellisuudesta organisaatiossa. Tutkimuksessaan hän painottaa julkisten palveluiden onnistumisen vaikutusta lasten ja perheiden hyvinvointiin. Rousu

pohtii väitöskirjassaan, miten arvioimme lastensuojelun onnistumista yhteiskunnan tarjoamissa eri palveluissa. Tutkimuksessaan hän selvittää myös, mitä lastensuojelussa on tuloksellisuus ja miten sitä arvioidaan.

Bronfenbrennerin ekologisen systeemiteorian (1979) avulla valotan päivähoitopalvelun, lapsen ja perheen sekä lastensuojelun toimintasuunnitelman suhdetta toisiinsa. Bronfenbrenner jäsentää ekologisessa teoriassaan yksilön ja yhteiskunnan välisiä suhteita. Kasvun ja kehityksen yksilönäkökulmaisen ymmärryksen sijaan hän tarkastelee ekologisessa teoriassaan lapsen kehittymistä aina suhteessa häntä ympäröivään ympäristöön ja kulttuuriin. Lapsen hyvinvoinnin kannalta kaikkein tärkein kasvu-, kehitys- ja oppimisympäristö on hänen lähiympäristönsä. Kasvatuksen näkökulmasta tasapaino ympäristön ja sitä ympäröivän systeemin välillä on tavoite, johon toiminnalla pyritään. Yksilön näkökulmasta muuttuva tasapaino ilmenee häneen liittyvinä haasteinaan ja ongelminaan. Teorian mukaan vaikeudet kielivät vuorovaikutuksen ongelmista lapsen ja ympäristön välillä, jolloin tarkastelun kohteena tulisi lapsen lisäksi olla myös hänen ympäristönsä. (Bronfenbrenner, 2002, s. 222; Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski, Nivala, 1998, s. 10–11)

Bronfenbrennerin ekologiseen teoriaan pohjautuvan näkemyksen keskeisin anti tässä tutkimuksessa on, että se huomioi yhteiskunnan poliittisten ja ideologisten päätösten vaikutuksen perheen ja lapsen välittömiin ja välillisiin kasvu- ja toimintaympäristöihin. Lähestymistapa ottaa huomioon lapsen lähiympäristön kaikkien eri ympäristöjen vaikutukset, jotka vaikuttavat hänen kasvuunsa, kehitykseensä ja oppimiseensa. Lähiympäristön aikuisten ja lapsen välisen molemminpuolisen vuorovaikutuksen lisäksi taustalla on eri tasojen vuorovaikutteista toimintaa, joka vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Lapsen ja perheen kannalta lastensuojelun toimintasuunnitelma edustaa ekologisen teorian makrotasoa. Lastensuojelulain määrittämänä se on osa lapsi- ja perhepoliittisia suunnitelmia, päätöksiä, ja tavoitteita, joilla yhteiskunta lasta ja perhettä tukee.

2 Tutkimuksen viitekehys

2.1 Päivähoito ja varhaiskasvatus lapsiperheen palveluna

Tässä tutkimuksessa päivähoito nähdään instituutionaalisenä kasvatuksena sekä lapsen ja perheen saamana yhteiskunnan tarjoamana palveluna. Päivähoito on lakisääteisesti valvottua alle oppivelvollisuusikäisen lapsen hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Päivähoidossa voi olla myös tätä vanhempi lapsi, jos lain mukaan erityiset olosuhteet sitä vaativat eikä hoitoa ole muulla tavoin järjestetty. Eri päivähoitomuodoista säädetään päivähoitolaissa (1973) ja se on valvottua lapsen hoitoa, kehityksen tukemista ja siihen liittyvä vahvasti myös oppimisen ja opettamisen näkökulma. Laki lasten päivähoitosta (1973) 1 § määrittelee päivähoiton: ”Lasten päivähoitolla tarkoitetaan tässä laissa lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana.” (Laki lasten päivähoitosta, 1973/36.)

Päivähoito on yksi keskeisimmistä yhteiskunnan järjestämistä varhaiskasvatuspalveluista, jossa vanhemmilla on oikeus saada lapselleen hoitopaikka tarvitsemassaan laajuudessa. Toisaalta, päivähoitossa lapsella on oikeus saada hänelle sopivaa varhaiskasvatusta. Kodin lisäksi päivähoitossa on usein keskeinen sosiaalinen yhteisö sekä kasvu- ja kehitysympäristö hänen lapsuudessaan. Päivähoidon järjestäjänä voi olla kunta, yksityinen palveluntuottaja, seurakunta tai järjestö. Päivähoidon tarjoama varhaiskasvatus ja varhaiskasvatuksen esiopetus muodostavat yhdessä perusopetuksen kanssa lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 11.)

Instituutionaalisen kasvatuksen näkökulmasta päivähoiton voi sanoa olevan osa *instituutionaalista* sosiaalipolitiikkaa. Tästä näkökulmasta Heinämäki (2004) määrittelee päivähoiton palveluksi, jota kaikkien kansalaisten, tulotasosta riippumatta on mahdollista käyttää. Tämän tarkoitus on vähentää kansalaisten eriarvoisuutta niin tulojen kuin sosiaalisen aseman suhteen. Ennen instituutionaalisen sosiaalipolitiikan käytäntöä Suomessa palvelua tuotettiin *residuaalisen*, tarveharkintaisen mallin mukaan, jota edustaa mm. Yhdysvalloissa toteutettava hyvinvointi politiikka. Tällöin yksilön vastuu omasta hyvinvoinnistaan on pitkälti hänellä itsellään, riippuen hänen omasta aktiivisuudestaan. Residuaalisessa mallissa korostuu perheen oman ja sen läheisten tuen lisäksi yksityisten palveluiden, järjestöjen ja

vapaaehtoisten toimijuus. Kolmas tapa tuottaa palvelut kansalaisille on *korporatiiviseksi* sosiaalipolitiikaksi nimetty käytäntö. Tässä mallissa yksilön toimeentuloturva perustuu lähinnä hänen työsuhteensa kautta muodostuvaan sosiaaliturvaan, erilaisiin vakuutuksiin ja palvelumaksuihin. (Heinämäki, 2004, s. 25–26.)

Nykyisin päiväkotien lapsiryhmät ovat suuria ja asiakkaina on hyvin erityyppisiä perheitä. Suurin osa vanhemmista, jotka tarvitsevat lapselleen päivähoidon, ovat mukana työelämässä. Päivähoidon asiakkaana on myös perheitä, joiden elämässä lastensuojelu on jo jossain laajuudessa mukana tai päivähoidon toimii ehkäisevän lastensuojelun ympäristönä silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki, 2007/417.) Ensisijaisesti päivähoidon korostetaan turvallisena paikkana, jossa lapsi saa ikäistään vastaavan varhaiskasvatuksen. Tämän lisäksi päivähoidon voidaan tarkastella paitsi osana perheen tukitoimia ja työvoimapolitiikkaa, myös sosiaalipoliittisena tulonsiirtona, tulosidonnaisten päivähoitomaksujen muodossa. Niinpä päivähoidon voidaan ymmärtää paitsi lapsen yhteiskunnallisena kasvun ”kotina” myös merkittävänä perhepalveluna.

Päivähoidon voidaan tarkastella hyvin monesta eri näkökulmasta. Lapsiperheen palvelunäkökulmasta perheen kanssa työskentely vaatii kiinnittämään huomion muutamiin palveluiden järjestäjille tärkeisiin asioihin, etenkin kun asiakkaana on erityistä tukea tarvitseva lapsi ja perhe. Asiakkaan on koettava, että hän saa tuen ilman leimaantumisen pelkoa, minkä vuoksi työntekijöillä kannattaa olla tähän tarvittava koulutus ja näin kehittää käytännön toimintaa eri muodoissaan. Päivähoitopalvelun toiminnan sisällön ja resurssien kehittämisen kannalta on tarkoituksenmukaista, että ennaltaehkäisevä työ ja hoitotyö pyritään yhdistämään sekä ajatuksen että toiminnan tasoilla. Tiedon, taidon ja kokemuksen lisääntyminen perheen asioissa päivähoidossa hyödyntää erityisesti lastensuojelun toimijoita mahdollisessa yhteistyössä. (Kallander, 2004, s. 144.)

Päivähoidon toimii lapsen ja yhteiskunnan poliittisten päätösten välissä. Yhteiskunnan tehtävä on suunnata ja säädellä päivähoidon toimintaa lain, asetusten ja eri normien avulla. Tämän myötä palvelulle asetetaan myös tietynlaisia odotuksia. Kunnilla on suhteellisen suuri valta päättää tarjoamiensa päivähoitopalveluiden muodot ja tavat sitä järjestää. Päätöksiä tekevät niin luottamusmiehet, virkamiehet kuin arjen tekijätkin, tavoitteenaan järjestää palveluja mahdollisimman tehokkaasti ja taloudellisesti. Jokainen tekee valinnat omien tarpeidensa, lähtökohtiensa ja näkökulmiensa pohjalta. Joka tapauksessa kunnallisilla päätöksillä on suuri vaikutus niihin valintoihin, joita päivähoidon arjessa voidaan tehdä. Näitä

ovat esimerkiksi vuorohoidon toteuttaminen ja avustajien palkkaaminen lapsiryhmiin. Lastensuojelun toimintasuunnitelman on tarkoitus yhtenäistää tätä päätösten kirjoa. Valinnat yhtenäistyvät ja lasten hyvinvointiin voidaan kiinnittää huomio ennen kaikkea ennaltaehkäisevästi. (Karila & Nummenmaa, 2001, s. 11; Heinämäki, 2004, s. 23, 33.)

Bronfenbrennerin ekologinen teoria ymmärtää lapsen kasvun ja kasvuympäristön toisistaan erottamattomina ilmiöinä (Hujala ym., 1998, s. 11). Ilmiön tutkiminen sen luonnollisessa ympäristössä antaa tiedon niistä todellisista olosuhteista, joissa lapsi kasvaa ja kehittyy. Tällaista ympäristöä parhaimmillaan edustaa päivähoito. Lapsen ja hänen kasvuympäristönsä ajattelemisen yhtenä kokonaisuutena puolestaan mahdollistaa esimerkiksi kasvun ja oppimisen mahdollisuuksien realistisen arvioimisen ja tämän mukaisesti lapsen yksilöllisen kehityksen ja oppimisen tukemisen. Tavoitteena on tarkastella yksilön kasvatusprosessia kokonaisvaltaisesti osana omaa ympäristöään. Ekologisen teorian mukaan lapsen kasvatusympäristöjen paras mahdollisuus tukea lapsen kehitystä riippuu ympäristöjen välisten sosiaalisten suhteiden luonteesta. Onnistuneiden sosiaalisten suhteiden taustalla on jatkuva ja vastavuoroinen tuki. (Bronfenbrenner, 2002, s. 277; Hujala ym., 1998, s. 11,19.)

Karila ja Nummenmaa jaottelevat päivähoidon yhteiskunnallisia tehtäviä työvoimapolitiisiin, perhepolitiisiin, sosiaalipolitiisiin ja koulutuspolitiisiin tehtäviin. Näiden mukaisesti päätösten teon painoarvo riippuu eri ryhmien toimijoiden aktiivisuudesta ja voimasta. Tällä hetkellä varhaiskasvatuksen asema kehittyy ja korostuu jatkumona perusopetukseen, jolloin se monessa kunnassa sijoittuu hallinnollisesti sivistystoimen alaisuuteen. Lastensuojelullisesta näkökulmasta lapsen tuen huomioon ottaminen ilmentyy perheen aikuisille suunnattujen palvelujen tarjonnassa. Lastensuojelulain (2007) luvun kaksi pykälät 8-10 sisältävät säännökset lasten, nuorten ja perheiden tarvitsemasta kasvatuksellisesta tuesta ja koulunkäyntiin liittyvän tuen järjestämisestä. (Karila & Nummenmaa, 2001, s. 11; Lastensuojelulaki, 2007/417.)

Heinämäki (2004) tarkastelee päivähoitoa myös ympäristönä, jossa kohdataan erityistä hoitoa, kasvatusta ja opetusta tarvitseva lapsi. Lapsen tuen tarve voi olla paitsi fyysisellä, myös hänen psyykkisellä tai sosiaalisella kehityksen osa-alueillaan. Voidaankin pohtia kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemyksiä erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä, kun asiakkaana on erityistä tukea tarvitseva lapsi. Mitä tapahtuu, kun päivähoitoa järjestetään erityisesti? Mitä ovat silloin päivähoidon arjen toimet ja käytänteet? (Heinämäki, 2004, s. 15; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 35.)

Samaa voi pohtia myös lastensuojelullisesta näkökulmasta. Ensimmäinen ajatus lastensuojelun tarpeesta jonkin lapsen kohdalla luo välittömästi hänen ympärilleen erityisyyden ilmapiirin. Päivähoidon arjessa tämä on se hetki, jolloin mukaan astuu tieto tarkoista käytännön toimista ja ammatillisuudesta, etenkin kun tärkeintä on toimia lastensuojelun ensisijaisena, ehkäisevänä ympäristönä lapsen maailmassa.

Päivähoidon varhaiskasvatuksella ymmärretään useimmiten yhteiskunnan palvelujärjestelmän tarjoamaa, alle kouluikäisten hoitoa, kasvatusta ja opetusta, johon liittyy vahvasti ammatillisuus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) määrittelee varhaiskasvatuksen laajemmin, pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen tasapainoinen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen. Lapsuuden itsearvoista luonnetta arvostetaan, tavoitteena on aina hyvinvoiva lapsi. Päämääränä täytyy olla lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen ja itsenäisyyden asteittainen lisääminen sekä muiden ihmisten huomioon ottavien ja välittävien toimintatapojen vahvistaminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 11–13.)

Varhaiskasvatus -termi on laajentunut koskemaan myös esi- ja alkuopetusikäisiä, etenkin koulun alaluokkalaisten päivähoitoa. Käsitteistö ei kuitenkaan ole yhtenäistä, vaan rinnakkain saatetaan käyttää termejä varhais- ja alkukasvatus sekä esi- ja alkuopetus. Onnismaa (2010) linjaa varhaiskasvatuksen piiriin ne lapset, jotka käyttävät varhaiskasvatustalvueluita. (Onnismaa, 2010, s. 22.) Päivähoidon, varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen käsitteiden muodostumiseen on vaikuttanut paitsi suomalainen sosiaali- ja terveydenhuollon ja esiopetuksen suhteen koulutusjärjestelmän kehitys, myös kansainvälisyyden lisääntyminen. (Alila, Eskelinen, Estola, Kahiluoto, Pekuri, Polvinen, Laaksonen, Lamberg, 2014, s. 15.)

Tässä tutkimuksessa varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaisesti suunnitelmallista ja tavoitteellista varhaiskasvatustalvueluissa järjestettävää toimintaa, mukaan lukien esiopetuksen. Varhaiskasvatuksen piiriin kuuluvat myös ne oppivelvollisuusikäiset lapset, jotka käyttävät varhaiskasvatustalvueluja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 13.).

Varhaiskasvatus- käsitteen alkuperä sijoittuu Suomessa 1970- luvun alkuun, jolloin se määriteltiin lastentarhaopettajien koulutusten oppiaineeksi. Oppiaineen taustalla oli Fröbeliläinen lastentarhatyön menetelmät ja oppi, johon liitettiin osia kasvatustieteestä ja psykologiatieteestä. Virallisesti varhaiskasvatuksesta alettiin puhua 1974 varhaiskasvatuksen

henkilökunnan koulutuskomitean työskentelyn kuluessa. Vuotta aikaisemmin säädettiin laki lasten päivähoidosta (1973/36), jossa termiä varhaiskasvatus ei käytetty. Varhaiskasvatus- termi hahmottui englanninkielisen Early Childhood Education -käsitteen pohjalta (Alila ym., 2014, s. 14.).

1980- luvulla varhaiskasvatus termistöä laajennettiin myös lastenhoitajien ja päivähoitajien koulutuksiin. 1990- luku toi tullessaan varhaiskasvatuksen kehittymisen omaksi tutkimuksen kohteekseen ja tieteen osa-alueeksi. Lastentarhanopettajien koulutus siirtyi yliopistoihin muiden opettajan koulutusten rinnalle. Vuonna 2005 Jyväskylän yliopistossa varhaiskasvatuksesta tuli neljäs itsenäinen kasvatustiede, erityispedagogiikan, aikuiskasvatuksen ja yleisen kasvatustieteen rinnalle. (Alila ym., 2014, s. 14, 15.)

Eeva-Leena Onnismaa kuvaa väitöskirjassaan suomalaisen varhaiskasvatuksen kehitystä ja kehittämistyötä päivähoitolainsäädännön alkuvaiheista 2000- luvulle. Tutkimuksessaan hän kysyy, millaiselle lapselle ja perheelle päivähoitoa ja varhaiskasvatusjärjestelmää on Suomessa rakennettu vuosikymmenten kuluessa. Tutkimuksensa tuloksissa Onnismaa nostaa esiin asiakirjoissa vallitsevan käsityksen universaalista lapsesta. Universalistiseen lapsikäsitteeseen viittaa ajatus jokaisen lapsen tarpeesta hoivaan, kasvatukseen ja opetukseen riippumatta hänen perhetaustastaan ja asuinpaikastaan. Asiakirjoissa esiintyvä familistinen hyvä vanhemmuus ilmaistaan lähinnä tilana, johon pääsemiseen perhettä tuetaan kaikin tavoin, mutta jonka saavuttamisesta ei merkkejä näy. (Onnismaa, 2010, s. 17, 69, 246, 248.)

Vuodesta 2013 päivähoito ja varhaiskasvatus ovat kuuluneet hallinnollisesti opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen. Samalla lakimuutoksella päivähoitolakiin liitettiin säännöksiä sosiaalihuoltolaista, koskien mm. viranomaisten toimivaltaa, kunnan päivähoiton järjestämisen tapoja ja yksityistä päivähoitoa. Muutos on tarkoittanut konkreettisesti sitä, että päivähoito on lakannut olemasta sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu ja siirtynyt osaksi kasvatus- ja koulutuspalvelujen järjestelmää (Alila ym., 2014, s. 13, 25).

Tällä hetkellä maassamme ajankohtaista on varhaiskasvatuslain uudistaminen. Valtioneuvoston ja hallituksen (Katainen, Stubb) päättämän koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 mukaan säädetään laki varhaiskasvatuksesta. Lain uudistaminen toteutetaan vaiheittain, ensimmäinen vaihe on tullut käytäntöön 1.8.2015. Lakiesityksen mukaisesti laki lasten päivähoidosta on muutettu varhaiskasvatuslaiksi ja käyttöön on otettu käsite varhaiskasvatus. Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä päivähoito. Lisäksi lain

tarkoituksena on ollut määritellä tarkemmin päivähoitoryhmän enimmäiskoko, kiinnittää huomio toiminnan arviointiin ja eri yhteistyövelvoitteisiin. Uuden lain mukaisesti varhaiskasvatuksessa on huolehdittava sekä paikallinen, että lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2014.)

2.2 Lastensuojelu

Lastensuojelu on lastensuojelulakiin pohjautuvaa toimintaa, jonka tarkoitus on turvata kaikkien lasten oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Bardy, 2014, s. 71.). Kehityksen ja terveyden turvaamisen lisäksi lastensuojelu on näitä vaarantavien asioiden poistamista lapsen ympäristöstä. Bardy pohtii lastensuojelua pohjimmiltaan ilmiönä, jossa on kyse osattomuudesta ja osallisuudesta. Tästä näkökulmasta lastensuojelun tarkoitus on sitä, että lapsi ei jää osattomaksi psyykkisestä, fyysisestä tai sosiaalisesta huolenpidosta, erityisissäkään tilanteissa. Toisekseen, hänen osallisuutensa suojeluun ja huolenpitoon toteutuu lapsen osallisuutta kunnioittaen. (Bardy, 2014, s. 71, 73, 299.)

Lastensuojelullisen toiminnan taustalla, missä kontekstissa tahansa, on lapsen hyvinvoinnin ja suotuisen kehityksen tukemiseen liittyvät päätökset. Marjatta Bardy ja Tarja Heino vertaavat peruspalveluiden toimivuutta ja saatavuutta suhteessa lastensuojelun tarpeeseen. Esimerkiksi jos päivähoitoryhmässä aikuisten määrä suhteessa lapsiin ei ole riittävä, saattaa erityistä huomiota tarvitseva lapsi ja perhe jäädä vaille tarvitsemaansa tukea varhaisessa vaiheessa. (Bardy, Heino, 2014, s. 19.) Lapsiasiavaltuutetun vuosikirjassa (2014) kiinnitetään huomio palveluiden riittämättömyyteen vastata ajoissa lasten ja heidän vanhempien sa pahoinvointiin. Lapsiasiavaltuutetun mukaan perheet ovat kokeneet kotikasvatuksen neuvonnan puutteelliseksi ja tukea ei ole saatu ajoissa. (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja, 2014, s. 6.)

Viime vuosina lastensuojelu on saanut huomiota jopa valtakunnan tasolla ja niinpä lasten toimintaympäristöissä kuten päivähoitossa, on laadittu toimivia malleja selkeän lastensuojelutarpeen kohdatessa. Nämä ovatkin yhtenäistäneet työtapoja ja ylläpitäneet realistista keskustelua lastensuojelusta. Lastensuojelulain (2007) mukaan päivähoitotoiminnan tehtävä on toimia ehkäisevän tai avohuollon tukitoimena lastensuojelun ympäristönä. Arvioitavana ovatkin ne tekijät, ja toimintatavat, jotka päivähoitotoiminnossa tukevat lasten ja perheen hyvinvointia ennen lastensuojelun tarvetta. (Lastensuojelulaki, 2007/417.)

Suomessa lastensuojelu on ollut eri aikakausina erilaisen huomion kohteena. Lastensuojelutyön alkamiseen voi sanoa vaikuttaneen 1800-luvun puolivälin maalta muutto, kaupungistuminen, joka johti ns. köyhälistökaupunginosien syntyyn. Erilaiset sosiaaliset ongelmat, ahtaat asunnot ja suuret lapsimäärät johtivat väistämättä kaduilla oleskelevien ja kerkjäävien lasten laumoihin. Tämän seurauksena lasten ja äitien auttamisen avuksi syntyivät naisten perustamina ensimmäiset kansalaisjärjestöt, Rouvasväenyhdistykset. Virallisempi kunnallinen lapsen ja perheen auttamistyö muotoutui ns. Elberfeld- järjestelmän tultua kuntien toiminnan ohjaajaksi. Järjestelmän mukaisesti vaivaisviranomaiset värväsivät vapaaehtoisia ”perään katsojia” valvomaan apua tarvitsevia. (Pulma, 2004, s. 12–13.)

Lastensuojelupolitiikan seuraava kehitysaskel sijoittuu 1920–30- luvuille, jolloin maamme köyhin väestönosa haluttiin pitää selkeän kontrolloinnin alla. Yhteiskunnan taholta pyrittiin vastaamaan terveen yhteiskuntaelämän haasteeseen ja puuttumaan nopeasti kaikkeen, mikä ei toteuttanut tätä kriteeriä. Yhteiskunnan edun mukaisesti köyhien lasten ja naisten valvominen oli viranomaisten tärkeimpiä tehtäviä. Samanaikaisesti kiinnitettiin huomiota taloudellisiin seikkoihin, jolloin oli edullisinta lastensuojelua käyttää kunnallisia köyhäntaloja lastenkoteina. Valtion suojeluksessa oli kuitenkin joitain valtakunnallisia lastensuojelujärjestöjä, kuten Kenraali Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Pelastakaa lapset ry. (Pulma, 2004, s. 14–15.)

Maamme ensimmäinen lastensuojelulaki säädettiin vuonna 1936. Sen alkuperäisenä tarkoituksena oli yhtenäistää koko maata koskevaa lapsipoliittista järjestelmää. Lain käytännön tärkeys kuitenkin näkyi huostaanottoprosessissa sen lainmukaisena vahvistamisena. Tällä vahvistettiin yhteiskunnan oikeus ja velvollisuus suojata toimia huostaanottotapauksissa yhteiskunnan edun ja taloudellisten resurssien mukaisesti. Sotien jälkeinen aika oli suomalaiselle yhteiskunnalle suurta rakennemuutoksen aikaa. Huolimatta yhteiskunnan eri rakenteiden nopeista muutoksista, perheisiin liittyvä arvomaailma muuttui huomattavasti hitaammin. Tämä merkitsi sitä, että kuten ennen sotiakin, esimerkiksi lastensuojeluun liittyvät lausunnot olivat sosiaaliviranomaisten yksipuolisesti laatimia. Asiakkaiden ei koettu olevan riittävän sivistyneitä kyetäkseen osallistumaan vuorovaikutukselliseen yhteistyöhön. Seuraava lastensuojelun lakiuudistus hyväksyttiin 1983. Tuon ajan lastensuojelupolitiikkaa leimaa monenlaiset lasten ja perheiden tukimuodot sekä lastensuojelun avohuollon kehittyminen. (Pulma, 2004, s. 16–19.)

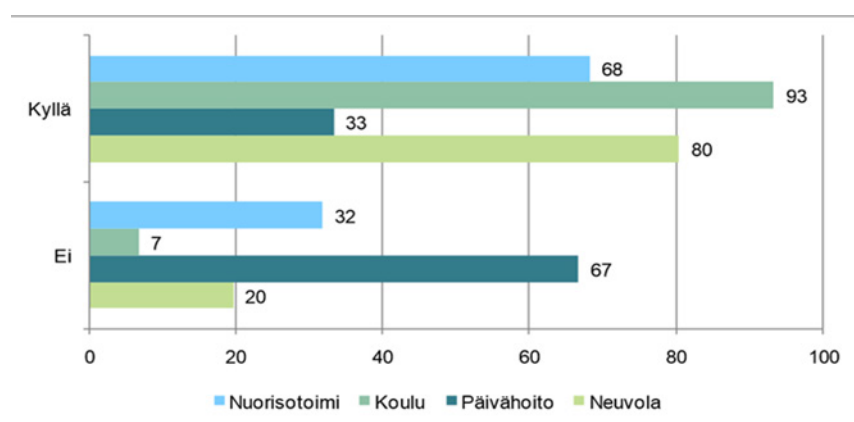
Suomen kolmas lastensuojelulaki (2007/417) astui voimaan vuonna 2008. Laki jakaantuu yleiseen ja erityiseen lain osaan. Uudeksi lastensuojelulaiksi kutsutun lain tarkoituksena on siirtää painopiste korjaavasta lastensuojelutyöstä ehkäisevään lastensuojelutyöhön erityisesti vahvistamalla lasten ja perheiden palveluja. Aikaisempaan lastensuojelulakiin verrattuna uudessa laissa pyritään edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia vaikuttamalla heidän kasvuoloihinsa, kehittämään palveluja ongelmia ehkäisemään kasvatuksen tukemiseksi sekä turvaamaan lapsi- ja perhe kohtainen lastensuojelu avohuollon toimista aina huostaanottoon saakka. Lasten ja perheiden palveluiden vahva edustaja on päivähoito osana kunnan palvelujärjestelmää. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Maamme lastensuojelu kokonaisuudessaan on laadittu noudattamaan tiettyjä lapsen hyvinvointia ja etua suojaavia periaatteita. Poliittisina päätöksinä ne ovat osa kansainvälisiä lakeja ja kansallisen lainsäädännön pohja. Mikkolan (2004) mukaan lastensuojelun kokonaisuutta määrittelee viisi periaatetta, jotka tulisi ottaa huomioon lastensuojelun jokaisella toiminnan tasolla, lapsen yksilökohtaisesta suojelusta kunnan lapsiperheiden elinolojen turvaamiseen. Johtavia periaatteita ovat kunnioitus ihmisarvoa ja perusvapauksia kohtaan, yhdenvertaisuus, lapsen etu ja oikeusturva (Mikkola, 2004, s. 63.). Periaatteet pohjautuvat pitkälti ihmisoikeuksia turvaaviin sopimuksiin ja säädöksiin, kuten Ihmisoikeussopimukseen ja YK:n 1989 hyväksytyyn lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. (Mikkola, 2004, s. 62–64.)

Lastensuojelullisissa toimissa päivähoiton tehtävä on tehdä lastensuojeluilmoitus, kun sitä tarvitaan. Sen jälkeen vastuu jatkotoimista siirtyy sosiaalityölle. Huolimatta lapsen ja perheen tilanteesta, päivähoiton tavoitteena on pyrkiä toimimaan vanhempien kanssa lapsen asioissa tasavertaisessa kasvatuskumppanuudessa, ilman että kyseessä on asiantuntija, asiakas-asetelma. (Uusimäki, 2005, s. 125.) Päivähoidon arjessa vanhempien asiantuntijuuden ja osallisuuden ymmärtäminen ja arvostaminen luo pohjaa tulevien haasteiden varalle. Lapsen asioita hoitavat toisinaan monen eri ammattialojen henkilöt ja helposti saattaa käydä niin, että vanhempien näkökulmaa ei aina oteta tarpeeksi huomioon, vaan he jäävät valmiin tiedon vastaanottajiksi. Tästä esimerkkinä ovat yhteiset palaverit lapsen ja perheen asioissa. (Heinämäki, 2000, s. 39.)

Lapsen tilanne näyttää joskus tarvitsevan lastensuojelutarpeen selvittämistä. Lastensuojelulain (2007) mukaan ammattilaisella, joka työskentelee lasten ja nuorten keskuudessa, on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelun keskusliiton (2010) tekemässä

tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita erityisesti eri työyhteisöjen tekemien lastensuojeluilmoitusten määrän muutoksesta. Tutkimuksen mukaan lastensuojeluilmoitukset ovat lisääntyneet, mutta jostain syystä päivähoidosta on tehty selkeästi vähemmän lastensuojeluilmoituksia verrattuna koulun, neuvolan ja nuorisotoimen lastensuojeluilmoitusten määrään. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkouutisen (21.1.2014) mukaan lastensuojelun kiireellisten sijoitusten yhä lisääntynyt määrä kertoo avohuollon palvelujen puutteesta. Kuviossa esitetään, kuinka lasten ja nuorten parissa työskentelevien työyhteisöjen tekemissä ilmoituksissa näyttää olevan eroja. (Sosiaali ja terveysministeriö, 2014.)

Työyhteisössä tehdyt lastensuojeluilmoitukset työskentelypaikan mukaan

Lähde: Lastensuojelun keskusliitto (2010)

Lastensuojelulain uudistamisesta on kahdeksan vuotta, joten sen vaikutuksia ja toteutumista on mahdollista tutkia ja arvioida realistisesti. Lastensuojelun asiakasmäärät ovat kuitenkin vuosien varrella kasvaneet ja huoli lastensuojelun toimivuudesta on lisääntynyt. (Ahlgren-Leinvuo, 2013, s. 4.) Elina Pekkarinen kiinnittää huomion raportissaan (2011) lastensuojelun tutkimuksen hajanaisuuteen sekä teoreettisen tarkastelun ja siitä syntyvän keskustelun puutteeseen. Raportin tuloksissa ilmenee, että yleinen lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvä tutkimus ja tieto eivät tavoita lastensuojeluilmiöiden taustalla olevia tekijöitä. Samankaltaisen tuloksen saivat Opetus ja kulttuuriministeriön asiantuntijaryhmän tutkimus YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumisesta sekä lasten hyvinvoinnin seurannan tietopohjasta Suomessa. Tiedon kerääminen on suuntautunut kouluikäisiin, mutta pienten lasten sekä vammaisiin ja vähemmistöihin kuuluvien lasten hyvinvoinnin arviointiin liitty-

vää tutkimusta ei Suomessa vielä ole riittävästi tehty. (Lapsiavaltuutetun vuosikirja, 2014, s. 14, 18; Pekkarinen E., 2011, s. 9.)

Sirkka Rousu on kohdistanut väitöskirjatutkimuksensa (2007) lastensuojelutyön tuloksellisuuteen ja sen arviointiin. Lastensuojelulain mukaisesti lastensuojelun tulisi toteutua lapsille ja perheille suunnattuja palveluita hyödyntäen, jolloin niiden toteuttamiseen vaikuttaa palveluihin suunnattujen voimavarojen määrä ja laatu. Päivähoito esiintyy väitöskirjassa lapsen arjen luontaisena kehitysympäristönä, jolla on merkittävä vaikutus hyvinvointiin liittyvien riskitekijöiden vähentämisessä, ja jossa korostuu informaation ja neuvonnan merkitys. Päivähoidon taustalla, Pohjoismaiseen hyvinvointipalvelujärjestelmään liittyvänä palveluna, on YK:n lasten oikeuksia koskeva yleissopimus, jonka mukaisesti päivähoito edustaa perusoikeussäännöksen mukaista palvelua. (Rousu, 2007, s. 35, 37.)

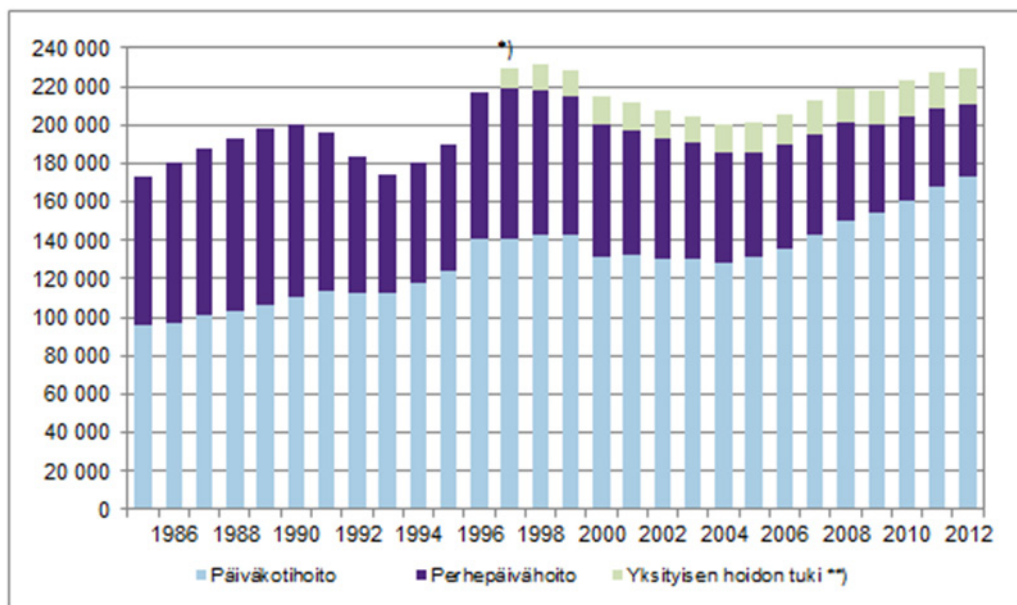
2.3 Lastensuojelun ehkäisevä työ päivähoiton kontekstissa

Käsitteeseen ehkäisevä työ sisältyy tieto tai oletus ilmiöstä jota kohti halutaan pyrkiä tai jota halutaan välttää. Ehkäisevä työ rinnastetaan usein termiin ennaltaehkäisevä työ. Tämän tutkimuksen viitekehyksessä käytetään lastensuojelulain (2007/417) mukaista käsitettä ehkäisevä työ. Tutkimukseni on tehty päivähoiton näkökulmasta. Lastensuojelulaissa päivähoito edustaa ehkäisevää lastensuojelua, jossa kiinnitetään huomio lapsen etuun ja hyvinvointiin, johon liittyy läheisesti koko perheen tukeminen. Tämän tarkoitus on tukea paitsi lasten ja perheiden hyvinvointia, mutta olla myös edullista ajateltuna yhteiskunnallisia resursseja pitemmän aikajakson kuluessa. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Lastensuojelun ehkäisevä työ voidaan nähdä eritasoisina toimintoina. Törrönen ja Vornanen hahmottavat ennalta ehkäisevän työn yleisenä lapsiväestön suojeluna ja tarpeisiin vastaamisena. Sen voi tulkita olevan myös tulevien ongelmien ehkäisyä tai pyrkimys estää jo olemassa olevien ongelmien syvenemisen. Tämä voidaan nähdä lapsuuden suojelemisena hitaalta ”kulumiselta”, jota mm. tämän ajan kaupallisuus ja erilaiset kulttuurin muuttumiseen liittyvät lapsuutta muovaavat tekijät aiheuttavat. Tästä hyvänä esimerkkinä on lasten vaateteollisuuden tarjonta pukeutumiseen tai lastenohjelmien malli lasten leikkeihin. Kyse on joka tapauksessa uusien mahdollisuuksien avaamisesta ja riskien poistamisesta lapsen ja perheen elämässä. (Törrönen & Vornanen, 2004, s. 161.)

Lastensuojelulain 1 luvun 1 § mukaan lain tarkoituksena on ”turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun” (Lastensuojelulaki, 2007/417). Tämän on tarkoitus koskea lapsen elämää sen kaikilta osa-alueiltaan, kotona ja kodin ulkopuolella. Lain mukaan vastuu lapsesta on vanhemmilla, mutta jo lain toisessa pykälässä mainitaan; ” Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään ja pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin” (Lastensuojelulaki, 2007/417). Lause sisältää ehkäisevän toiminnan luonteisen tavoitteiden asettelun lapsen kaikissa elinympäristöissä kattaen näin myös päivähoidon.

Seuraavasta Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastosta selviää, että vuonna 2012 päivähoitoa tarvitsi 229 000 lasta. Tämä on 63 % väestön kaikista lapsista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014 a.)

Päivähoidossa olleet lapset vuosina 1985 – 2012

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2014 a)

Tilaston mukaan yli puolet päivähoitoikäisistä lapsista käyttää päivähoitopalveluita. Näin ollen päivähoito on merkittävä lapsen varhaisen tuen tarjoaja. Päivähoidolla aktiivisena ennaltaehkäisevän lastensuojelun toimintaympäristönä on myös selkeä yhteiskunnallinen ulottuvuus. Pohjoismaisten tutkijoiden mukaan alle kouluikäisen lapsen hyvällä huolenpidolla ja hyvinvoinnilla on selkeä yhteys hänen oppimiselleen. Lapsiperheille suunnatuilla

palveluilla on tarkoitus tukea lasten ja nuorten hyvinvointia päämääränä yhteiskunnassa ennemmin tuottava, kuin kuluttava kansalainen. Tutkimusten mukaan alle kouluikäisen lapsen ja tämän perheen hyvinvoinnin tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa säästää yhteiskunnan resursseja verrattuna siihen, että ongelmiin joudutaan tarttumaan joka tapauksessa jossain vaiheessa lapsen elämää. (Einarsdottir, Puroila, Johansson, Broström & Emilson, 2014, s. 9.)

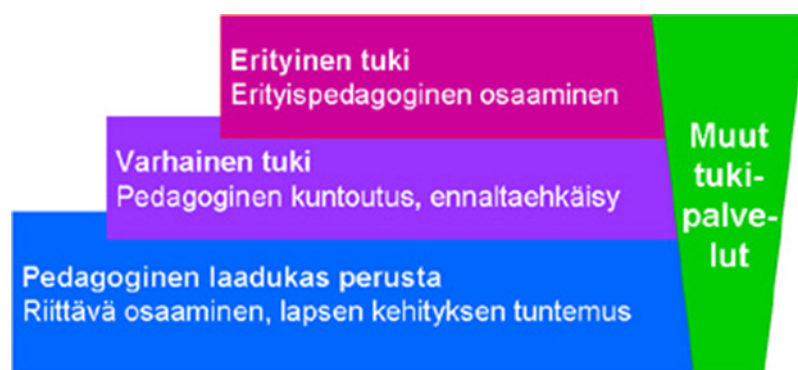
Viimeaikaiset lastensuojelun asiakasmäärät ovat lisääntyneet, mikä kertoo myös siitä, että lasten hyvinvointiin liittyvät erot yhteiskunnassamme ovat kasvaneet. Lastensuojelun perustana voidaan nähdä hyvin toimiva palvelujärjestelmä, joka on monipuolista ja tarjoaa välitöntä apua kuntalaisen niin aineelliseen, sosiaaliseen kuin henkiseenkin tarpeeseen. Lapsen läheisten ihmisten ja yhteisöjen tekemä suunniteltu ja hyvin organisoitu yhteistyö tehostaa lapsen elämän hyvinvointia. Työmenetelmien kehittyminen mm. varhaisen tuen alueella tukee peruspalveluiden toimivuutta myös lastensuojelun alueella. Tärkeintä lastensuojelun onnistumisessa on muistaa, että vanhempien ja asiantuntijoiden päämäärien ja kokemusten yhteisestä toiminnasta on kohdattava. (Bardy & Heino, 2014, s. 17, 20–21.)

Päivähoidon tavoitteena on tuottaa laadukasta varhaiskasvatusta, joka lastensuojelun ennaltaehkäisevästä näkökulmasta sisältää myös nimenomaa varhaisen tuen ja erityisen tuen näkökulmia. Törrönen ja Vornanen (2004) määrittelevät ehkäisevän lastensuojelun alueita ja keinoja seuraavasti. Lasten ja nuorten kasvuolot kattavat heidän ihmissuhteensa, perheen ja lapsille läheiset ihmiset, elinympäristön ja lapsuuden ja nuoruuden instituutioiksi luetaan päivähoidon ja koulun. Lastensuojelun ehkäiseviksi alueiksi luetaan myös vanhempien työllisyys ja työolot sekä harrastusmahdollisuudet ja kulttuuritarjonta. (Törrönen & Vornanen, 2004, s. 160.)

Päivähoidon arjen ehkäisevässä lastensuojelussa korostuu varhainen puuttuminen. Termi varhainen puuttuminen nostettiin päivähoidon maailmassa esiin muutamia vuosia sitten. Varhainen puuttuminen nousi päivähoidon perinteisten hoidon, kasvatuksen ja opetuksen rinnalle selkeäksi sisältöalueeksi. Alettiin puhua varhaisen tuen mallista, johon sisältyi huolen herääminen ja varhainen tuki. Lastensuojelun keskusliiton mukaan ongelmien mahdollisimman varhainen havaitseminen ja tuki jo lapsen ollessa päivähoidossa vähentää lapsi ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta. (Lastensuojelun keskusliitto 2010, s. 3.)

Huolenpitopalvelun alueelle voidaan lukea esimerkiksi äitiyden raskauden ajan erityinen suojele, kotipalvelun tehostettu perhetyö, kasvatus- ja perheneuvonta ja lasten erityispäi-

vähoito. Lastensuojelun ehkäiseviä keinoja ovat perheelle myönnettävät erilaiset taloudellisen tuen muodot ja hoitomahdollisuudet mm. toimeentuloturvan, kotihoidontuen ja erilaisten hoitovapaiden valinnan mahdollisuuksien muodot. Lapsen aseman ja huollon tunnustaminen kattaa huoltajuuteen ja elatukseen liittyvien asioiden ratkaisemisen. Kuviossa Heinämäki (2005) havainnollistaa näiden eri tukimuotojen suhdetta toisiinsa. (Heinämäki, 2005, s. 10; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2014 b; Törrönen & Vornanen, 2004, s. 160.)

Varhainen tuki ja erityinen tuki päivähoidossa

Lähde: Heinämäki (2005)

Törrönen ja Vornanen (2004), jakavat prevention, ehkäisyyn; primääri-, sekundääri- ja tertiääriprentioon. Primääriprentiolla ymmärretään tavoitteena väestön erilaisten häiriöiden, esimerkiksi lasten mielenterveysongelmien vähentäminen. Sekundääriprention tavoitteena on pyrkiä ongelman varhaiseen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen sekä tuen antamiseen, jolloin häiriö on yksilön vaikeutena mahdollisimman lyhyen aikaa. Tertiääriprentiossa yksilölle tarjotaan erilaisia kuntouttavia toimintoja ja näin lievittämään mahdollista toimintakyvyttömyyttä. (Törrönen & Vornanen, 2004, s. 159.)

Tämän tutkimuksen näkökulmasta päivähoito edustaa lapsen kasvun ja kehityksen ympäristöä, jossa lapsen ja perheen hyvinvoinnin arviointi on arkipäivää. Mahdollisten ongelmien ilmetessä lasta ja perhettä pyritään tukemaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekundääriprention tavoin. Puhutaan varhaisesta puuttumisesta. Toisinaan varhainkaan apu ei auta, vaan lasta ja perhettä kohtaa haaste, jonka yli pääsemiseen lapsi tarvitsee kuntouttavaa tukea, jolloin ehkäisevä työ voidaan tunnistaa tertiääriprentioksi.

Ehkäisevän työn kohteena on eri kriteerein arvotetut hyvinvointiin liittyvät riskit. Esimerkiksi päivähoidossa ehkäisevän työn haasteena on sen onnistumisen arviointi. Työn vaikutuksen arviointia tulisi tehdä vertaamalla tavoitteita paitsi työn toivottuihin seurauksiin, myös ei-toivottuihin seurauksiin. Tämän kaltaisen kriittisen arvioinnin tuloksena on mahdollista saada tietoa sekä positiivisista että negatiivisista työn vaikutuksista. Tulosten arviointi on tällöin merkityksellistä etenkin uusien tavoitteiden asettamisen kannalta, mutta myös pitemmällä aikavälillä ehkäisevän työkäytänteiden kehittymisen kannalta. (Törrönen & Vornanen, 2004, s. 156–157, 181.)

Päivähoito ja sen lastensuojelun ehkäisevä työ on osa yhteiskuntamme jäsenten hyvinvointiin liittyvää palvelujärjestelmää. Se on ennalta määriteltyä, suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Ehkäisevän työn tarkoitus on lopettaa lasten elämän negatiivisen kehityksen syveneminen tai syntyminen. Perinteisesti ymmärrettynä lastensuojelussa ehkäisevän työn tavoitteena on aineellisen huono-osaisuuden, syrjäytymisen sekä köyhyyden ehkäiseminen.

Lastensuojelun keskusliitto (2010) määrittelee ehkäisevän työn kohdistuvan lapsen kasvun ja kehityksen hyvinvoinnin tukemisen myötä vanhemmuuden tukemiseen. Ehkäisevä työ voidaan ajatella välittömänä lyhyen aika välin toimintana tai pitkän aikavälin tarkoin suunniteltuna toimintana. Päivähoidon lastensuojelussa korostuu päivähoitotyöntekijöiden tieto lastensuojelun suunnitelmallisesta toiminnasta. Kunnan palvelujärjestelmän näkökulmasta ehkäisevää työtä voidaan tehdä joko pelkästään hallintokuntien sisällä tai eri hallintokuntien kesken moniammatillisessa yhteistyössä. (Lastensuojelun keskusliitto, 2010 s. 3; Törrönen & Vornanen, 2004, s. 165.)

Palvelujärjestelmää voidaan tarkastella lastensuojelun ehkäisevän työn tehostamisen näkökulmasta. Hyvin usein lapsi joutuu tai pääsee lastensuojelun asiakkaaksi vasta kouluiässä, vaikka todennäköisesti ongelmia hänen elämässään on ollut jo varhaislapsuudessa. Tässä suhteessa päivähoito on avainasemassa suuren asiakasmääränsä vuoksi. Huolimatta tehokkaasta viranomaisten välisestä yhteistyöstä, lapsen läheisverkostot eivät aina näyttäyty mukana lastensuojelun yhteistyössä, vaikka lapselle tärkeiden ihmissuhteitten vahvistaminen tehostaa hänen yhteisöllisyyttään lähiympäristössään. (Heino, 2014, s. 102.)

2.4 Päivähoidon perhetyö

Suurin osa päivähoiton asiakasperheistä tarvitsee päivähoitopalvelua vanhempien työssä käynnin vuoksi. Perheen hyvinvoinnin tarkastelu lasten näkökulmasta johtaa aika ajoin väistämättä vanhempien työn ja lasten hyvinvoinnin välisen yhteyden pohdintaan. Vanhempien työssä käynnillä voi nähdä myös sen puolen, jossa korostetaan perheen riittävää toimeentuloa, jolloin työssä käynnin tarkoitus on ehkäistä perheen köyhyyttä ja syrjäytyneisyyttä. Toisaalta, lasten hyvinvoinnin ja vanhempien työssä käynnin yhteiseen merkitykseen vaikuttaa vanhempien kokemukset omasta työstään ja vanhemmuudestaan. Joka tapauksessa päivähoiton ja perheen välinen yhteistyö nostaa päivähoidossa esiin käsitteen ”perhetyö”, jota käytän tutkimuksessani yhtenä viitekehyksen käsitteenä. (Rönkä, Kinnunen & Sallinen, 2005, s. 170–171.)

Perhetyö ymmärretään ennaltaehkäisevän, matalan kynnyksen työn muodoksi. Sen tarkoituksena on mm. vanhemmuuden tukeminen, perheen toimintakyvyn vahvistaminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen. Perusajatuksena on ratkaisukeskeisyys ja vanhempien omien voimavarojen kartoittaminen ongelmien korostamisen sijaan. Lastensuojelun perhetyön haastavuus on sen kahdensuuntaisessa tavoitteessa ja toiminnan kuvauksessa. Se on viranomaisten kontrolli perheen sisäisiin asioihin, mutta sen tarkoituksena on myös tukea perhettä arjessa selviytymiseen. Asiakkuus ei lähtökohtaisesti monessakaan tapauksessa ole vapaaehtoista, joten yhteistyöhön liittyvä luottamus tarvitsee syntyäkseen usein aikaa. (Saarnio, 2004, s. 248.)

Päivähoidon perhetyön keskiössä on lapsi, vaikkakin päivähoitotyö on koko perheen kanssa tehtävää työtä ja yhteistyötä. Lastensuojelun perhetyötä on kritisoitu sen aikuiskeskeisyydestä ja lasten sivullisen roolista perheen tukemisessa. Päivähoitoyhteisössä lapsi on aina ymmärrettävä osaksi perhettään, vaikka hän ilman vanhempia osallistuu siihen päivähoitopäivän ajan. Varhaiskasvatuksen linjaukset määrittävässä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) lapsen kasvua ja kehitystä tuetaan yhdessä vanhempien kanssa kasvatuskumppanuudessa, jolloin yhdessä vanhempien ja ammattihenkilöstön kanssa sitoudutaan tukemaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. ”Henkilöstöllä on ensisijainen vastuu sisällyttää alusta alkaen perhekohtaisesti kasvatus- kumppanuus luontevaksi osaksi lapsen varhaiskasvatusta” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 31). Tutkimusten mukaan tämä ymmärretään nykyisin päivähoitopaikoissa hyvin.

Päivähoidon ja perhetyön yhteyttä toisiinsa kuvataan Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (2005) julkaisemassa selvityksessä perhetyöstä. Tutkimuksen mukaan päivähoitossa koettiin käsite perhetyöstä epäselvältä, vaikkakin sitä koettiin osittain tehtävän. Yhteiskunnallisten muutosten vaikutusten seurauksena lapsiperheiden arki on muuttunut. Uusimäen mukaan perheiden sosiaalinen verkosto on kaventunut, elämäntilanteet ovat monimutkaistuneet ja lapsiperheisiin kohdistuvien palveluiden määrä on vähentynyt, vaikkakin erityispalveluiden tarve on lisääntynyt. (Uusimäki, 2005, s. 4.)

Tässä tutkimuksessa perhetyöstä päivähoiton kontekstissa nousi tärkeäksi kysymys, kuinka yhdistää perhetyön ja päivähoiton perustehtävät yhdeksi toiminnaksi. Tällä hetkellä päivähoito on monessa kunnassa sivistystoimessa, eikä sosiaalitoimessa toimiva lapsiperheiden palvelu. Niinpä päivähoiton tehtävässä korostetaan useimmiten hoidon, kasvatuksen, kehityksen sekä oppimisen tukeminen, kun taas käsitteenä perhetyö sisältää perustehtävässään vahvasti sosiaalityölle ominaisen luonteen. Tämä on johtanut keskusteluun päivähoiton toimenkuvan uudesta määrittelystä. Lastensuojelun näkökulmasta päivähoito toimii lastensuojelun avohuollon tukitoimena, kun perheen lastensuojeluasiakkuus on jo alkanut. (Uusimäki, 2005, s. 124–125.)

Lastensuojelulaissa voidaan nähdä näkökulma, jossa lapsi ja perhe muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Sen mukaan lastensuojelua on sekä lapsi- että perhekohtainen suojelu. Keskustelua syntyykin siitä, voidaanko päivähoitotyö lukea perhetyöksi, joka perinteisesti mielletään yhdeksi sosiaalityön alueeksi ja jolloin työhön liittyy läheisesti perhetyön työtavat. (Lastensuojelulaki 2007/417.) Perhetyön näkökulmasta työ, kuten päivähoitotyökin, on ihmissuhdetyötä, jossa perhe nähdään ja sitä arvostetaan itsensä asiantuntijana. Perheen voimavarojen vahvistaminen, vanhemmuuden tukeminen ja ratkaisujen korostaminen ovat sekä päivähoitolle, että perhetyölle yhtäläisiä työtapoja. Tavoitteena on myös, että perhe saa sekä käyttämistään, että tarvitsemistaan palveluista tukea ja neuvontaa. (Saarnio, 2004, s. 241; Taskinen, 2004, s. 144.)

Lastensuojelun perhetyölle on leimaa antavaa hyvin moninainen eri ammattilaisten käyttämä käsitteistö. Yleisesti käytettyjä ilmaisuja ovat tehostettu perhetyö, ohjaava perhetyö, kuntouttava perhetyö sekä avohuollollinen perhetyö. Jokaiselle käsitteelle yhteistä on se, että työn kohteena on perhe, jolla on lastensuojelullisia ongelmia. Päivähoitossa perhetyölle ei ole vakiintunutta mallia, vaan se ymmärretään erityisen tuen muotona, ja kohdentuu perheen ongelmalliseksi koettuun tilanteeseen. Saarnion (2004) mukaan perhetyössä puu-

tutaan virallisesti perheen asioihin, jolloin tavoitteena on perheen perusteellinen tukeminen. Perhetyö voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista. Perhekeskeisessä työssä korostuu perheen oma asiantuntijuus lastensuojelun suunnitelmissa ja päätöksissä. (Saarnio, 2004, s. 240–241; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2015 c.)

2.5 Päivähoidon moniammatillinen yhteistyö

”Lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa edellyttää koko työyhteisön yhteistyötä” (Heinämäki, 2005, s. 8.). Päivähoidon työyhteisössä työskentelee useita eri ammattinimikkeillä varhaiskasvatustyötä tekeviä henkilöitä. Henkilöstörakenne perustuu päivähoitoasetukseen (1973/239) ja päivähoidolle tyypillistä on, että samassa työyhteisössä työskentelee eri koulutuksen saaneita henkilöitä, lastentarhan opettajia, lastenhoitajia, sosionomeja, ryhmäavustajia ja perhepäivähoitajia.

Karila ja Nummenmaa (2001) kohtasivat projektissaan -Päiväkoti moniammatillisena työyhteisönä käsitteet osaaminen, ammattitaito, asiantuntijuus, ja kvalifikaatio. Projektin tavoitteena oli tutkia päiväkotityön kehittämistä osaamisen näkökulmasta. Ensimmäiset kolme käsitettä on helppo yhdistää päivähoitotyön arkeen. Näitä Karila ja Nummenmaa määrittelevät päiväkotityöhön liittyvien kvalifikaatiovaatimusten kautta, viitaten työyhteisön ja yksittäisten työntekijöiden ammattitaito- ja pätevyysvaatimuksiin. Päiväkotityö, kuten muukin työelämä on muuttunut vaatimaan yhä enemmän verkostoitumista ja ongelmien yhteistä ratkaisua eri asiantuntijoiden kesken. Tämän myötä jaettu asiantuntijuus ja moniammatillisuus korostuvat päiväkotityön laadun tavoitteiden näkökulmasta. (Karila & Nummenmaa, 2001, s. 22–23.)

Jaettu asiantuntijuus voidaan ymmärtää toimintana, jossa siihen osallistuvat ihmiset jakavat tietoa, suunnitelmia ja tavoitteeseen liittyviä älyllisiä voimavaroja saavuttaakseen päämäärän. Moniammatillisuudessa ja jaetussa asiantuntijuudessa korostetaan kollektiivisen käsitteenmuodostuksen prosessia, jossa päämääränä on tavoite, jota kukaan osallistujista ei tavoittaisi yksin ja joka vaatii eri asiantuntijoiden yhteistyötä laadullisesti erilaisen tiedon ja osaamisen jakamiseksi. (Karila & Nummenmaa, 2001, s. 23.)

Moniammatillisuuden käsitettä voidaan pohtia myös sisäisen ja ulkoisen moniammatillisuuden merkityksessä. Päiväkodissa sisäinen moniammatillisuus on eri ammattiryhmien, lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien yhteistä ammatillista työskentelyä eri tehtävien

toteuttamiseksi. Ulkoinen moniammatillisuus toteutuu yhteistyössä jaettuna toimintana muiden ammattiryhmien kanssa, jotka työskentelevät samojen perheiden kanssa. Laajasti ymmärrettyinä ulkoisessa moniammatillisuudessa yhteiseen toimintaan osallistujat edustavat useimmiten eri organisaatioita ja hallinnon aloja, joten heidän toimintansa taustalla on eri säädökset. Tässä tutkimuksessa moniammatillisuutta käsitellään ulkoisen moniammatillisuuden käsitteen pohjalta. (Karila & Nummenmaa, 2001, s. 41–42, 75.)

Moniammatilliseen yhteistyöhön sisältyy aina paljon molemminpuolisia odotuksia. Yhteistyöltä odotetaan tulosta, jossa toteutuakseen asiantuntijuus ja fyysinen kuormittavuus ja kaantuvat. Moni ammattilainen on kuitenkin tottunut suorittamaan työnsä totutulla tavalla. Osaltaan yhteistyötä vaikeuttamassa saattaa olla henkilösuhteet, mikä luo vahvan ennako-odotuksen ennen yhteistyön alkamista. Onnistuakseen moniammatillinen yhteistyö nivoo eri toimijoiden roolit sulavasti yhteen, jolloin kukin ammattiryhmä paneutuu oman työnsä tavoitteisiin sekä odotuksiin ja arvoihin. (Heinämäki, 2005, s. 72.)

Moniammatillisen yhteistyön toteutuminen vaatii sitoutumista toiminnan jokaisella eri tasolla. Liisa Heinämäki (2005) toteaa moniammatillisen yhteistyön vaativan suunnitelmallista ja hyvin organisoitua yhteistyötä toiminnan suunnittelusta sen toteuttamisen tasolle saakka. Siinä tulisi olla mukana koko moniammatillinen työryhmä sen jokaisella tasolla, sekä päivähoiton sisällä eri ammattiryhmien välillä, että päivähoiton ulkopuolella olevien muihin ammattiryhmiin kuuluvien toimijoiden välillä. (Heinämäki, 2005, s. 72.)

Lapsi ja perhe asioivat myös muiden palveluiden kuin päivähoiton kanssa. Alle kouluikäisen lapsen maailmaan liittyy säännöllisesti lastenneuvola ja lääkäri. Niinpä lapsen hyvinvoinnin arvioiminen vaatii myös näiden eri sektoreiden yhteistyötä. Etenkin lapsesta ja perheestä heränneen huolen seurauksena moniammatillinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää. Lastenneuvolassa tavataan yleensä myös ne lapset ja perheet, jotka eivät käytä päivähoitopalveluita. Yhteistyö päivähoiton ja neuvolapalvelun välillä on kehittymässä. Esimerkiksi päällekkäisiä arviointeja neljä- ja viisivuotiailla halutaan purkaa ja tehtäviä jakaa tarkoituksenmukaisesti lastenneuvolan ja päivähoiton välillä. Yhteistyön toteutuminen vaatii toistensa toimintatapojen ja –muotojen tuntemista lapsen tukitoimien tullessa ajankohtaiseksi. Perheiden palvelunohjauksen ja ongelmien ennaltaehkäisyn näkökulmasta yhteistyössä on tärkeää kiinnittää huomio yhteistyön suunnitelmallisuuteen ja tiedon välitykseen asiantuntijoiden välillä. (Heinämäki, 2005, s. 75.)

3 Lastensuojelun toimintasuunnitelma

Lastensuojelun toimintasuunnitelman taustalla on lastensuojelulaki (2007/417.). Lastensuojelulain 12 § velvoittaa kunnan laatimaan toimivan lastensuojelun toimintasuunnitelman. Kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämiseksi ja kehittämiseksi tätä toimintaa koskeva suunnitelma. Suunnitelma hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Suunnitelma on otettava huomioon myös kuntalain (365/1995) 65 §:n mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. (Lastensuojelulaki, 2007/417.)

Suunnitelmaan tulee kirjata lain vaatimat seitsemän eri kohtaa. Laissa kirjatun 12 §:n lastensuojelun toimintasuunnitelman on tarkoitus kiinnittää huomio ja todentaa niitä keinoja, joita ennaltaehkäisevä lastensuojelu vaatii. Uuden lastensuojelulain 2008 päämäärä on pyrkiä muuttamaan lastensuojellun painopistettä ns. raskaista lastensuojelutoimista ennaltaehkäiseviin toimiin. Lastensuojelulain 3 luvun 12§ mukaan suunnitelman tulee sisältää suunnittelukaudelta seuraavat tiedot:

- 1) lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta;
- 2) lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista
- 3) lastensuojelun tarpeesta kunnassa;
- 4) lastensuojeluun varattavista voimavaroista;
- 5) lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä;
- 6) yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä; sekä
- 7) suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

(Lastensuojelulaki, 2007/417.)

Lastensuojelun toimintasuunnitelma laaditaan lastensuojelulain pohjalta. Kunnat voivat nimetä suunnitelman joko lastensuojelun toimintasuunnitelmaksi tai lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaksi. Lain vaatimuksen mukaisesti, nimeämisestä huolimatta kumpaankin suunnitelmaan on sisällytettävä samat tiedot. Uuden lastensuojelulain tarkoituksena on siirtää lastensuojelun painopistettä enemmän ennaltaehkäisevään ja kuntouttavaan lastensuojeluun. Lastensuojelun toimintasuunnitelman tehtävänä on pitkäjänteisesti kehittää, johtaa ja ohjata lasten ja perheiden hyvinvointia ja lastensuojelua. Tämän tavoitteen mukaisesti suunnitelmaan tulee kirjata konkreettisia kehittämistoimenpiteitä lisäämään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia. Toimintasuunnitelman pohjalta päättäjät voivat asettaa lastensuojelulle kuntalain tarkoittamat tavoitteet, joiden mukaiset resurssit varataan toiminta- ja taloussuunnitelmassa (Rousu, 2007, s. 50.).

Kuntien laatimat suunnitelmat ovat asiakirjoja, jotka laaditaan sen hetkisen eri toimialojen henkilöstön, johtavien viranhaltijoiden sekä poliittisten luottamushenkilöiden yhteistyönä. Näin asiakirjojen taustalla väistämättä kuuluu myös poliittisesti arvosidonnainen ääni, mikä ei ole ylipäättään asiakirjojen yhteydessä harvinaista. (Farrel, 2001, s. 252.) THL:n mukaan lastensuojelun toimintasuunnitelmien arvioinnin on oltava vakiintunut osa koko kunnan toiminnan ohjauksen kokonaisuutta. Tavoitteena on myös, että kuntien päätöksentekorganisaatiossa määritellään pysyvästi ne rakenteet, joissa tarkastellaan lasten, nuorten ja perheiden asioita. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2015 a.)

4 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, kuinka päivähoitoa on kuvattu lastensuojelulain (2007/417) velvoittamissa kuntien laatimissa lastensuojelun toimintasuunnitelmissa. Tällä hetkellä suomalaista päivähoitoa ohjaavia keskeisimpiä asiakirjoja ovat 1.8.2015 voimaan tullut varhaiskasvatuslaki (1973/36) (nimike laki lasten päivähoidosta 1973/36 muutettu lailla 580/2015), perusopetuslaki (628/1998) ja – asetus (852/1998) (esiopetus), laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Lastensuojelua ja lastensuojelun toimintasuunnitelmia ohjaa ja määrittää lastensuojelulaki (2007). (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2015 b.) Näistä asiakirjoista on löydettävissä yhteisiä teemoja, joissa päivähoitoa käsitellään ennen kaikkea *lapsiperheen palvelun* näkökulmasta.

Lastensuojelulaissa päivähoito määritellään lastensuojelun *ehkäiseväksi* ympäristöksi. Päivähoidon lastensuojelu liittyy läheisesti lapsen ja perheen hyvinvoinnin arviointiin ja tukemiseen, jossa puolestaan korostuu *työskentely koko perheen* kanssa. Kuntien laatimissa lastensuojelun toimintasuunnitelmissa päivähoito lastensuojelun toimintatapana korostuvat käsitteet *moniammatillisuus* ja moniammatillinen yhteistyö. Edellä mainitut teemat ovat saaneet vahvistusta päivähoitoon ja lastensuojelun tutkimuksista ja kirjallisuudesta.

Näiden perusteiden pohjalta tutkimuskysymyksiksi ovat muotoutuneet:

Kuinka päivähoito on kuvattu kuntien lastensuojelun toimintasuunnitelmissa,

- lapsiperheen palveluna?
- lastensuojelun ehkäisevän työn ympäristönä?
- perhetyön näkökulmasta?
- moniammatillisen yhteistyön tekijänä?

5 Tutkimuksen menetelmälliset valinnat

5.1 Sisällön analyysi

Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuottaa tietoa päivähoidon ja lastensuojelun välisestä yhteydestä lastensuojelun toimintasuunnitelmissa. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote on paikallaan, kun tutkija on kiinnostunut tapahtumien yksityiskohtaisista suhderekenteistä. Tarkoituksenmukaista on silloin hakea tutkimuskysymyksiin vastauksia kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisillä sisällön analyysin menetelmillä aineiston ja teoreettisen tiedon avulla. Tämän tutkimuksen tutkimustehtävänä on kuvata päivähoitoa neljän eri teeman sisältöalueina. Kiinnostuksen kohteena ovat ne kuvaukset ja niiden taustalla olevat merkitykset ja keskinäiset suhteet, joiksi päivähoito on kuntien laatimana lastensuojelun toimintasuunnitelmiin rakentunut. (Metsämuuronen, 2003, s. 167.)

Kananen (2014) luonnehtii laadullisen tutkimuksen tavoitteiksi ilmiön syvällisen kuvaamisen, ymmärtämisen ja siitä tulkinnan antamisen. Tutkija on kiinnostunut ihmisten kokemuksista ympäröivästä maailmasta, siinä ilmenevistä eri merkityksistä ja merkityssuhteista. Laadullisen tutkimuksen tutkimustilanteet rakentuvatkin usein subjektiivisesti ja on mahdotonta ajatella, että tutkija tarkastelisi tutkittavaa ilmiötä tutkimuskohteesta riippumattomana. Sisällön analyysin avulla lastensuojelun toimintasuunnitelmista on mahdollista luoda kuva siitä, millaisessa merkityksessä päivähoito ymmärretään ja arvotetaan tämän päivän yhteiskunnan lastensuojelussa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. (Kananen, 2014, s. 18–19.)

Aineistolähtöisen analyysin tavoitteena on luoda tutkimusaineistosta teorettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköt valitaan tutkimustehtävästä riippuen aineistosta. *Teoriasidonnainen analyysi* ei pohjautu suoraan teoriaan, vaikkakin sillä on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä. Analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta analyysia ohjaa aikaisempi tieto tutkittavasta ilmiöstä. *Teorialähtöinen analyysi* nojaa tiettyyn malliin, teoriaan. Tutkimuksessa määritellään teorian mukaiset käsitteet ja tutkittava ilmiö jo tunnetun tiedon mukaisesti. Aineiston analyysia ohjaa tutkijan olemassa olevan tiedon perusteella luoma kehys. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 97–99.)

Tämä tutkimus on pääosin teorialähtöinen. Alasuutarin (2011) mukaan ensimmäinen tehtävä aineiston havaintojen pelkistämisessä on, että ”sitä tarkastellaan vain tietystä teoreettis-

metodologisesta näkökulmasta”. Sen mukaisesti aineistoa tutkitaan tietyn teoreettisen viitekehysten ja tutkimusongelman näkökulmasta. Teoreettinen viitekehys määrää, millainen aineisto kannattaa kerätä, mutta myös aineiston luonne luo rajat teoreettiselle viitekehykselle. Tässä tutkimuksessa taustalla oleva viitekehys on määritelty lastensuojeluun ja päivähoitoon liittyvien asiakirjojen, tutkimusten ja kirjallisuuden pohjalta ja aineistoa tarkastellaan teoreettisen viitekehysten mukaisten sisältöteemojen avulla. (Alasuutari, 2011, s. 40.)

Sisällön analyysin alkuvaiheissa tutkija määrittelee ja ottaa haltuun tutkimuksen keskeiset käsitteet teoreettisen kirjallisuuden avulla. Tutkija itse on aktiivinen toimija, kerää aineiston, analysoi sen ja tuottaa tutkimustulokset. Räsänen (2005) ymmärtääkin tutkijan osaksi tutkimuskohdettaan. Aineiston sisäistäminen ja teoretisointi nostavat esiin tutkittavalle ilmiölle keskeisiä teemoja, joka mukaisesti aineistoa luokitellaan. Tutkimuksen edetessä tutkimuskysymys tarkentuu ja täsmentyy, mikä johtaa tarkempien käsitteiden täsmentymiseen. Tässä vaiheessa tutkittavaa ilmiötä voidaan luokitella uudelleen, todeta mahdollisia poikkeuksia ja kiinnittää huomio esimerkiksi ilmiön esiintymistiheyteen. Johtopäätökset ja tulosten tulkinta siirtävät analyysin laajempaan tarkasteluyhteyteen (Metsämuuronen, 2006, s. 124; Räsänen, 2005, s. 87.)

Tässä tutkimuksessa selkeästi tutkimusaineistosta nouseva käsite on moniammatillisuus. Tutkiessani toimintasuunnitelmia, yhä useammasta suunnitelmasta nousi esiin termi ”moniammatillisuus”, tai ”moniammatillinen yhteistyö”, minkä johdosta ko. käsitteestä tuli luonnollinen osa teoreettista viitekehystä. Moniammatillinen yhteistyö on myös päivähoitoon arkeen läheisesti liittyvä käsite, joten sen suhteen käsitteen määrittely ja analyysi tukivat tutkimustehtävää. Yhteistyö eri ammattikuntien välillä on kuitenkin mainittu aineiston lastensuojelun toimintasuunnitelmissa niin yleisellä tasolla, että halusin tutkimuksen viitekehyksessä avata käsitteen moniulotteisuutta ja näin korostaa moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä päivähoitossa, nimenomaa päivähoitoon arjessa.

Tutkimukseni tarkoituksena oli analysoida toimintasuunnitelmista päivähoitoon sisällöllisiä kuvauksia. Analyysin tukena käytin apuna kriittiselle diskurssianalyysille tyypillistä Faircloughin mallin mukaista representaatioiden analyysin tapaa kuvailla tekstiä. Tavoitteena on tutkia tekstistä sanastoa, siihen sisältyviä metaforia tai tekstin transitiivisuutta. Aineiston asiakirjatekstistä tarkkailun kohteena oli sen transitiivisuus. Tavoitteenani oli tarkastella tekstistä sen ilmaisun todellisuutta, konkreettisuutta ja yleisen tason puhetta. Koska tut-

kimusaineistona olivat asiakirjadokumentit ja tutkimustehtävänä oli kuvailla lastensuojelun toimintasuunnitelmista päivähoidon ilmentymiä, tarkoituksenmukaista oli analysoida diskursiivisesti aineistosta vain toimintaprosessia, transitiivisuutta. Toiminnan kohteen ja etenkin sen puuttumisen analysointi avasi mahdollisuuden kuvata tekstin sisällön tavoitteita ja päämääriä. Asiakirjateksteinä toimintasuunnitelmiin ei sisältynyt metaforia ja yksittäisten sanojen diskursiivinen analyysi ei tuottanut tutkimuskysymyksiin haluttua sisällöllistä tietoa. (Törrönen 2005, s. 143.)

Faircloughin mallin mukaisesti tekstin sisällön kuvailua seuraa sen tulkinta, jonka jälkeen hän selittää tuloksia institutionaalisilla ja yhteiskunnallisilla käytännöillä, niihin liittyvillä tavanomaisilla puhetavoilla. Näissä instituutioissa työskenteleville henkilöille on muotoutunut juuri sille toimintaympäristölle tyypillinen kieli, kielen käyttöön liittyvät merkitykset ja ideologiat. Faircloughin mukaan ideologiset ja diskursiiviset käytänteet ovat suorassa yhteydessä toisiinsa. Niinpä päivähoitoa kuvaavien tekstiosuoksien lastensuojelun toimintasuunnitelmissa voi olettaa olevan tyypillisiä päivähoidon ja varhaiskasvatuksen kontekstiin. (Fairclough, 2010, s. 42–43; Kääriäinen, 2003, s. 7.)

5.2 Dokumenttianalyysi tutkimusmenetelmänä

Tämän tutkimuksen aineistona ovat asiakirjadokumentit. Dokumentilla tarkoitetaan kirjoitettua, kuvallista, äänitettyä tai muulla tavoin ajallisesti aikaisemmin tuotettua aineistoa. Kananen (2014) erottelee laadullisen tutkimuksen dokumenteiksi mm. vuosikertomukset, kokouspöytäkirjat, päiväkirjat, organisaatiokuvaukset ja erilaiset tilastot. Dokumentit ovat luonteeltaan menneeseen aikaan liittyviä. Tästä huolimatta ne ovat usein läheisesti yhteydessä tutkimushetkeen ja nykyiseen tilanteeseen. Lastensuojelu päivähoidon kontekstissa kirjattuna toimintasuunnitelmiin on esimerkki tästä ajankohtaisuudesta. Ajallisesti aikaisemmin laadittuihin dokumentteihin liittyy myös ominaisuus niiden kehittymisen tutkimiseen ja ymmärtämiseen ajan kuluessa. Todennäköistä on, että neljän vuoden välein päivitettävissä toimintasuunnitelmissa on nähtävissä niiden kehitys ja painopistealueiden muuttuminen. (Kananen, 2014, s. 91; Bowen, 2009, s. 29.)

Dokumenteissa voidaan nähdä haaste niiden objektiivisesta käyttämisestä tutkimustarkoituksessa. Asiakirjan laatijalla ja tallentajalla on väistämättä taustalla vaikuttamassa hänen arvomaailmansa valitessaan dokumentin materiaalin. Tutkijan kriittinen lähestymistapa dokumenttiaineistoon tuo ilmi kirjoittajan pyrkimyksiä sekä dokumentin taustalla vaikutta-

via tarkoituksia että merkityksiä. Tässä tutkimuksessa dokumenttianalyysin tukena on Faircloughin kriittinen tapa tulkita tekstin merkitystä ja tuoda ilmi niitä ilmiöitä, joiden suhteen päivähoitoa on lastensuojelun toimintasuunnitelmissa kuvattu. (Bowen, 2009, s. 33.) Dokumentoinnilla on aina oma tarkoituksensa, ja sellaiset asiat dokumentoidaan, jotka on pakko dokumentoida (lakisääteistä) (Kananen, 2014, s. 91). Tämä on totta myös käsillä olevan tutkimuksen aineiston toimintasuunnitelmien suhteen; ne on laadittu lain velvoittamana.

Dokumenttianalyysille ominaista on sisällönanalyysille tyypillinen tapa tutkia aineistoa pintapuolisesta silmäilystä syvempään analyysiin ja kohti tulosten tulkintaa. Dokumenttiaineiston informaatio valitaan ja teemoitellaan tai kategorioidaan tutkimuskysymysten tai teoreettisen viitekehysten suhteen relevantilla tavalla. Valittua aineistoa luetaan uudelleen ja voidaan koodata ennalta määrätyllä merkinnällä. Tämän tutkimuksen analyysin eteneminen on raportoitu seuraavassa luvussa 5.3. (Bowen, 2009, s. 32.)

Dokumenttiaineiston valinnut tutkija ei ole laatinut asiakirja-aineistoa tutkimusaineistoksi, kuten esimerkiksi haastatteluaineisto on laadittu. Näin asiakirja-aineisto vastaa tutkimuskysymyksiin muokkaamattomana sellaisenaan, ilman tutkijan omaa vaikuttamista aineiston laatuun tai tutkimusprosessiin. Tutkijan näkökulmasta dokumenttiaineisto on usein saatavilla, riippuen sen julkisuudesta ja ilman suurta taloudellista panostusta. Dokumenttiaineiston julkisuus lisää myös tutkimusprosessin läpinäkyvyyttä, kuten tässäkin tutkimuksessa. Aineiston hankinnassa korostuu silloin tutkimuksen mahdollistava dokumentin tai dokumenttien valintaprosessi. (Bowen, 2009, s. 31.)

Tieteellisessä tutkimuksessa dokumenttilähteen avuksi on tarkoituksenmukaista käyttää myös muita lähteitä. Tässä tutkimuksessa aineistona on käytetty kymmentä eri asiakirjaa ja teoreettisena taustalähteenä on lastensuojelulaki (2007/417), jonka pohjalta kuntien lastensuojelun toimintasuunnitelmat on laadittu, laki lasten päivähoitosta (1973/36), varhaiskasvatustalaki (2015) ja valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Maamme varhaiskasvatusta ohjaavina asiakirjoina näiden käyttö on perusteltua. Muiden lähteiden käyttö lisää myös tutkimuksen luotettavuutta, jota on syvemmin käsitelty raportin luvussa seitsemän.

5.3 Aineiston hankinta ja analyysi

Aloitin aineiston keräämisen etsimällä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston internetsivuilta ne kunnat, jotka kuuluvat kyseisen keskuksen alaisuuteen. Tämän jälkeen löysin suoraan kuntien nimillä kahdeksan kunnan lastensuojelun toimintasuunnitelmaa. Tavoitteena oli muodostaa kunnan tai kuntayhtymän koon suhteen mahdollisimman heterogeeninen aineisto edustaen sekä pientä, että väkiluvultaan suurta kuntaa. Tämän vuoksi ennen toimintasuunnitelmien valintaa tarkastelin kuntien rakennetta myös tarkemmin niiden koon ja asukasluvun suhteen.

Aluehallintoviraston mukaan lastensuojelun toimintasuunnitelma on osa yleisesti internetissä esillä olevia asiakirjoja. (Pohjois-Suomen aluehallintovirasto, 2013) Tutkimuksen alkuvaiheissa aineiston keruun ongelmaksi osoittautui löytää muutamien aluehallintoviraston alaisten kuntien laatimia toimintasuunnitelmia. Tämän tiedon seurauksena tutkin näiden kuntien eri sivustoja tarkemmin. Eri asiakirjoista (kunnanhallituksen pöytäkirjat, perusturvalautakunnan ja sivistyslautakunnan pöytäkirjat) selvisi, että eräälle seudulle oli perustettu lastensuojelun kehittämisselkko, jossa oli mukana 11 lähikuntaa. Hankkeen loppuraportissa selvisi, että tavoitteena oli lastensuojeluun liittyvän osaamisen vahvistaminen seudulla, sekä vuoden 2009 aikana kuntien lastensuojelun suunnitelmien valmistuminen. Raportista sain tiedon kuntien toimintasuunnitelmien internet- osoitteista. Näistä toimintasuunnitelmista valitsin aineistoon yhden kaupungin suunnitelman, joka edustaa, paitsi kattavimmin seudun kuntia, myös väkiluvultaan suurinta kaupunkia verrattuna aineiston muihin kaupunkeihin ja toisen lastensuojelun toimintasuunnitelman edustamaan pienen kunnan lastensuojelua. Näin aineistoksi muodostui kymmenen lastensuojelun toimintasuunnitelmaa.

Kananen korostaa kvalitatiiviseen tutkimukseen liittyvän analyysin prosessimaista luonnetta. Analyysi tapahtuu läpi tutkimuksen ja hänen mukaansa viime kädessä ohjaa myös tiedonkeruuta ja määrää aineiston riittävyyden. Siitä, milloin aineistoa on riittävästi, tekee ratkaisun tutkija arvioidessaan tutkimusongelman ratkaisua. Tässä tutkimuksessa kymmenen lastensuojelun toimintasuunnitelman voi olettaa olevan riittävä määrä aineistoksi analysoida päivähoiton kuvausta. Päivähoidon osuuden tulkinta toimintasuunnitelmassa ei vaadi määrällistä, vaan tulkinnallista analysointia tietyn teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Dokumenttien kohtuullisen määrän vuoksi niitä voidaan käsitellä manuaalisesti. (Kananen, 2014, s. 18, 92.)

Aineisto on kooste asiakirjoista, kunnan tai kuntayhtymän laatimista lastensuojelun toimintasuunnitelmista. Aineiston analyysiin on käytetty sisällön analyysin ja dokumenttianalyysin menetelmiä, joita on täydennetty kriittiseen diskurssianalyysin Faircloughin malliin liittyvällä representaatioiden analyysin tavalla kuvailla tekstissä sen transitiivisuutta. (Törönen, 2005, s. 143.) Tutkimuskysymykseen on vastattu kuvaamalla päivähoiton ilmentymistä lastensuojelun toimintasuunnitelmissa seuraavien tutkimuksen viitekehyksen teemojen avulla: päivähoito lapsiperheen palveluna, päivähoiton ennaltaehkäisevänä toimintana lastensuojelun kontekstissa, perhetyö ja moniammatillinen yhteistyö.

Aineiston analyysi eteni seuraavalla tavalla: Eri toimintasuunnitelmat koodasin merkein TS 1 - TS 10. Aineiston kymmenen toimintasuunnitelman kokonaissivumäärä oli 451. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa aloitin suunnitelmien lukemisen pelkästään tutustuakseni asiakirjojen aihepiiriin ja tapaan kirjoittaa asiakirjatekstiä. Toisessa vaiheessa tutkimuksen viitekehys määräsi ne asiat, jotka aineistossa kiinnostivat. Luin aineistoa tarkemmin ja poimin aineistosta ne teemat, jotka käsittelivät jollain tasolla tutkimuksen viitekehyksen käsitteistöä: päivähoito lapsiperheen palveluna, ennaltaehkäisy ja perhetyö. Näiden teemojen lisäksi aineistosta nousi selkeästi käsite moniammatillisuus ja moniammatillinen yhteistyö, jonka lisäsin analysoitavien teemojen joukkoon.

Tämän jälkeen keräsin merkityt asiat yhteen ja kirjasin ne erikseen muusta aineistosta omaan kansioonsa. Analysoitavien teemojen alle pelkistyi 45 sivua toimintasuunnitelmista poimittua tekstiä. Analyysi eteni tarkemmalla lukemisella, jonka seurauksena litteroin lopullisen aineiston sisällöltään viitekehyksen aihealueiden alle. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 94.) Huomioitavaa on, että koko aineistosta (451 sivua) päivähoitoa koskeva tieto (45 sivua) sijoittui neljän analyysin kohteena olevan teeman alle. Analysoitavan aineiston ulkopuolelle ei jäänyt päivähoitoon liittyviä asioita.

Alasuutarin (2011) mukaan laadullisessa analyysissä nivoutuvat toisiinsa havaintojen pelkistäminen ja tulosten tulkinta. Havaintojen pelkistämisen ensimmäisessä vaiheessa aineistoa tarkastellaan tietyn teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta. Toisinaan viitekehys määrää myös aineiston laadun ja sen millaista menetelmää aineiston analyysissä kannattaa käyttää. Tässä tutkimuksessa aineistona on kuntien laatimien lastensuojelun toimintasuunnitelmien sisältö, jota on tarkasteltu päivähoiton näkökulmasta edellä mainittujen teemojen avulla. Pelkistäminen jatkuu havaintojen yhdistämisellä ja etsimällä havainnoista yhteisiä

piirteitä tai nimittäjiä. Yhdistämisen perusteena on aineistossa oleva sama, tietty ilmiö pelkistettynä mahdollisimman suppeaksi havaintojen joukoksi. (Alasuutari, 2011, s. 39–48.)

Kuntien laatimien suunnitelmien kirjaaminen on laadultaan hyvin kirjavaa. Tämän vuoksi vertailukelpoisia asioita oli aineistosta osittain vaikea löytää ja jouduinkin tekemään joitain omia ratkaisuja tiettyjen asioiden suhteen. Tästä esimerkkinä se, miten ja mitä eri kunnat ovat arvioineet lastensuojelun ennaltaehkäiseviksi palveluiksi, jo olemassa olevien palveluiden joukossa. Niinpä mm. kategoriointi oli haasteellista. Esimerkiksi erään suuren kuntayhtymän toimintasuunnitelma sisältää erittäin hyvin kuntien kaikki lapsiin ja nuoriin liittyvät palvelut sekä lastensuojelun järjestämisen yleisellä tasolla. Tarkempaa päivähoidon tai muunkaan palvelun merkitystä toimintasuunnitelman varsinaisessa tarkoituksessa ei suunnitelmasta kuitenkaan ilmene. Tämän vuoksi lastensuojelulain tarkoittama toiminnan suunnittelu sen varsinaisessa merkityksessä jää hyvin yleiselle tasolle.

Faircloughin tapa analysoida ja tulkita tekstiä on edetä erityisestä tekstin osasta yleiseen, mutta myös päinvastainen tapa on mahdollinen. Tässä tutkimuksessa oletuksena oli, että kunnan laatima lastensuojelun toimintasuunnitelma on kirjoitettu asiakirjatekstillemme ominaisella, puhetavalla, diskurssityypillä. Tekstin halutaan olevan selkeästi ymmärrettävä ja siinä on mahdollisimman vähän varaa tulkinnalle eikä näin ollen sisällä esimerkiksi erilaisia metaforia. Tämän yleisesti tiedossa olevan oletuksen pohjalta analysoin teksteistä niiden transitiivisuutta. Transitiivisessa lauseessa on löydettävissä selkeä toiminnan kohde, syytekijä ja laatu. Lause voi olla kirjoitettu aktiivisena, passiivilauseena tai lauseeseen on voitu liittää ns. nominaalituksia. (Törrönen, 2005, s. 142–143, 145.)

Päiväkodit, ryhmäperhepäiväkodit ja perhepäivähoitopaikat tarjoavat varhaiskasvatussuunnitelman mukaista palvelua alle kouluikäisille lapsille.
(TS 4)

Teksti on poiminta kunnan lastensuojelun toimintasuunnitelmasta. Lauseesta on erotettavissa subjekti; tekijä, predikaatti, verbi; mitä tehdään ja objekti; kohde, joka on tekemisen kohteena. Lause on aktiivinen, ilmaisee toimintaa ja siitä erotettavissa toiminnasta vastuussa oleva tekijä, sekä toiminnan kohde, alle kouluikäiset lapset. Tekstistä ei käy ilmi, onko kunnassa yksityistä päivähoitoa toimintaa, vai ovatko kaikki tarjottavat palvelut kunnallisia, mutta ilmauksen mukaisesti asiakas saa tietoonsa millaista päivähoitopalvelua hän voi kunnassa alle kouluikäiselle lapselleen hakea. Maininta varhaiskasvatussuunnitelmasta viittaa siihen, että tekstin kirjoittajalla on tieto päivähoiton toiminnasta ja tavoitteista.

Seuraavassa esimerkki passiivilauseesta, jossa toiminnalle ei ole erotettavissa vastuussa oleva tekijää.

Tavoitteena on yhä enenevässä määrin saada lastensuojelutyön painopiste muuttumaan korjaavasta työstä ennaltaehkäisevään työhön. (TS 1)

Teksti korostaa kohdetta, mutta lukijalle jää epäselväksi kuka tekee ja mitä, jolloin myös tekemisestä vastuussa oleva taho ei tule selkeästi ilmi. Passiivilauseiden lisäksi aktiivisen lauseen sisältöä voi epäselventää niin sanotut nominaalistukset. Nämä kuvaavat tekstissä erilaisia ilmiöitä kertomatta niiden toimijaa, tai missä ja milloin toimitaan. Näin konkreettista prosesseista muuntuu abstrakteja, staattisia tiloja, kuten seuraavassa tekstissä.

Suunnitelman johtoajatuksena on, että valtaosa alueella asuvista perheistä voi hyvin, ja heidän hyvinvointinsa taataan toimivilla peruspalveluilla. (TS 5)

Tekstin tarkoitus on viestiä lukijalle, että suunnitelman päätarkoitus on tukea perheiden hyvinvointia. Kohteena on siis perheiden hyvinvointi, ja tämän saavuttamiseen keinona toimivat peruspalvelut. Tekstin sisällöstä voi jokainen olla yhtä mieltä, etenkin kun kyseessä on lastensuojelun toimintasuunnitelma. Ilmauksella ”valtaosalla perheistä” lukija voi ymmärtää kyseessä olevan yli puolet alueen perheistä. Sitä, onko kyseessä lapsiperhe vai muu perhemuoto, ikäihmisten perhe tai lapseton pariskunta ei ole eroteltu. Passiivilauseessa toiminnan tarkoitus on ilmaistu yleisellä tasolla ja epäselväksi jää, millainen perhemuoto on kyseessä, millaisesta palvelusta on kyse ja kuka tai mikä taho kunnassa palveluiden järjestämisestä on vastuussa. Tällöin lukijan oletetaan ottavan palveluista tietoa omaaloitteisesti ja arvioivan niiden perheen hyvinvointivaikutusta oman kokemuksensa varassa. (Törrönen, 2005, s. 145.)

6 Tulokset

6.1 Lastensuojelun toimintasuunnitelmien yleistä kuvailua

Tämän tutkimuksen aineiston lastensuojelun toimintasuunnitelmista kaksi on päivitetty vuosille 2014- 2017 ja loput kahdeksan suunnitelmaa aikavälille 2009- 2011. Kuusi suunnitelmista on nimetty lastensuojelun toimintasuunnitelmaksi (TS1, TS6, TS7, TS8, TS9 ja TS10) tai lastensuojelusuunnitelmaksi, neljästä suunnitelmasta on käytetty nimeä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma (TS2, TS3, TS4 ja TS5). Suunnitelmien sisällöllisessä analyysissä ei ilmennyt syytä siihen, millä perusteella nimeäminen on suoritettu.

Suunnitelmat on laadittu yhteistyössä kunnan eri hallintokuntien toimijoiden kesken erilaisissa kokoonpanoissa, riippuen onko kyseessä yksittäinen kunta, kuntayhtymä tai seudullisen yhteistyön tuloksena. Kuudessa suunnitelmassa kymmenestä (6/10) suunnitelmasta laatimassa oli mukana päivähoidon tai varhaiskasvatuspalveluiden edustaja. Neljässä kymmenestä eli jopa 40 % suunnitelmista on laadittu siten, että mukana ei ole ollut päivähoidon edustaja. Tämä voidaan nähdä toimintasuunnitelmissa siinä, kuinka ja missä määrin on käytetty päivähoitoon liittyvää termistöä ja siteerattu asiakirjoja mm. päivähoitolakia ja varhaiskasvatussuunnitelmia. Kirjoittajan merkitys tekstile ilmenee tekstin sisältöihin liittyvissä taustaoletuksissa.

Tulkintani mukaan suunnitelmat, joissa on mukana päivähoidon edustaja, on kirjattu enemmän aktiivilauseina ja tarkempina päivähoidon kontekstiin liittyvinä tavoitteina kuin ne suunnitelmat, joissa päivähoidon edustajat eivät ole työryhmässä mukana olleet. Seuraavassa on kaksi eritasoista päivähoidon kuvausta.

Hyvä lapsuus ja lapsiperheiden arjen turvaaminen; turvataan lapsiperheille riittävät ja laadukkaat palvelut, lapsilähtöinen työskentelytapa toteutuu jokaisella palvelusektorilla. (TS 5)

Lasten päivähoito on varhaiskasvatuspalvelua, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Tavoitteena on, että lapsi saa päivähoidossa tarpeidensa mukaista hoitoa, kasvatusta ja opetusta sekä erityistä tukea. (TS 7)

Aineiston kuntien laatimista toimintasuunnitelmista on selkeästi erotettavissa ilmapiiri kuntien heikkenevästä taloudesta, minkä vuoksi kaiken kattavan yhteistyön nähdään olevan yksi mahdollisuus ylläpitää palvelujen saatavuutta. Kuntien talouden epävarmuudella nähdään olevan vaikutus perheiden hyvinvoinnin suunnitteluun, ennen kaikkea henkilöstön suhteen. Yhtenä suurena epävarmuustekijänä nähdään julkisen Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen tuleva Sote-uudistus, jonka odotetaan luovan muutoksia kuntien talouden kehitykseen. Uudistuksen tarkoituksena on turvata yhdenvertaiset, asiakaslähtöiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveystaloudet koko maassa. Tämä toteutetaan uudistamalla julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteet, ohjaus ja hallinto (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2015). Valtiovallan hidas päätöksenteko Sote-uudistuksesta ja sen vaikutuksista luo yleisen epävarmuuden ilmapiirin kuntien eri sektoreille, mikä näkyy varovaisena kuntasuunnitteluna.

Laajapohjainen hyvinvointipoliittinen suunnittelu ja yhteistyö korostuvat lähivuosina etenkin sen vuoksi, että koko kuntasektorin henkilöstön saatavuus todennäköisesti huononee ja kuntien käytettävissä olevat taloudelliset voimavarat säilyvät parhaimmillaankin vain ennallaan, todennäköisesti vähenevät. (TS 7)

Kuntien laatimilla lasten suojelun suunnitelmilla on nähtävä olevan suora vaikutus lapsen ja perheen hyvinvointiin ennen kaikkea päivähoidon liitettyjen resurssien muodossa. Pelkästään lastensuojelulain viimeisin lakimuutos on vaatinut makrosysteemin taseisia poliittisia päätöksiä, joiden seurauksena laadittu lakimuutos vaikuttaa maamme lastensuojelupoliittikkaan. Näillä toimilla puolestaan on suora vaikutus kunnan päättäjien suunnitelmiin lastensuojelusuunnitelmissa sekä päätöksiin liittyen esimerkiksi kuntalaisten käyttämien palveluiden, kuten päivähoidon toimintaan.

6.2 Päivähoito lapsiperheen palveluna lastensuojelun toimintasuunnitelmissa

6.2.1 Päivähoitomuoto

Lastensuojelulain kolmannen luvun 12 § mukaisesti toimintasuunnitelman on sisällettävä tieto lasten ja nuorten hyvinvointia edistävistä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista. Laissa ei määritellä sitä, millä tavalla tai millainen tieto palveluista on kirjattava.

Tutkimusaineiston suunnitelmissa päivähoitopalvelua ja sen sisältöalueita on painotettu perheelle tarjotun päivähoitomuodon ja erityisen tuen konteksteissa.

Bronfenbrennerin ekologinen teoria lähestyy lasta ottaen huomioon jokaisen lapsen suoraan tai välillisesti vaikuttavan ympäristön. Bronfenbrenner nimeää lapsen lähimmän ympäristön *mikrosysteemiksi*. Se muodostuu kaikesta toiminnasta, henkilöiden välisistä suhteista ja kokemuksista lapsen välittömässä ympäristössä. Ympäristön lisäksi suhteisiin vaikuttaa toimijoihin liitettävät henkilökohtaiset ominaisuudet ja tunnusomaiset piirteet. Päivähoidossa olevalla lapsella se tarkoittaa perheympäristön lisäksi myös päivähoiton ympäristöä. Kotiympäristön lisäksi päivähoitoympäristöllä, siihen liittyvillä ominaisuuksilla voi näin tulkita olevan vaikutus lapsen kokemuksiin. Lapsen kehityksen kannalta ei siis ole yhdentekevää mikä on se päivähoitomuoto, jossa hänen suhteensa ympäristöön muodostuu. (Bronfenbrenner, 2002, s. 263, 264; Hujala ym., 1998, s. 15.) Tästä lähtökohdasta käsin mm. lapsen erityisen tuen tarpeen tukeminen on luontevaa päivähoitossa varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä, kuten se tavallisesti järjestetäänkin.

Lapsen eri mikroympäristöjen, päivähoiton ja kodin välinen vuorovaikutus tuottavat ympäristön, jonka toiminnan tulokset osaltaan vaikuttavat suoraan lapsen elämään. *Mesosysteemi* muodostuu näin lapsen kasvuympäristöjen välisen vuorovaikutuksen tuloksena. Lapsen oman toimintaympäristön ulkopuolella on todellisuus, *eksosysteemi*, johon lapsi itse ei osallistu, mutta jonka toiminta välillisesti vaikuttaa hänen elämäänsä. Eksosysteemi muodostuu mm. erilaisista instituutioista, kuten kuntien järjestämistä palveluista, taloudellisista tekijöistä, tukipalveluista. Eksotasolla viralliset ja epäviralliset verkostot vaikuttavat joko suoraan tai epäsuorasti lapsen ja perheen elämään. Päivähoidossa eksosysteemiä edustaa esimerkiksi päiväkodin toimintafilosofia, jolla on vaikutus siihen miten lapsen tarpeet, hoito, kasvatusta ja opetus toteutetaan. Perheen hyvinvoinnin näkökulmasta eksosysteemin tason toiminnalla on vaikutus myös esimerkiksi vanhempien työaikajärjestelyihin ja tarvittavien palveluiden laatuun. (Bronfenbrenner, 2002, s. 264; Hujala ym., 1998, s. 20; Kalland, 2004, s. 120.)

Yhteiskuntamme palvelujen, taloudellisten ja poliittisten päätösten taustalla on yhteiskuntamme ideologinen toiminta, *makrosysteemi*. Tällä tasolla vahvasti perheen elämässä mukana on lastensuojelun toimintasuunnitelma. Se viittaa kulttuurin tai osakulttuurin institutionaalisiin malleihin, kuten ekonomisiin, sosiaalisiin, kasvatuksellisiin sekä laki- ja poliittisiin järjestelmiin, jotka toimivat kyseisen yhteiskunnan reunaehtoina (Hujala ym., 1998,

s. 20.). Päivähoito, kunnan tarjoamana palveluna vaikuttaa suoraan perheen arkeen ja elämäntapaan. Palveluja ohjataan makrotason sosiaalipoliittisilla päätöksillä, jotka näin vaikuttavat epäsuorasti lasten kasvuoloihin, esimerkiksi perheen päätökseen aloittaako lapsi kunnallisen päivähoiton, vai jääkö toinen vanhemmista hoitamaan lasta kotihoidontuella. (Bronfenbrenner, 2002, s. 267; Kalland, 2004, s. 120.)

Aineiston toimintasuunnitelmien päivähoiton kirjaamisessa korostuu luottamus tiedon jakamiseen suorina lainauksina laista lasten päivähoitosta (1973/36, nykyinen varhaiskasvatustalaki) tai lastensuojelulaista (2007/417). Tästä huolimatta tekstin viesti voi olla tulkittavissa eri tavoin.

Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. (TS 4)

Edellä oleva lainaus on kuntayhteistyönä laaditusta lastensuojelun toimintasuunnitelmasta ja on suora lainaus laista lasten päivähoitosta (1973/36). Ilmaus ”yleisen kulttuuriperimän huomioon ottaminen” on abstrakti ilmaus, jonka lukija voi ymmärtää oman kulttuuritaustansa pohjalta hyvinkin eri tavoin. Syntyperäinen suomalainen päivähoiton työntekijä todennäköisesti ymmärtää tekstin viestin sen tarkoittamalla tavalla, mutta maahanmuuttaja taustaiselle työntekijälle tai päivähoiton asiakasperheelle viesti saattaa jäädä epäselväksi. Maamme valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) mainitaan: ”Yhteistyössä vanhempien ja eri kulttuuriyhteisöjen kanssa edistetään lapsen kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lapsen mahdollisuutta ilmentää omaa kulttuuritaustansa varhaiskasvatuksessa”. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 40.) Tulevaisuudessa tämä on nähtävä varhaiskasvatuksen haasteena, johon myös kuntien on kiinnitettävä huomio päivittäessään toimintasuunnitelmiaan.

Päivähoitoa lapsiperheen palveluna järjestetään maassamme sekä kunnallisena palveluna, että yksityisen palvelun tuottajan toimesta. Seuduittain se muodostaa erilaisia toiminnallisia kokonaisuuksia sekä määrällisesti, rakenteellisesti että laadullisesti. Päivähoitolakiin kirjattuna lasten päivähoitolla tarkoitetaan lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana” (Laki lasten päivähoitosta 1973/36). Uusi varhaiskasvatustalaki (2015) määrittelee päivähoiton sijaan kunnan,

kuntayhtymän tai muun palveluntuottajan järjestämän varhaiskasvatuksen. Laissa korostuu varhaiskasvatuksen pedagogiikka. (Varhaiskasvatuslaki, 1973/36)

Palveluiden tarve, saatavuus ja sisällöt vaihtelevat paljon alueittain ja kunnittain (Heino 2014, s. 102.). Tämä näkyi myös aineiston kuntien toimintasuunnitelmissa. Seuraavissa poiminnoissa toimintasuunnitelmista tulee ilmi, että kunnat pyrkivät päivähoitolain mukaisesti järjestämään päivähoitopalvelujaan lain mukaisesti tarpeitaan vaatimalla tavalla riippuen kunnan koosta ja rakenteesta. Näin kirjattuna teksti lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista myötäilee päivähoitolain tekstiä. Perheille tarjotaan kokopäiväisen hoidon lisäksi erilaisia mahdollisuuksia valita puolipäivähoitoa tai tarpeen mukainen määrä hoitopäiviä kuukaudessa. Tämä kuvastaa aikamme erilaisten perheiden yhteiskuntaa. Opiskelu, määräaikaiset työsuhteet ja lomautukset työstä luovat perheen elämään muutoksia ja tarvetta muuhun kuin kokopäivähoitoon. Toimintasuunnitelmien teksteistä nousee tarkoitus tuottaa palvelu määrällisesti lainmukaisena ja näyttävät kuvastavan kokonaisuudessaan suomalaisen yhteiskunnan päivähoitokäytäntöä.

Päivähoitoa voidaan järjestää monella tavalla, mm. perhepäivähoitona, päiväkotihoitona, ryhmäperhepäivä, kolmiperhehoitona ja kotihoitona. Päivähoito voi perheen valinnan mukaan olla kokoaikaista, puolipäiväistä tai osaviikkoista (hoitopäiviä 6-16 kuukaudessa). (TS 7)

Lainaus jatkuu tietopakettina eri päivähoitomuodoista ja mainintana vanhempien mahdollisuudesta valita tarpeitaan vastaava tapa järjestää lapsensa hoito kotihoidon tuella, yksityisen hoidon tuella tai kunnallisen päivähoiton palvelulla. Samassa yhteydessä voi ottaa esiin keskustelun subjektiivisesta päivähoito-oikeudesta, joka nousi varhaiskasvatuslakiuudistus keskustelun myötä pintaan.

Päivähoidolla laissa tarkoitetaan hoidon järjestämistä päiväkoti, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana. Päivähoito voi olla kokopäiväistä tai osapäiväistä. Lasten päivähoitoa voivat saada lapset, jotka vielä eivät ole oppivelvollisuusikäisiä sekä milloin erityiset olosuhteet sitä vaativat eikä hoitoa ole muulla tavoin järjestetty, myös sitä vanhemmat lapset. (TS 8)

Edellä kuvattujen tapojen mukaisesti, päivähoitoa lapsiperheen palveluna, on luonnehdittu luettelemalla kunnassa tarjottavat eri päivähoitomuodot kuudessa suunnitelmassa kymmenestä. Tekstissä korostuu kunnan vastuu päivähoiton järjestämisestä eri muodoissaan. Päivähoidon lain mukaisen määrittelyn lisäksi useat suunnitelmat sisältävät prosenttiosuuksia eri päivähoitomuotojen asiakkuuksista. Osassa suunnitelmia kunnan palveluiden käyttöä verrattiin mm. Pohjois-Pohjanmaan vastaaviin käyttöprosentteihin.

Kunnan kustantamassa päivähoitossa (koko- tai osapäivähoito) oli v. 2012 seutukunnassa yhteensä 0- 6 vuotiaista 37,96 % (vuonna 2005 36,7 %) vastaavan ikäisestä väestöstä. Luku on vajaa 2 %:a vähemmän kuin Pohjois-Pohjanmaalla. Kaikissa kunnissa perheillä on mahdollisuus valita lapsilleen kunnallinen päivähoito tai lastenhoidon tuki. (TS 2)

Päivähoitoa ei nähdä ainoastaan osana lapsiperheen sosiaalipalvelujärjestelmää. Lakimuutoksen 2015 ja tieteellisen varhaiskasvatus tutkimuksen myötä päivähoitossa korostuu yhä enemmän varhaiskasvatuksellinen ja pedagoginen funktio. Varhaiskasvatus-käsite rinnastetaan päivähoitoon, puhutaan varhaiskasvatuksen ammattilaisista ja varhaiskasvatuspalveluista. Uusittu varhaiskasvatuslaki (1973/36) selventää ensimmäisen luvun lopussa päivähoitolla tarkoitettavan varhaiskasvatusta lain eri luvuissa ja pykälissä. (Hujala ym., 1998, s. 111.)

Seuraavassa tekstissä on kuitenkin korostettu varhaiskasvatusta päivähoiton toiminnan tavoitteina. Aineiston kyseisessä lastensuojelun toimintasuunnitelmassa on käytetty päivähoito- otsikon alla termiä ”varhaiskasvatustoiminta”. Teksti on kirjoitettu ajankohtaisesti ja aktiivi muotoon. Lukija saa informaatiosta kuvan, että kirjoittaja tietää mistä kirjoittaa ja luo näin luottamuksen tekstin viestiin tietämyksestään varhaiskasvatuksen kontekstissa. Tekstillä halutaan tuoda ilmi tieto päivähoiton pedagogisista varhaiskasvatustoiminnan tavoitteiden tietämyksestä, mikä luo ympärilleen asiantuntijuuden ilmapiirin.

Päivähoito

Varhaiskasvatustoiminnan tavoitteena on edistää lapsen henkilökohtaista hyvinvointia yksilöllisyyttä kunnioittaen, opettaa lapselle sosiaalisissa tilanteissa tarvittavia taitoja, toisten huomioimista ja kunnioittamista, tukea lapsen itsenäistymisen perusvalmiuksia sekä antaa lapselle mahdollisuus oppia uusia asioita kehitystasonsa mukaisesti. (TS 4)

Lakimuutoksen ensimmäinen vaihe päivähoitolaista varhaiskasvatuslaiksi on tullut voimaan 1.8.2015. Tämän kaltaisilla koko maata koskevilla yhteiskunnallisilla muutoksilla on väistämätön vaikutus kuntien toimiin ja sitä myötä kuntalaisten elämään. Uuden varhaiskasvatuslain (2015) vaikutus aineiston keruun ajankohdan lastensuojelun toimintasuunnitelmissa ei näy. Makrojärjestelmää edustavan lakimuutoksen onnistuneisuus, sen joustavuus ja vakaus selviää vasta pitemmällä aikavälillä. Ainoastaan aineiston yhdessä toimintasuunnitelmassa (TS 5) oli käytetty pääasiallisesti käsitettä -varhaiskasvatus eri muodoissaan (28 kertaa).

Varhaiskasvatuksen tavoitteena päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa on, että lapsi saa kasvaa, oppia ja kehittyä itselleen parhaalla mahdollisella tavalla. Päivähoidossa toiminta suunnitellaan lapsilähtöisesti perustuen lasten tarpeisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. (TS 5)

9/10 suunnitelmasta käsite -varhaiskasvatus mainittiin kertaluontoisesti lähinnä vain varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan ja varhaiskasvatustoiminnan yhteyksissä. Voimassa olevassa lastensuojelulaissa (2007/417) termiä ”varhaiskasvatus” ei ole käytetty yhtään kertaa, ”päivähoidosta” laissa mainitaan nimellä yhden kerran.

Varhaiskasvatukseen ja päivähoitoon liittyvässä käsitteistössä on vielä epäselvyyksiä. Varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmisteleva työryhmä määrittelee varhaiskasvatuksen viittaavan nykyään useimmiten formaaliin, yhteiskunnan palvelujärjestelmän tarjoamaan ammatilliseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen. (Alila ym., 2014, s. 14.) Seuraavassa esimerkissä toimintasuunnitelmasta varhaiskasvatuksen ilmaisuun on haluttu antaa ”väljyyttä” ja tulkinnan varaa, mikä viittaa siihen, että kirjoittaja ei ole varhaiskasvatuksen asiantuntija tai varhaiskasvatus on kaiken kaikkiaan herättänyt eritasoista keskustelua uuden varhaiskasvatuslain muutoksen myötä.

Varhaiskasvatus- käsitettä käytetään vaihtelevasti; useimmiten siihen sisällytetään 0-8-vuotiaiden lasten hoito ja kasvatus. Ko. kunnassa varhaiskasvatus-nimikkeen alle voidaan sisällyttää keskeisimmin päivähoito ja esiopetus. Myös seurakunta järjestää tärkeää varhaiskasvatuspalvelua alle kouluikäisten kerhojen muodossa. Alle kouluikäisille järjestetty harrastustoiminta voidaan myös lukea varhaiskasvatukseksi. (TS 10)

Päivähoito ja lastensuojelu ovat läheisesti lapsen ja perheen hyvinvointiin liittyviä käsitteitä. Päivähoito on osa varhaiskasvatuspalvelujärjestelmää, johon asiakkaalla on subjektiivinen oikeus. Tämä luo kunnalle velvollisuuden varata subjektiiviseen palveluun tarvittavat määrärahat. Lastensuojelussa on kyse lapsen edusta, hyvinvoinnista ja niiden toteutumisesta hänen elämänsä jokaisella osa-alueella. Näin ikään myös päivähoito on kattava osa hyvinvointijärjestelmäämme, liittyen aina vahvasti sen hetkiseen tarpeeseen yhteiskunnassa. (Karila & Nummenmaa, 2001, s. 11.)

Lastensuojelun ihmisläheisen työn luonne korostaa etenkin toiminnan laadullisia tekijöitä. Työssä on läsnä myös asiakaspalveluun ja palveluhenkisyteen liittyviä ominaisuuksia. (Heino, 2014, s. 102–103.) Toimintasuunnitelmista käy ilmi, että päivähoitopalvelun laatua mitataan ja palvelun kehittämiseen kiinnitetään huomiota. Päivähoidon osalta suunnitelmissa on pääsääntöisesti kiinnitetty huomio palvelun saatavuuteen ja niiden tarjontaan. Toisaalta, lastensuojelulain 12 § velvoittaa kuntia kirjaamaan palveluiden osalta tiedot lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista, että lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä. Palveluiden tarkempi laadun arviointi on kuntien oman harkinnan varassa. (Lastensuojelulaki, 2007/417.)

Ajatuksena on järjestää perheiden tarpeidenmukaisia laadukkaita varhaiskasvatuspalveluita riittävästi lakisääteisen ajanpuitteissa joko kuntayhtymän järjestämänä tai yksityisten toimijoiden tuottamana. (TS 5)

Valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet määrittelevät varhaiskasvatuksen pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuspalveluista keskeisimpiä ovat mm. päiväkotitoiminta, avoin päiväkotitoiminta ja perhepäivähoito. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 11.) Kuntien laatimissa lastensuojelun toimintasuunnitelmissa käsitettä ”varhaiskasvatuspalvelu” on käytetty kahdessa suunnitelmassa kymmenestä (20 %).

Päivähoidon ja koulujen ilmapiiri ja yleinen viihtyvyys paranee. Päivähoidon koulun ilmapiiri ja päivähoidossa sekä koulussa viihtyminen on tärkeää työskentelyn ja oppimisen kannalta. Päivähoidon ja koulun ilmapiiri on tärkeä myös tulevaisuuden kannalta, sillä päivähoidon ja koulun tulee luoda oppimishalua, opiskelutaitoja ja myönteisiä asenteita jatko opintoihin ja elinikäi-

seen oppimiseen. Päivähoidon ja koulun ilmapiirit syntyvät yhteisöllisesti, lasten, nuorten ja aikuisten toiminnasta sekä päivähoidon, koulun ja huoltajien välisestä hyvästä yhteistyöstä. (TS 2)

Kyseisestä tekstistä saa käsityksen, että päivähoito kuuluu toimintasuunnitelman laatineessa kunnassa sivistystoimeen. Monessa kunnassa päivähoito järjestetään koulukeskusten yhteydessä, jolloin yhteistyö koulun ja päivähoidon kanssa mahdollistuu helposti ja lapselle syntyy luontainen siirtyminen päivähoitosta koulun puolelle. Yllä olevassa näytteessä halutaan välittää viesti varhaiskasvatukseen ja koulun yhteistyöstä, jota halutaan korostaa ilmapiirin ja yleisen viihtyvyyden parantamiseksi. Lauseista nousee lukijalle toive viihtyvyyden ja yhteistyön paranemisesta, mikä puolestaan johtaa ajatukseen toimintasuunnitelman kirjoittamisen ajankohtana olevista haasteista ja ongelmista yleisen ilmapiirin suhteen.

6.2.2 Erityinen tuki

Lastensuojelulain mukaan erityinen tuki on ehkäisevää lastensuojelua, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoitossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lain mukaisesti palveluiden on vastattava lasten tarpeita, mukaan lukien mm. erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten tukeminen. (Lastensuojelulaki, 2007/417.)

Lasten päivähoito on varhaiskasvatuspalvelua, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka. Tavoitteena on, että lapsi saa päivähoitossa tarpeidensa mukaista hoitoa, kasvatusta ja opetusta sekä erityistä tukea. (TS 7)

Kuntien eri tasojen toimijoilla on aineiston mukaan vaikutus siihen miten toimintasuunnitelmiin kunnan lastensuojelun toiminta kirjataan. Liisa Heinämäki (2004) on tutkimuksessaan ” Erityisesti päivähoitossa, kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityis-päivähoidon funktioista palvelujärjestelmässä” kiinnittänyt huomion niihin merkityksiin, joita erityispäivähoidon eri toimijat antavat kun kyse on lapsen erityisen tuen järjestämisestä päivähoitossa. Heinämäki (2004) tuo tutkimustuloksissaan esiin niitä toimintaa ohjaavia näkemyksiä siitä, mikä on erityispäivähoidon funktio palvelujärjestelmässä suhteessa kunnan resursseihin. Tässä näen samaa yhtäläisyyttä uuden lastensuojelulain, ajankohtaisten toiminta-suunnitelmien laatijoiden sekä päivähoitons arjen toimijoiden välillä. Yhtäläisenä

päämääränä on lapsen ja perheen hyvinvointi, mutta korostus eri tasojen toimijoiden välillä vaihtelee, millä puolestaan on selkeä vaikutus arjen päivähoidon toimiin lastensuojelun näkökulmasta. (Heinämäki, 2004, s. 7, 51.)

Erityisen tuen määrittely päivähoidossa näyttää yhä etsivän paikkaansa ja muotoaan, mikä ilmenee mm. päivähoitoon liittyvien asiakirjojen käsitteistössä. Päivähoitolaissa puhutaan ”erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi” ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) termeillä ”erityinen tuki varhaiskasvatuksessa” ja ” lapsen tuki”. (Laki lasten päivähoitosta, 1973/36; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 35–37.) ”Erityispäivähoito” käsitettä on käytetty kahdessa suunnitelmassa kymmenestä toimintasuunnitelmasta. Yhdessä suunnitelmista käytettiin erityislastentarhanopettajan tarpeen yhteydessä käsitettä ”erityishoito”. Ammattinimikkeitä kiertävä erityislastentarhanopettaja (kelto) ja varhais-erityisopettaja (veo) toimintasuunnitelmissa ei käytetty. Yhdessä kymmenestä 1/10 suunnitelmasta käytettiin ilmausta erityislapsi.

Erityishoidon tarpeessa olevat lapset on integroitu normaaleihin päivähoitoryhmiin. Erityislastentarhanopettajaa ei ole. (TS 1)

Erityispäivähoito perustuu yleensä lääkärin lausuntoon ja taustalla on usein jokin lääketieteellisesti määritelty diagnoosi. Silloin kun perheellä on asiakkuus sosiaalitoimen lastensuojelun kanssa, tavoitteista, toimenpiteistä ja seurannasta sovitaan erikseen yhteisissä neuvotteluissa. Päivähoitoa käytetään myös avohuollon tukitoimena ja lapsen kuntoutusta tukevana toimintana. (TS 8)

Usein lapsen erityisen tuen tarve huomataan päivähoidossa. Ongelmaksi päivähoidon arjessa nouseekin se, kuinka tukitoimiin tarvittavat resurssit ovat riittävät. Mielipiteitä jakaa ajatus siitä, onko lapsi erityistä tukea tarvitseva lapsi ilman diagnoosivaa lausuntoa. Käytännössä tukitoimet on helpompi kohdentaa sitä tarvitsevalle lapselle, jos hänellä on lausunto ja / tai diagnoosi. Kuntien sisäisenä valintana on, kuinka tulkita ja soveltaa asiantuntijoiden suosituksia erityisen tuen tarpeen suhteen. (Heinämäki, 2004, s. 110, 113.)

Päiväkodin henkilökunnalla on vahva osaaminen ja ammattitaito, suurimmalla osalla vuosien kokemus ja näkemys, mutta tarvitaan keinoja toimia erilaisten lasten kanssa. Erityislastentarhanopettajan palkkaaminen vastaisi tähän haasteeseen. (TS 1)

Päivähoidon erityisen tuen tarpeeseen yhdistetään toimintasuunnitelmissa taloudelliset resurssit ja niiden riittävyys. Tämä viittaa huoleen kuntien ajankohtaisesta taloudellisten resurssien jakamisesta ja painottamisesta eri sektoreille. Suurimmassa osassa toimintasuunnitelmia on jonkin asteinen maininta henkilökunnan ammattiosaamisesta. Aineiston lastensuojelun toimintasuunnitelmissa korostui erityisen tuen käsitteistö lähinnä päivähoiton palvelu- sekä erityislastentarhanopettajan palkkaamiseen liittyvien teemojen yhteydessä.

Erityislastentarhanopettajan tarve tulee huomioida kuntayhtymän organisaatiossa. (TS 4)

Maakunnassa on kuntia, joista puuttuvat lasten terapiapalvelut ja/tai erityislastentarhanopettajan palvelut. (TS 3)

Toimintasuunnitelmissa ilmenee kuntien selkeä puute ja tarve erityislastentarhanopettajien palveluista. Päätöksen tekijöille erityisen tuen tarve näyttäytyy useimmiten erityislastentarhanopettajan sekä kuntouksen ja kuljetuksen kustannuksina. Julkisiin lastensuojelun toimintasuunnitelmiin kirjattuna huoli tietyn ammattiryhmän puuttumisesta voi tulkita lisääntyneenä erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeesta, mikä yleisesti halutaan tuoda ilmi ja sen myötä tarve saada lisää resursseja.

Erityispäivähoidon kustannukset kokonaisuudessaan ovat XXX € sisältäen varsinaisen erityispäivähoidon lisäksi tuetun esiopetuksen, 2-paikkalaiset, erityispäivähoidon kuljetuksen ja kuntoutustoiminnan. (TS 6)

Kunta tarvitsisi erityislastentarhanopettajan palveluja. Tällä hetkellä niitä ei ole. (TS 9)

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos korostaa lapsen erityistä tukea yksilöllisinä tavoitteina osana lapsen arkea. Tämä ei tarkoita välttämättä erillisiä toimenpiteitä, vaan vastaa lapsen kasvatuksellisia ja kuntoutuksellisia tarpeita päivähoidossa. Monet päivähoiton kuntouttavista elementeistä ovat lapsen kehitystä yleisesti tukevia ja kaikille lapsille hyödyllisiä (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, 2014 b.). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin kirjatut tuen järjestämisen periaatteet korostavat tuen järjestämistä mahdollisimman pitkälle yleisen varhaiskasvatustalouden yhteydessä.

Kuntien laatimissa suunnitelmissa kahdessa kymmenestä suunnitelmasta (20 %) oli maininta päivähoitoon liittyvien asioiden yhteydessä kuntoutussuunnitelmasta. Laissa lasten päivähoidosta kuntoutussuunnitelma mainitaan seuraavasti: ”Eryistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevan lapsen kuntoutuksen yhteensovittamiseksi lapselle laaditaan kuntoutussuunnitelma yhteistyössä lapsen vanhempien ja tarpeen mukaan kunnan sosiaalihuollon, terveydenhuollon sekä koulutoimen kanssa” (Laki lasten päivähoidosta, 1973/36, 7a §). Seuraavassa kuntoutussuunnitelman laatiminen on kirjattu lastensuojelutyön kehittämistavoitteisiin.

Päivähoidossa tulee lain mukaan tehdä kuntoutussuunnitelmat jokaiselle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle. Tähän saakka lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä päivähoitoon sijoitettujen lasten kohdalla sitä ei aina välttämättä ole tehty, koska usein ajatellaan, että ilman tarkempia tavoitteiden kirjaamisia jo pelkkä päivähoito rytmeineen tuo tarvittavan avun perheelle ja lapselle. (TS 10)

Eryistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle pyritään järjestämään hänen tarpeitaan vastaava hoitopaikka päiväkodista tai perhepäivähoidosta ja laaditaan lakisääteinen kuntoutussuunnitelma. (TS 7)

Jälkimmäisestä siteerauksesta ilmenee, että toimintasuunnitelmaa on ollut mukana laatimassa päivähoidon asiantuntija, jolla on tieto kuntoutussuunnitelman merkityksestä päivähoidossa. Lause on kuitenkin kirjoitettu passiivimuodossa ja sen sisältö ei varmuudella lupaa tarpeita vastaavaa hoitopaikkaa, siihen pyritään. Kirjoittaja tietää, että tämän päivän päivähoitolle omaleimaista on tilanteiden muuttuminen päivähoitopaikoissa, ja asiakasta ei olosuhteista johtuen aina voida palvella tarvittavalla tai halutulla tavalla.

Kunnissa nähdään monia etuja, etenkin erityispalveluiden tarjoamisen suhteen, eri kuntien välisellä yhteistyöllä. Tämän kaltainen järjestely tuottaa palveluita mahdollisimman edullisesti, mikä hyvin suunniteltuna saattaa olla hyväkin ratkaisu, riippuen kunnan koosta ja palveluiden tarpeesta. Yllättävin tulos oli kuitenkin lähes jokaisessa kunnassa selkeä erityislastentarhanopettajien (kelto, veo) puute. Lastensuojelun toimintasuunnitelman laadinta on liittynyt monessa kuntayhteistyössä myös erilaisiin projekteihin ja yhteistyöhankkeisiin. Lasten- ja nuorten hyvinvointisuunnitelma on saatettu liittää ”kuntien oppilashuollon suunnitelmiin, maakunta -kuntayhtymän perhepalvelujen toimintasuunnitelmiin, lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan, mielenterveys- ja päihdehuollon strategiaan sekä useisiin

lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskeviin maakunnallisiin hankkeisiin.” Tutkimusaineiston yksi toimintasuunnitelma on laadittu yhteistyössä maakunta -kuntayhtymän perhepalvelujen ja kuntien sivistyspalvelujen kanssa.

6.3 Päivähoito ehkäisevän lastensuojelutyön kontekstina lastensuojelun toimintasuunnitelmissa

Uuden lastensuojelulain yksi tärkeimmistä tavoitteista oli siirtyä lastensuojelun raskaimmista toimista mahdollisimman paljon ennaltaehkäisevään lastensuojeluun. Ehkäisevällä lastensuojelulla tuetaan ja turvataan lapsen kasvu ja kehitys sekä tuetaan vanhemmuutta. Esimerkiksi vuonna 2007 lastensuojelun avohuollon asiakkuuksien taustalla oli vanhempien jaksamattomuus 76 % tapauksista. Jaksamattomuuden lisäksi taustalla oli mainittu vanhempien avuttomuus ja osaamattomuus sekä ylipäätään riittämättömäksi arvioitu vanhemmuus. (Heino, 2014, s. 97, 104.)

Aineiston toimintasuunnitelmissa merkittävänä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön ympäristönä nähdään toimivat lapsiperheille suunnatut palvelut, vanhemmuuden tukeminen ja varhainen puuttuminen. Ehkäisevän lastensuojelun toimet sisältävät kulttuurimme vallitsevan ajan ja paikan lapsi ja yhteiskuntapoliittisia arvoja ja käsityksiä. Poliittisen ymmärryksen taustalla nähdään kulloisenkin ajan teoreettinen käsitys lapsuudesta, hyvinvoinnista, sosiaalisista ongelmista ja ylipäätään yleisestä yhteiskunnallisesta tilanteesta.

Ehkäisevä lastensuojelu nähdään hyvin toimivina lasten, nuorten ja lapsiperheiden peruspalveluina ja eri palveluiden yhteistyönä. Lapsiperheiden palveluista huolehtiminen on kenties tärkein paikallisen lapsipolitiikan ja samalla ehkäisevän lastensuojelun väline, jonka vaikutukset ovat laaja-alaisia ja kauaskantoisia. Rakenteellinen näkökulma liittyy näiden palveluiden universaaliin periaatteeseen, jonka mukaan palvelut ovat tarkoitettu koko väestölle.
(TS 6)

Kyseinen näyte kuvastaa yleistä huolta lapsiperheiden palveluiden toimivuudesta yhteydessä perheiden hyvinvointiin. Tekstistä on erotettavissa nominaalistuksia, joiden sisällöstä voi olla vain yhtä mieltä. Ehkäisevän lastensuojelun sijaan suunnitelmassa korostetaan lapsiperheiden palveluita universaalilla tasolla, jolloin itse asia jää passiivisena palveluista huolehtimisen alle. Huolimatta ilmauksesta ”paikallinen lapsipolitiikka”, lauseista ei ole

erotettavissa ns. kuntakohtaisuutta, vaan ne pitävät sisällään yleisen tämän ajan kulttuurimme kuuluvan ajatuksen palveluiden merkityksestä koko väestölle. Ajatus ehkäisevästä lastensuojelusta ja koko väestölle tarkoitetuista palveluista samassa yhteydessä johtavat ajatukseen tasavertaisuudesta yhteiskuntamme eri kansalaisten välillä.

Ehkäisevä lastensuojelu muodostaa selkeän sisällöllisen tehtäväalueen, jonka toteuttamiseen ja kehittämiseen on osoitettu tietty osuus (noin 30 %) peruspalvelujen henkilöstön työajasta. Painopistettä siirretään asteittain (3-5 v) korjaavasta työstä ehkäisevään työhön, mikä näkyy suunnitelmallisena henkilöstöresurssin (ohjaus ja tuki, perhetyö) lisäyksenä pelkästään ehkäisevään lastensuojeluun. (TS 6)

Avoin ja luottamuksellinen yhteistyö sekä molemminpuolinen kunnioitus ovat päivähoiton vanhemmuuden tukemista, lastensuojelun ehkäisevää toimintaa. Tämän kaltaisen yhteistyön taustalla on pyrkimys tunnistamaan varhaisessa vaiheessa lapsen mahdollisen tuen tarve jollain kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 31–32.) Aineiston jokaiseen suunnitelman ehkäisevä lastensuojelu on kirjattuna, mutta useimmassa toimintasuunnitelmassa alla olevan näytteen mukaisella yleisellä tasolla. Päivähoitoa lapsiperheen palveluna tai varhaiskasvatusta ei ole kirjattu erillisenä tukimuotona lastensuojelun ehkäisevästä näkökulmasta.

Ennaltaehkäisevässä työssä varhaisenpuuttumisen menetelmien käytön tehostaminen, osaamisen kehittäminen ja osaavan henkilökunnan pysyminen /saanti alueella nähtiin tärkeäksi. (TS 2)

Kyseisestä näytteestä ei suoraan selviä, minkä palvelusektorin henkilökunnasta on kyse. Varhaisen puuttumisen ja varhaisen tuen käsitteet ovat osa päivähoiton tematiikkaa, joten tekstin voi olettaa kohdistuvan päivähoitoon. Sisältö luo lukijalle käsityksen, että kunnassa on tarve varhaiseen puuttumiseen liittyvien menetelmien käyttämiseen liittyvistä tekijöistä, ammattitaidosta osata niitä käyttää ennaltaehkäisevän työn kentässä tai koulutetusta henkilökunnasta. Käsite varhainen puuttuminen ja siihen liittyvät menetelmät ovat tulleet ajankohtaiseksi myös terveydenhuollon ja koulun toimintaympäristöissä, joten teksti voisi olla myös muiden kuin päivähoiton sektorilta.

Varhaisen tukemisen keinoina on yhteistyön ja avoimuuden lisääminen toimijoiden välillä sekä tiedottamisen parantaminen. (TS 8)

Riskitekijöiden ja ongelmien kartoittaminen perheessä ja kodissa suojaa lapsen kasvua ja kehitystä parhaiten. Lapsen ja perheen vuorovaikutusta ympäröivään yhteiskuntaan voidaan kuvata Bronfenbrennerin ekologisen teorian avulla. Lapsen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde vanhempiin muodostavat teorian mukaan mallin sisimmän kehän, mikrotason. Esimerkiksi vanhemmuuden tukeminen vaikuttaa teorian mukaan suoraan lapsen elämään. Samalla lapsen toiminta päivähoiton läheisten ihmisten kanssa muodostaa toisen mikrosysteemin. Tässä yhteydessä voi myös pohtia, mikä on lapsen kehityksen kannalta edullisin ikä aloittaa päivähoito ja siirtyä isoon lapsiryhmään. (Kalland, 2004, s. 119–120.)

Päivähoitoon on liitetty kaaviokuvana prosessikuvaus lapsen kehitykseen liittyvän huolen heräämisen ja tuen antamisen malli. Siitä ilmenee konkreettisesti mikä on päivähoiton toimintatapa huolen herätessä. (TS 5)

Huolen herääminen nähdään kunnissa yhtenä toimivana vanhemmuuden tukemisen mallina. Päivähoitossa lapsen kasvun ja kehityksen turvaamisen lisäksi lapsiperheessä saateen tarvita myös vanhemmuuden tukemista. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) esittää käsitteen kasvatuskumppanuudesta, joka kuvaa vanhempien ja ammattihenkilöstön yhteistyötä, muodostaen kokonaisuuden lapsen kasvatustehtävässä. Lapsi ja hänen perheensä kohdataan päivittäin tutussa ympäristössä, jolloin voidaan ottaa puheeksi myös perheeseen liittyvät haastavammat asiat. Päivähoito on lapselle arjen ympäristö, jossa on mahdollista havaita erityisen tuen tarve ja vastata siihen sekä kasvatuksellisin, että kuntoutuksellisin keinoin. (Lastensuojelunkäsikirja, 2014; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 31.)

Varhainen tuki lapsen kasvussa ja kehityksessä: -lapsen tuen tarpeen arvioinnissa on lähtökohtana vanhempien ja kasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai jo aiemmin todettu tuen tarve. (TS 4)

Varhaiskasvatuksen ehkäisevän lastensuojelutyön haasteellisuus on huomattu myös Lastensuojelun keskusliitossa. Ongelmaksi on koettu vastuun ja velvoitteiden jakaminen lasten ja perheiden kanssa toimivien tahojen kesken. Liiton mukaan päivähoitosta tehdäänkin yllättävän vähän lastensuojeluilmoituksia, huolimatta välittömästä työstä perheiden kanssa. Yhtenä vastauksena päivähoiton lastensuojelun ennaltaehkäisevää työtä tukemaan liitto on julkaissut mm. ”Suojele-tue-toimi” -huoneentaulun ja -verkkopalvelun. Materiaalin avulla lastensuojelun keskusliitto toivoo avaavan keskustelun moniammatillisesta yhteistyöstä.

(Lastensuojelun keskusliitto, 2012.) Kyseisestä materiaalista ei ole viitteitä tämän tutkimuksen aineiston toimintasuunnitelmissa.

6.4 Päivähoito perhetyön toimijana lastensuojelun toimintasuunnitelmissa

Päivähoito perhetyön toimijana kuvataan lastensuojelun toimintasuunnitelmissa lähinnä lastensuojelun avohuollon yhteistyön tekijänä. Varhaiskasvatusympäristöä ei lastensuojelun toimintasuunnitelmissa nähdä aktiivisena perhetyön kontekstina. Määrällisesti päivähoito mainitaan perhetyön kontekstissa neljässä suunnitelmassa kymmenestä.

Lastensuojelun perhetyöhön osallistuu tarvittaessa myös muita yhteistyötahoja (päivähoito, neuvola, terapiakeskus, koulu ym.). (TS 7)

Keskeinen avohuollon tukitoimi on keskustelut perheenjäsenten kanssa joko kotikäynnillä tai toimistossa. Tarpeen mukaan perheille järjestetään taloudellista tukea, päivähoitoa tai kotipalveluita. (TS 8)

Yhteiskuntamme on muuttunut viimeisten vuosikymmenien kuluessa ja vaatii lapsiperheitä muuttumaan sen mukana. Perheiden elämästä on tullut levottomampaa, työpaikoista kilpailaan ja perheet tarvitsevat erilaista tukea ja palvelua kuin aikaisemmin. Pelkän yhteistyön tekijän roolista huolimatta myös päivähoidolta odotetaan perheiden kanssa tehtävää erityisosaamista. Tämä vaatimus näkyy myös lastensuojelun toimintasuunnitelmissa.

Kaikki verkostoissa toimijat tarvitsevat erityisosaamista, jotta pystytään vastaamaan asiakkaiden muuttuviin tarpeisiin ja muutoksiin toimintaympäristöissä. (TS 9)

Tämän ajan muutoksen keskellä perheiden kanssa tehtävän työn vaatimuksista puhutaan ”erityisosaamisena” myös päivähoidossa, mutta todennäköisesti toimintatavat vakiintuvat ja seuraavien vuosien päivitetyissä suunnitelmissa vaatimuksia arvioidaan eri näkökulmista. (Hiitola-Moilanen, 2005, s. 12.)

Yhteiskunnan eri sektoreiden toimintamallit ja –tavat liittyneenä arvoihin, tapoihin ja lakien kehitykseen ovat muuttuneet ja muuttuvat suhteellisen hitaasti. Bronfenbrenner kuvaa näitä osana makrosysteemin muutoksia näkyen prosessimaisina vuorovaikutuksellisinä kehityskulkuina ja vaikuttaen sekä lapseen että koko perheeseen. Tarkastelun kohteena tulee olla paitsi kehityksen tulokset, myös siihen johtaneet prosessit, jotka arvoihin ja ta-

poihin liittyneenä vaativat toteutuakseen aikaa. Päivähoidon näkökulmasta voikin olettaa lastensuojeluun liittyvien toimintamallien muuttuvan ja kehittyvän vastavuoroisena prosessina suhteessa kunnan suunnitelmalliseen lastensuojelutyöhön. (Niemi, 2012, s. 46.)

Tutkimukseni kohdistuu vuoden 2007 muuttuneen lastensuojelulain mukaisiin kuntien laatiin lastensuojelun toimintasuunnitelmiin lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemiseksi. Perheiden hyvinvointi ja perhetyön merkitys on ollut huomion kohteena jo paljon tuota ajankohtaa aikaisemmin. Tästä on esimerkkinä Oulun alueella 2002 alkanut ”Perhetyön mahdollisuudet päivähoidossa”- hankkeen käynnistyminen. Hankkeen tarve nousi sekä Oulun kaupungin palveluiden järjestäjien, että asiakaspalvelussa toimineiden työntekijöiden kokemuksista. Perhetyön eri tahojen tekemästä työstä tuntui puuttuvan yhteinen näkemys ja päämäärä, palvelut ja työtavat eivät kohdanneet toisiaan. Hankkeen tuloksena perhetyön käsite ja sisältö ovat selkiytyneet ja näkemys perheiden mielenkiinnosta vaikuttaa lapsensa päivähoidopäivään vahvistui. (Hiitola-Moilanen, 2005, s. 1, 22.)

Perhetyöntekijät tukevat vanhemmuutta yhteistyössä neuvolan ja päivähoidon kanssa. (TS 3)

Perhetyö on perinteisesti yhdistetty osaksi sosiaalipalveluita, lähinnä lapsiperheen kotipalveluksi. Nykyisin perhetyö ymmärretään kuitenkin laajemmin kuin aikaisemmin; perheiden kanssa tehtävä toiminta on syventynyt ja perhetyötä tehdään useissa eri perheiden kanssa toimivissa ammattiryhmissä. Kehityksen taustalla on yhteiskunnallinen vaatimus kunnille vastata ajattelemaan uudella tavalla perhetyön tekemisestä varhaiskasvatuksessa.

Päivähoito tarvitsee yhteistyökumppaniksi huhtikuussa 2009 aloittanutta perhetyöntekijää. (TS 6)

Lastensuojelun toimintasuunnitelmissa perhetyön sisältö painottuu sen mukaan, onko kyseessä esimerkiksi neuvolan perhetyö vai päivähoidon tekemä perhetyö. Pelkkä yhteistyön vaatimus suunnitelman tasolla ei enää riitä, vaan tarvitaan yhteisiä konkreettisia toimia. Aikaamme liittyvä ajatus varhaiskasvatuksen perhetyöstä näkyy lastensuojelun toimintasuunnitelmissa, mutta näyttää vielä hakevan muotoaan. (Heino, 2014, s. 101.)

6.5 Päivähoidon moniammatillinen yhteistyö lastensuojelun toimintasuunnitelmissa

Moniammatillinen yhteistyö päivähoidon kontekstissa on kuvattu lastensuojelun toimintasuunnitelmissa perheen kanssa tehtävänä yhteistyönä, hallintorajat ylittävänä yhteistyönä sekä moniammatillisten työmenetelmien käyttämisenä ja kehittämisenä.

6.5.1 Päivähoidon yhteistyö perheen kanssa

Varhaiskasvatustilain (päivitetty laki lasten päivähoidosta, 1973/36) mukaan päivähoiton tehtävä on tukea vanhempia heidän kasvatustyössään. Lakisääteisesti vanhemmilla on mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) ilmaisee päivähoiton ja perheen välisen yhteistyön käsitteenä ”kasvatuskumppanuus”. Kasvatuskumppanuuden keskiössä on lapsen tarpeiden arviointi, jonka pohjalta lapsen kasvatusta, kehitys ja opetus toteutetaan. Vanhempien ja henkilöstön tietoinen sitoutuminen edellyttää ymmärrystä tasavertaisuudesta, toistensa kunnioittamisesta ja luottamuksesta. Päivähoidon työntekijälle toimiva kasvatuskumppanuus merkitsee mahdollisuutta tunnistaa ja ottaa puheeksi mahdollisimman varhain mahdolliset lapsen hyvinvointiin, kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen liittyvät ongelmat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 32.) Lastensuojelun toimintasuunnitelmista kolmessa kymmenestä (3/10) on käytetty päivähoitolle tuttua kasvatuskumppanuuden käsitettä, mutta hyvin yleisellä sisällöllisellä tasolla.

Kasvatuskumppanuus ja yhteistyö vanhempien kanssa ovat sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa lisääntyneet. Arvioiden lähtökohtana ovat kasvatuskumppanuus ja tarkastelussa painotetaan perheen sekä lapsen voimavaroja. (TS 3)

Kotikasvatustuksen tukemisen ohella kasvatuskumppanuuden tavoitteena on tunnistaa varhaisessa vaiheessa lapsen mahdollinen tuen tarve jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella. Tarvittaessa yhteistyössä vanhempien kanssa suunnitellaan yhteinen toimintamalli lapsen tukemiseksi. Päivähoidon kontekstissa kumppanuuteen liitetään etuliite kasvatus-, jolloin se toimii täydentävänä selityksenä kertoen yhteistoiminnan sisällöstä liittyen lapsen kasvatukseen ja kehitykseen. Pohjimmiltaan kumppanuus ei perustu valintoihin ja vapaaehtoisuuteen kummaltakaan osapuolelta, vaan on päivähoiton ja vanhempien tietoista sitoutumista yhteistyöhön lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi.

Yllättävän harva kunta on nostanut esiin toimintasuunnitelmissaan kasvatuskumppanuuden merkityksen perheen kanssa tehtävän yhteistyön perustaksi. Tulosta voi tulkita siten, että suunnitelmia laatimassa mukana ei ole ollut päivähoiton työntekijä, jolloin ei ole ollut tietoa siitä, että kasvatuskumppanuus ja varhaiskasvatuspalvelut liittyvät läheisesti toisiinsa. Ylipäättään pelkkä maininta kasvatuskumppanuudesta voi kuitenkin viitata päivähoiton asiantuntijuuteen, vaikkakin tiedollinen sisältö asiasta on jäänyt pintapuoliseksi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaisesti vastuu kasvatuskumppanuuden onnistumisesta on päivähoiton henkilöstöllä. Tämän kaltainen asenne vaatii vanhempien äänen kuulemista ja kuuntelemista lapsen päivähoiton arkeen liittyvissä asioissa. Uuden varhaiskasvatuslain muutoksen myötä huomio kiinnitetäänkin lapsen osallisuuden lisäksi myös vanhempien osallisuuteen, sen suunnitteluun, arviointiin ja toteuttamiseen lapsen päivähoitoon liittyvissä asioissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 31; varhaiskasvatuslaki 1973/36,7 b §.)

Seuraava katkelma lastensuojelun toimintasuunnitelmista on lainaus päivähoitolain 1 luvun 2§:stä. Lastensuojelun toimintasuunnitelmaan kirjattuna päivähoito, koti ja lastensuojelu edustavat yhteistä merkitystä lapsen lähiympäristölle. Uusittuun varhaiskasvatuslakiin 1973/36 kyseiseen lukuun on tehty muutoksia.

Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoitossa olevien lasten koteja niiden kasvatustehtävissä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä. Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö. (TS 4)

Lastensuojelulaissa sama tavoite mainitaan 2§:”Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia.” Koti ja perhe ovat lapsen elämässä keskeisiä kasvun ja kehittymisen ympäristöjä. Niiden tehtävänä on tarjota lapselle turvallisuutta, perushoivaa ja kiintymyssuhteita ja ohjata osaltaan lasta osaksi yhteiskuntaa. Väistämättä kodin perusedellytykset turvata lapselle hyvä elämä riippuvat myös perheen toimeentulo- ja asumistasosta sekä ympäristön tuesta. Lapsella tulee olla riittävästi aikuisten aikaa ja taata kohtuullinen asumis- ja elintaso. Turvallisuus on lapsen perusoikeus, johon kuuluvat hyväksytyksi tuleminen ja aikuisten vastuu. Lapsen ja nuoren hyvin-

vointi onkin pitkälti sidoksissa koko perheen hyvinvointiin, vanhempien parisuhteen toimivuuteen ja vastuulliseen vanhemmuuteen. (Lastensuojelulaki, 2007.)

Perheen kanssa tehtävä yhteistyö nähdään kuntien laatimissa toimintasuunnitelmissa pääosin lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan liittyvänä yhteistyönä. Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja varhaiskasvatuslain (2015) mukaisesti jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle laaditaan lapsen oma varhaiskasvatussuunnitelma, lapsen Vasu. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2005, s. 32; varhaiskasvatuslaki, 1973/36.) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa otetaan vahvasti huomioon vanhempien tuntemus omasta lapsestaan, jolloin voidaan laatia yhteiset kasvatustavoitteet. Vanhempien näkökulmasta, yhdessä päivähoiton henkilökunnan kanssa laadittu lapsen Vasu luo vanhemmille kokemuksen osallistumisesta lapsen kehitykseen, kasvuun ja oppimiseen myös lapsen päiväkotielämässä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on vastuu yhteistyön edellytysten luomisesta. Jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle laaditaan yksilöllinen ja lapsilähtöinen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. (TS 5)

Merkitykselliseksi nousee kasvatuskumppanuuden ja yhteistyön laatu, toisaalta vanhempien osallisuuden näkökulmasta, mutta myös päivähoitohenkilökunnan näkökulmasta vastuullisena yhteistyön toteutumiseen. Kekkonen (2012) nostaa yhteistyöhön liittyvän kysymyksen siitä, miten päivähoidossa tulkitaan ja arvioidaan vanhempien asenteet, huolet ja tuen tarpeet. Hänen mukaansa aikamme vanhemmat ovat hyljänneet patriarkaaliset perherakenteet ja auktoritaarisen vanhemmuuden odottaen tasa-arvoista keskusteluyhteyttä ja suotuisaa yhteistyön ilmapiiriä. Kumppanuutta voi myös jossain määrin luonnehtia ongelmalliseksi käsitteeksi puhuttaessa yhteistyöstä yhteiskunnan palvelujärjestelmässä, jossa toimitaan monenlaisten asiakkaiden kanssa. (Kekkonen, 2012, s. 199.)

Lapselle tehtävä henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä vanhempien kanssa luo pohjaa pohtia yhdessä lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Yhteistyön hyvään alkuun saattaminen luo henkilökunnalle paljon ammatillisia odotuksia. (TS 6)

Toimintasuunnitelmissa tuodaan esiin varhaiskasvatuksen henkilöstöön kohdistuvista ammatillisista odotuksista sekä vastuu toimivasta yhteistyöstä perheiden kanssa. Faircloughin mallin mukaisesti voidaan pohtia, mitä tämän kaltaisesta ajatuksesta seuraa. Päivähoidon

laatua halutaan ylläpitää ja asioihin halutaan puuttua varhaisessa vaiheessa, mutta täytyy muistaa, että ammatillisen osaamisen taustalla on henkilökunnan koulutus ja sen ylläpitäminen, mikä vaatii myös taloudellisia resursseja. Se, miten päivähoiton laatua arvioidaan ja varat toimintakuluihin jaetaan, riippuu osittain kunnan päättävissä elimissä istuvien henkilöiden päivähoitoon liittyvästä arvopohjasta. Toisaalta, valtiovallan taholta on tehty päätös esimerkiksi lisätä yksi lapsi yhtä päivähoiton työntekijää kohden. Lastensuojelulain (2007/417) 12 § mukaisesti ”suunnitelma on otettava huomioon myös kuntalain (365/1995) 65 §:n mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa”.

Kaikissa kyselyissä oltiin eniten tyytyväisiä päivähoiton henkilöstön toimintaan ja vuorovaikutukseen lasten kanssa. Vähiten tyytyväisiä oltiin vanhempien mahdollisuuksiin vaikuttaa ja osallistua päivähoiton toimintaan. (TS 3)

Osassa toimintasuunnitelmista kehittämiskohteita oli kirjattu eri palveluiden osalta. Päivähoiton asiakaspalautteista ilmenee, että vanhemmilla on tarve kokea suurempaa osallisuutta lastensa päivähoitopäivään. Uudessa varhaiskasvatuslaissa otetaan kantaa vanhempien osallisuuteen ja vaikuttamiseen varhaiskasvatusympäristössä. Varhaiskasvatuslain (2015) mukaan lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa päivähoiton asioihin.

Päivähoiton ja koulun ilmapiirit syntyvät yhteisöllisesti, lasten, nuorten ja aikuisten toiminnasta sekä päivähoiton, koulun ja huoltajien välisestä hyvästä yhteistyöstä. (TS 2)

Lastensuojelun lähtökohta on verkostoyhteistyö. Tämän kaltainen siteerauksen lausuma moniammatillisesta yhteistyöstä on kuvattu passiivimuodossa, yleisellä tasolla. Faircloughin kuvaama subjektia ei ilmaista ja vastuullisuus tekemisestä ei tekstistä käy ilmi.

Jos lapsi on päivähoitossa lastensuojelullisista syistä, päivähoiton tehtävänä on tukea lapsen kasvua ja kehitystä yhdessä lapsen vanhempien, lastensuojelun ja tarvittaessa muun moniammatillisen verkoston kanssa. (TS 5)

Artikkelissaan päivähoiton toimivuuden arvioinnista Hujala, Junkkari ja Mattila (2006) nostavat esiin kasvatuskumppanuuteen läheisesti liittyvän voimavaralähtöisen yhteistyön merkityksen. Yhteistyö lähtee perheen tarpeista. Tavoitteena on vahvistaa perheen itsensä tunnistamia omia voimavaroja ja vahvuuksia arkensa tueksi. Voimavaralähtöinen yhteistyö

tukee vanhempien osallistumista sekä vuoropuhelua päivähoidon henkilökunnan ja perheen välillä. (Hujala, Junkkari, Mattila, 2006.)

6.5.2 Hallintorajat ylittävä yhteistyö

Lastensuojelulain mukaisesti toimintasuunnitelmien on sisällettävä tieto ”yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten, sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä ” (Lastensuojelulaki 2007/417). Kunnan hallinnonalat ylittävän poikkihallinnollisen yhteistyön tarkoituksena on havaita lasten, nuorten ja perheiden ongelmat nykyistä aikaisemmin ja varhaisemmalla tuella ehkäistä lastensuojelun tarvetta.

Suunnitelman toimeenpano kuuluu kaikille esimiehille ja työntekijöille ja sisältää arjen yhteistyötä käytännön tasolla. (TS 5)

Moniammatillista toimintaa kehittämällä voidaan ottaa laajapohjainen asiantuntijaosaaminen kokonaisvaltaiseen käyttöön ja luoda hallinnollisia rajoja ylittäviä toimintamalleja.

Lastensuojelun tärkeimpänä työvälineenä ovat eri palvelurajat ylittävä moniammatillinen yhteistyö. Keskeistä on laajan lasten ja perheiden hyvinvoinnin kanssa työskentelevän toimijajoukon herkkyys ja kosketuspinta perheiden arkeen ja eri toimijoiden yhteistyökyky. (TS 7)

Moniammatillisen yhteistyön kuvauksia on toimintasuunnitelmissa kirjattu yleisellä tavalla, kuten luettelon tai maininnan muodossa. Yllä olevassa sitaatissa yhteistyöhön kannustetaan ja rohkaistaan eri palvelujen välillä, mutta selkeä toimintamalli puuttuu siitä, kuka mm. kantaa vastuun yhteistyön aloittamisesta. Täytyy muistaa, että näyte on päivähoitoon liittyvästä teemasta. Näin ollen tekstin kohteena voi olettaa olevan päivähoitohenkilöstön, kun mainitaan perheiden hyvinvoinnin kanssa työskentelevä toimijajoukko. Tekstisisältö on kuitenkin tähän nähden ristiriitainen sisältäen tavoitteen yhteistyöstä eri palvelujen välillä. Sisällöllisesti keskeiseksi on haluttu nostaa toimijoiden herkkyys ja kosketuspinta perheiden arkeen, joka jälleen viittaa päivähoitoon. Selkeä tekstisisällön suuntaaminen toimijajoukolle puuttuu, minkä vuoksi lukija jää miettimään, mitä hänen arkityössään halutaan tekevän.

Jotta varhainen tukeminen ja eri hallintokuntien yhteisvastuu lasten hyvinvoinnista toteutuisivat, tarvitaan useiden eri ammattiryhmien asiantuntemusta ja myötävaikutusta. (TS 7)

Päivähoidossa lastensuojelu vaatii yhteistyötä varhaisesta huolenheräämisestä saakka. Yhteistyön näkökulmasta palvelujärjestelmää tulisikin kehittää siten, että ennaltaehkäisevän työn osuus lisääntyy verrattuna raskaampaan lastensuojelutyöhön. Työtavoissa tulisi korostua lapselle merkityksellisten suhteiden huomioonottaminen ja tukeminen ja vahvistaminen. Viranomaisten osallistuminen lapsen asioissa on usein itsestään selvää, mutta lapselle läheisen verkoston edustajat jäävät vaille huomioita ja yhteistyön ulkopuolelle. (Heino, 2014, s. 102.)

Lastensuojelutyön laatu paranee yhteistyötä tehostamalla ja eri toimijoiden näkemyksiä yhdistämällä. Moniammatillisissa verkostoissa toimijoilla on ymmärrys omasta roolistaan ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä. (TS 8)

Osa kunnista on kirjannut eri yhteistyötahot konkreettisesti eritellen. Eri ammattitaustat ja asiantuntijuus näkyvät asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä ja tulevat tietoisiksi toimintasuunnitelmasta kiinnostuneelle lukijalle. Toimintasuunnitelmista korostuu kuntien asettamat painoarvot eri yhteistyötahojen suhteen. Joka tapauksessa käytännön yhteistyö vaatii toteutuakseen aloitteen tekijän ja selkeän mallin.

Moniammatillista ja hallintorajat ylittävää yhteistyötä tiivistetään. Sosiaali-toimi, neuvola, koulutoimi, nuorisotoimi, varhaiskasvatus, kehitysvammahuolto, poliisi ja muut mahdolliset toimijat sopivat, millä kokoonpanoilla ja minkälaisilla tiheyksillä pidetään säännöllisiä palaverieja. (TS 7)

Lasten ja perheiden tukemiseksi varhaiskasvatuksessa toimivat yhteistyöryhmät, johon kuuluvat päivähoidon työntekijöiden lisäksi lastenneuvolan terveydenhoitaja, perheneuvolan psykologi ja sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijät ja maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksen koordinaattori. (TS 3)

Kunnissa halutaan eri ammattiryhmien yhteistyöllä saavuttaa laaja-alaista osaamista ja näin varmistaa ja lisätä yhteistyön laatua. Eri hallintokuntien ammattiryhmät puhuvat kuitenkin usein eri kieltä ja tavoitteet saman asiakkaan suhteen ovat eritasoisia, mikä voi olla myös haaste yhteistyön tekemiselle.

Päivähoidossa toivotaan enemmän yhteistyötä lastensuojelun ja erikoissairaanhoidon kanssa ja enemmän perheneuvolan palveluja. Perhepalveluissa

taas odotetaan varhaiskasvatukselta ja peruskouluilta aktiivista osallistumista perhekoulujen ja vanhempainkoulujen järjestämiseen. (TS 3)

Päivähoidon ja neuvolan, perheneuvolan sekä erikoissairaanhoidon yhteistyö toimii osassa kunnista hyvin. Kaikissa kunnissa se on aineiston suunnitelmien mukaan käynnistymässä ja toimintamalleja ollaan selkiyttämässä. Yhteistyöryhmät kokoontuvat säännöllisesti ja ovat joissakin kunnissa laajempia perhepalveluverkostoja, jolloin myös perusopetus on mukana.

Lasten ja perheiden tukemiseksi varhaiskasvatuksessa toimivat yhteistyöryhmät, johon kuuluvat päivähoidon työntekijöiden lisäksi lastenneuvolan terveydenhoitaja, perheneuvolan psykologi ja sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijät. (TS 5)

Lapsiperheille suunnattujen palveluiden yhteistyö vaatii moniammatillisten työmenetelmiä ja niiden hallintaa. Eri asiantuntijoiden työmenetelmiä on myös tarkoituksenmukaista jakaa eri palveluiden kesken, jolloin vältetään esimerkiksi lasten tiettyjen ikäluokkien päällekkäistä arviointia.

Neuvoloissa on kehitetty yhteistyötapoja kuten esimerkiksi aikuissosiaalityön ja äitiysneuvolan yhteisvastaanotot sekä varhaiskasvatuksen ja neuvolan välinen yhteistyö laajan 4-vuotistarkastukseen toteutuksessa. Kehitettävää on edelleen varhaisen tukemisen tehostamisessa; esimerkiksi yksilöllisen tarpeen mukaiset lisäkäynnit, yhteiset kotikäynnit ja sekä moniammatillisista hoitopoluista sopiminen. (TS 5)

Aineiston toimintasuunnitelmiin ei pääsääntöisesti ole kirjattu alle kouluikäisten lasten perheisiin kohdistuvien eri palveluiden moniammatillisia työmenetelmiä. Vain yhdessä (10 %) toimintasuunnitelmassa on kirjattu konkreettisia yhteistyömenetelmiä. Muissa (90 %) suunnitelmista yhteistyömenetelmiin vain viitataan ja on kirjattu lähinnä yhteistyötahot nimeltä.

Pienetkin huolet otetaan puheeksi mahdollisimman varhain. Yhteistyössä vanhempien ja mahdollisesti tarvittavien muiden asiantuntijoiden kanssa (konsultoiva erityislastentarhanopettaja, terveydenhoitajat, sosiaalityöntekijät, erityistyöntekijät) luodaan yhteinen toimintamalli lapsen tukemiseksi.

Lapsen tarvitsema kasvun tuki kirjataan hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa. (TS 4)

Huomion kiinnittää se, että toimintasuunnitelmiin kirjattua yhteistyömallia työmenetelmänä ei ole eritelty moniammatillisen yhteistyökuvion käynnistämiseksi. Moniammatillisuutta korostetaan, mutta passiivimuotoisella tekstillä halutaan korostaa tekemisen tavoitetta, kun taas tekijä ja esimerkiksi tavoitteen aloittava taho jäävät tiedostamatta. Tekstien taustalla voidaan nähdä niiden instituutioiden tavoitteet, joita teksti edustaa, ja joita se koskee. (Fairclough, 2010, s. 39.) Ylläolevan tekstilainauksen taustalla voi olettaa olevan varhaiskasvatuspalvelun. Varhaiskasvatussuunnitelma kuuluu varhaiskasvatuksen käsitteistöön ja siitä puhuttaessa odotetaan päivähoidon olevan toiminnan aktiivinen tekijä. Lapsen näkökulmasta suunnitelman tavoitteena on lapsen tukeminen, joka taataan kirjaamalla se lakisääteisesti hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa.

Lapsen tuen tarpeen arvioinnissa on lähtökohtana vanhempien ja kasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai jo aiemmin todettu tuen tarve tuki toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä, jossa vanhemmat ovat tiiviisti mukana. (TS 4)

Vanhemmat ja päivähoito muodostavat lapsen eri kasvu- ja kehitysympäristöt, mikrojärjestelmät. Näiden systeemien välinen suhde muodostaa mesosysteemin, jossa yhdistyy lapseen liittyvä vanhempien ja päivähoidon asiantuntijuus. Lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta mesosysteemissä todentuu vanhempien, päivähoidon ja tarvittavien asiantuntijoiden mukana olo lapsen tukemiseen liittyvässä prosessissa. (Bronfenbrenner, 2002, s. 264.) Seuraavassa suunnitelmassa erilaiset työmenetelmät yhteistyön kehittämiseksi ovat tiedossa, mutta niiden käyttäjä ei välttämättä ole tiedossa.

Käytetään moniammatillisia työmenetelmiä esim. vanhemmuuden roolikartta, lapset puheeksi – menetelmä, perheinterventio, varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen. (TS 2)

Ongelmien puheeksi ottaminen vaatii tietoa ja rohkeutta puuttua lapsen asioihin sekä ylittää perheen yksityisyyden raja. Yhtenä keinona pyrkiä tukemaan lasten ja perheiden hyvinvointia kunnat ovat vastaanottaneet Tytti Solantauksen (2013) kehittämän menetelmän; lapset puheeksi – keskustelu. Menetelmä on käynnistymässä suurimmassa osassa Pohjois-

Pohjanmaan kuntia 2013–2015. Lapset puheeksi (LP) – keskustelun avulla pyritään tunnistamaan lapsen kehitystä tukevia ja haavoittavia tekijöitä, sekä tuen tarpeita.

Moniammatillisiin työmenetelmiin lapsiperheiden osalta on tämän tutkimuksen aineiston kunnissa kiinnitetty huomio, mutta ne nähdään vielä kehitettävänä kohteena. Eri palvelusektoreiden käyttämien lapsiperheisiin kohdistuvien työmenetelmien yhteisvaikutus voi jäädä hyvinkin vähäiseksi, ellei yhteisiä toimintatapoja löydetä. Ajankohtaisena onkin nähtävä aikamme yhteiskunnan eri palvelusektoreiden tapa tehdä perhetyötä, sekä yhdessä, että erikseen.

7 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan usein kysymällä tutkimuksen totuudesta ja siihen liittyvästä objektiivisuudesta. Tässä tutkimuksessa on otettava huomioon se, että aineiston arviointi ja valinta tutkimuskohteeksi pohjautuvat tutkijana omaan tulkintaani sen soveltuvuudesta analyysiin. Tavoitteena oli valita analyysin kohteeksi lastensuojelun toimintasuunnitelmista aineisto, joka edustaa mahdollisimman kattavasti erilaisia kuntia.

Laadullisen tutkimuksen prosessiin sisältyy kuitenkin tutkijan tulkintoihin pohjautuvia päätöksiä tutkittavasta ilmiöstä, jolloin totuudellisuutta täytyy tarkastella tutkijan henkilökohtaisten valintojen tuotoksena. Niinpä objektiivisuuden säilyttämiseksi olen tutkimuksen kuluessa joutunut kiinnittämään huomiota omiin valintoihini aineistoa lukiessa, valitessa ja analysoitaessa. Tämän tutkimuksen luotettavuutta lisätäkseen olen valinnut analysoitavaksi lastensuojelun toimintasuunnitelmista aineistoon vähänkin päivähoitoa sivuuttavat asiayhteydet. (Kiviniemi, 2001, s. 79.)

Työhistoriani päivähoitossa on liki kahdenkymmenen vuoden ajalta. Näinä vuosina varhaiskasvatuksen lastensuojelu on muuttanut muotoaan, siitä on tullut näkyvämpää päivähoiton arjessa. Ajankohtaiseksi on tullut arvioida uusia keinoja vastata arjen vaatimuksiin ja lapsiperheiden tarpeisiin. Uuden lastensuojelulain myötä kunnissamme täytyy olla ajan-kohtainen toimintasuunnitelma lastensuojelun toteuttamiseksi. Nämä ajatukset johtivat tutkimukseen nostaa päivähoito esiin lastensuojelun toimintasuunnitelmista. Väistämättä ennako-olettamuksilla ja käsityksillä on ollut oma vaikutuksensa tutkimuksen tuloksiin.

Alasuutarin mukaan laadulliselle tutkimukselle tyypillinen ongelmallisuus sisältyy tutkimusotteen luonteeseen, jolle on ominaista katsoa ilmiötä monesta näkökulmasta ja arvioida kriittisesti myös jo ennaltaan selkeitä näkökulmia. Tämän vuoksi teoreettisen viitekehyksen valinta ja muodostaminen ovat haastavia. (Alasuutari, 2011, s. 83, 84.) Tämän tutkimuksen edetessä esiintyi samainen ongelma jo analyysin alkuvaiheissa. Aineisto ei vastannut tarpeellisessa määrin tutkimusongelmaan, vaan vaati teoreettisen käsitte pohjan avautukseen tutkijalle haluttuun näkökulmaan, josta seurasi tutkimuksen teorialähtöinen ote. Aineisto sisältää etenkin päivähoiton tehtävään lapsiperheen palveluna liittyviä itsestäänselvyyksiä, jolloin analyysissä toimi hyvänä apuna Faircloughin tapa analysoida asioiden taustalla vaikuttavia ilmiöitä ja tekijöitä.

Alasuutarin mukaan tulosten tulkinta tarkoittaa käytettävien vihjeiden pohjalta tehtävää merkitystulkintaa tutkittavasta ilmiöstä. Mitä enemmän tuloksen ratkaisuun löytyy samanlaisia havaintoja, johtolankoja, sitä todennäköisemmin ratkaisun voi olettaa olevan oikea, luotettava. Havaintoja itsessään ei pidetä tutkimuksen tuloksina, vaan tulkinnalla pyritään pääsemään havaintojen taakse. Päivähoidon ilmentymistä lastensuojelun toimintasuunnitelmissa olen kuvaillut ja tulkinnut neljän eri teeman, päivähoitopalvelun, ennaltaehkäisevän kontekstin, moniammatillisen yhteistyön ja perhetyön käsitteen avulla. Tulosten laajempaa arvoa olen pohtinut raportin viimeisessä kappaleessa 8. (Alasuutari, 2011, s. 78.)

Tuomi ja Sarajärvi (2002) arvioivat tutkimuksen luotettavuutta kokonaisuutena painottaen sen sisäistä johdonmukaisuutta. Tutkimusprosessin ja tulosten yksityiskohtainen selittäminen antaa lukijalle tiedon siitä, mitä on tutkittu, miten tutkimus on tehty ja mitkä ovat tutkimustulokset. (Tuomi & Sarajärvi, 2002, s. 135.) Laadullinen tutkimusprosessi vaatii luotettavuuden arviointia koko tutkimusprosessin kulun ajan. Tässä tutkimuksessa tutkimusprosessi tulee ilmi raportin mukaisena selvityksenä tutkimuksen eri vaiheista.

Päivähoito ja varhaiskasvatus edustavat yhteiskunnassamme lapsen instituutionaalista kasvatusta, mutta ovat myös lapsen oman perheen lisäksi päivittäinen lähiympäristö. Tutkimuksessa teoreettisen viitekehyksen tukena käytetty Bronfenbrennerin ekologinen teoria tarkastelee lapsen elämään vaikuttavia tekijöitä laajempana systeemisellä järjestelmänä ja selittää kuntatason päätösten vaikutusta lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen heidän lähiympäristössään. Lähestymistapa luo selkeän yhteyden päivähoiton, lastensuojelun ja kuntien laatimien lastensuojelun toimintasuunnitelmien välille, jolloin aineiston voi olettaa vastaavan tutkimuskysymyksiin.

Tämän tutkimuksen aineistona ovat asiakirjadokumentit. Kananen (2014) arvioi tutkimuksen luotettavuutta dokumenttiaineistossa mm. pohtien kysymyksiä kuka ja miksi dokumentti on tuotettu, kenelle ja milloin se on tarkoitettu, mitkä ovat sen tavoitteet ja mitä siitä kenties puuttuu. Usein se, mitä dokumentista puuttuu, saattaa olla tärkeämpi asia kuin se, mitä dokumentti antaa ymmärtää (Kananen, 2014, s. 91.). Näihin kysymyksiin on saatu vastauksia analysoimalla aineistoa Faircloughin mallin mukaisesti.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan pohtia myös sen yleistettävyyden näkökulmasta. Tutkittavaa havaintoyksikköä on voitu tutkia hyvin monelta näkökulmalta, mutta tulokset pätevät vain kohdetapaukseen. (Metsämuuronen 2003, s. 171; Kananen 2014, s. 17.) Tämän tutkimuksen tulokset pätevät tutkijan tulkinnan mukaisina valittuun aineistoon.

Mielenkiintoista olisi verrata tutkimusanalyysin tuloksia esimerkiksi eteläisen Suomen toimintasuunnitelmien tutkimukseen. Jokaisen suunnitelman taustalla on kuitenkin saman lastensuojelulain (2007) vaatimus kirjattavista tiedoista.

Tulosten totuudellisuutta lisää myös aineiston julkisuus, jolloin lukijalla on mahdollisuus arvioida tulkinnan onnistumista suhteessa aineistoon omien lähtökohtiensa pohjalta. Tämän tutkimuksen aineisto on julkinen ja on saatavissa sähköisessä muodossa. Tutkimuksen reliabiliteettia, tutkimustulosten toistettavuutta, nostaa tutkimusaineiston julkinen saatavuus. Tämä lisää selkeästi tutkimusprosessin läpinäkyvyyttä, mutta toisaalta se tuo tutkijalle paineen suorittaa tutkimuksen eri vaiheet, etenkin analyysivaihe, erittäin tarkasti ja perustellusti. Kiviniemi korostaa laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruuseen liittyvän vaihtelun tiedostamisen ja hallitsemisen. Aineiston pysyminen muuttumattomana mahdollistaa sen analysoinnin ja testaukseen samanlaisena koko tutkimusprosessin ajan, sen jälkeen ja myös muiden tutkijoiden toimesta. Tämän tutkimuksen aineisto on pysynyt muuttumattomana tutkimuksen ajan. (Kiviniemi, 2002, s. 79.)

Aineiston julkisuus ratkaisi tässä tutkimuksessa kysymyksen liittyen tutkimuslupaun. Eettisten näkökohtien pohdinta kohdistuu lähinnä siihen, kuinka suhtautua toimintasuunnitelmien tunnistettavuuteen aineistossa. Tutkimustehtävänä oli kuvata toimintasuunnitelmista päivähoitoa eri teemojen kautta, ei verrata eri kuntien toimintasuunnitelmia keskenään. Tämän vuoksi en nähnyt tarpeellisenä tehdä näkyväksi sitä, minkä nimisen kunnan tai kuntayhtymän suunnitelmasta raportin sitaateissa kulloinkin on kyse. Tämän vuoksi aineisto on koodattu kirjain-numero yhdistelmin, TS 1 – TS 10.

8 Pohdintaa

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata päivähoitoa lastensuojelun toimintasuunnitelmissa. Kuntien laatimissa suunnitelmissa päivähoito näyttäytyy lähinnä lapsiperheille tarjottavana palveluna ja sen merkittävyys erityisenä lastensuojelullisena toimijana ei korostu. Päivähoidon lastensuojeluun liittyviä toimintatapoja ja menetelmiä kirjataan kehityksen kohteena ja ennen kaikkea erilaisiin yhteistyötapoihin liittyvinä haasteina. Merkittävää on, että päivähoidon lastensuojeluun aletaan kiinnittämään huomio ja kehittämään uusia, yhteisiä työtapoja.

Lasten hyvinvoinnin yhtenäinen tukeminen ja systemaattinen arviointi ovat tämän päivän ajankohtainen puheenaihe. Surulliset uutiset lasten huomaamattomasta laiminlyönnistä herättävät yhä uudelleen ja uudelleen ihmettelyn, kuinka tämä on mahdollista meidän jokaisen silmiemme alla. Lasten ja perheiden suojeleminen ja turvallisuuteen vetoaminen on suomalaiselle päivähoitoon tarpeelle hyvin tyypillistä jo historian alusta alkaen. Järjestelmään luotiin ratkaisuksi avain kaulassa päiviään viettävien lasten turvattomuuteen ja hälventämään yksinhuoltajien ja uraäitien huolta lapsistaan (Onnismaa, 2010, s. 259.).

Hyvinvoinnin arviointi ja tukeminen näyttääkin vaativan selkeämpää huomiota ja suunnitelmallisuutta kuin mitä se tällä hetkellä on, jokaisessa lapsen elämään vaikuttavassa ympäristössä. Lastensuojelullinen toiminta päivähoitossa on kasvanut ja muuttunut viime vuosina ennen kaikkea perheiden hyvinvoinnin suhteen, mutta myös ympäröivään yhteiskuntaamme liittyvien vaatimusten suhteen. Tässä voi hyvin yhtyä Bronfenbrennerin ajatukseen eri systeemitasojen vaikutuksesta eri tavoin toisiinsa ja lopulta itseensä lapseen. Esimerkkinä laajemmasta muutospaineesta ovat maassamme tapahtuneet lastensuojelulain (2007) sekä varhaiskasvatustilain muutokset (2015).

Tällä tutkimuksella olen halunnut kiinnittää huomion lapsen hyvinvointiin niiden päivähoitoon lastensuojeluun liittyvien ilmiöiden kautta, jotka ovat lapsen elämän laatuun vaikuttavien tekijöiden ja sen suojeleminen liittyvien päätösten takana. Päätäjien näkökulmasta lastensuojelun toimintasuunnitelman tarkoitus on tuottaa tietoa kunnan lastensuojelun tarpeesta ja päämääristä. Asiakirjan laadinnan kautta kunnan lastensuojelutehtävä tulee näkyväksi päättäjille ja kuntalaisille (Rousu, 2007, s. 50.). Sen tarkoitus on konkreettisesti ohjata kuntien lasten ja nuorten hyvinvointi politiikkaa. Tällä hetkellä toimintasuunnitelmia lain mu-

kaisesti laaditaan, mutta niiden todellinen vaikutus lastensuojelussa ja varhaiskasvatuksen arjessa tulee ilmi vasta tulevaisuudessa.

Pelkkä suunnitelmallisuus ja päätösten tekeminen ei kuitenkaan riitä, vaan suunnitelmallisuuden tulisi liittää myös tarvittava resursointi. Kunnat kokevat epävarmuutta valtiovallan tahon vaatimuksille etenkin sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen suhteen ja näyttävät tekevän lähinnä lyhyen aikavälin tavoitteita, millä on vaikutus esimerkiksi päivähoitossa henkilöstön palkkaamiseen. Yhtenä ratkaisuna halutaan nähdä moninainen eri palvelusektoreiden välinen yhteistyö. Kunnissa tehtävä yhteistyö yli hallintorajojen onkin kehittymässä ja etsimässä yhteistä ”kieltä”, joka voi olla hyvinkin haastavaa, mutta välttämätöntä.

Tutkimuksen aineistosta nousi esiin kielen ja käsitteiden käyttöön liittyvä ongelma. Yhteisen, koko maata kattavan ohjauksen kannalta ei aina ole selkeää tietoa mistä toiminnasta kulloinkin keskustellaan. Esimerkkinä tästä mm. Heino (2014) erittelee perhekeskukseen liittyvän puheen ja määrittelyä, joka yhdessä kunnassa on ymmärretty perhekeskuksen neuvolan avoimena toimintana, toisessa lasten ja perheiden palveluiden virastona ja kolmannessa kunnassa lastensuojelulaitoksena. Tässä yhteydessä onkin realistista odottaa käsitteiden selkeytyvän viimeistään silloin, kun kunnat päivittävät lastensuojelun toimintasuunnitelmiaan. Tämän myötä kuntien keskinäinen vertailu ja toiminnan seuranta ja ohjaus lastensuojelun suhteen yhtenäistyy ja helpottuu. (Heino, 2014, s. 107.)

Lapsen ja perheen hyvinvointi ja sen tukeminen on kiistaton päämäärä kaikessa varhaiskasvatuksessa, mutta sen tutkiminen ja käsitteellinen määrittely ovat haasteellisia. Tässä on tulkintani mukaan eräs syy siihen, miksi päivähoito näyttyy kuntien lastensuojelun suunnitelmissa yllättävän pienesti, sekä määrällisesti, että laadullisesti. Toimintasuunnitelmia laatimissa työryhmissä ei välttämättä ole edustusta päivähoitosta. Päivähoidon aseman esille tuominen lastensuojelun toimintasuunnitelmissa on mahdollista varhaiskasvatuksen ammattilaisella, joka hallitsee päivähoiton arkeen liittyvät ilmiöt. (Puroila & Estola, 2012, s. 23.)

Varhaiskasvatuksen päivähoito ja päiväkotityö ymmärretään välittömässä yhteydessä yhteiskunnalliseen ympäristönsä, erityisesti sen palvelurakenteisiin, kulttuuriin, kasvatustalouteen sekä perhettä ja lapsuutta koskeviin käsityksiin. (vrt. Bronfenbrenner) Kunnat kuvaavat aineiston toimintasuunnitelmissa päivähoitotoiminnan merkitystä lastensuojelun toimijana ajan arvojen mukaisesti lähinnä perhepalveluna. Päivähoito, varhaiskasvatustalouden kunnan lastensuojelussa onkin tämän tutkimuksen kuluessa osoittautunut tutkimisen ar-

voiseksi lapsen, perheen, päivähoidon ja jopa yhteiskunnan kannalta. (Karila & Nummenmaa, 2001, s. 10.)

Varhaiskasvatuksen parissa työskentelevät henkilöt ovatkin näköalapaikalla lapsiperheiden arkeen, lapsen ja koko perheen hyvinvointiin. Päivittäiset kohtaamiset perheiden kanssa luovat heidän välilleen yhteyden ja yhteistyön, kasvatuskumppanuuden, päämääränä onnellinen, hyvinvoiva lapsi. Tässä kiteytyy mielestäni päivähoidon käytännön arjen vaatimus jokaisen lapsen ja perheen kanssa toimiessa, jolloin kiinnostuksen kohteena on myös henkilökunnan ammattiosaamiseen. Tämän tutkimuksen tulosten mukaan toimintasuunnitelmien laatijoilla on tieto kasvatuskumppanuuden merkityksestä perheen ja päivähoidon välisessä yhteistyötoiminnassa, joka on johtanut myös pohtimaan myös henkilökunnan ammattiosaamisen tasoa.

Ehkäisevä lastensuojelu ei noudata sektori- tai hallintokunta rajoja, vaan lapsen, ja hänen perheensä ongelmat voivat nousta esiin missä tahansa palvelussa. Ongelmien kasautuessa saman lapsen tai perheen kanssa saattaa työskennellä useita työntekijöitä. Työntekijän on kyettävä arvioimaan, milloin hänen taitonsa riittävät ongelman ratkaisuun, milloin on toimitettava yhteistyössä lapsen vanhempien ja muun kasvuyhteisön kanssa, milloin on toimitettava muiden asiantuntijoiden kanssa.

Lasten hyvinvoinnin taustalla on vanhempien ja koko perheen hyvinvointi, josta voi tulkita moniammatillisen yhteistyön tärkeyden. Moniammatillinen yhteistyökuvio koetaan kunnissa haasteeksi, mutta työmenetelmiä kehitetään ja halutaan kehittää aktiivisesti. Uusi tapa tehdä työtä vaatiikin uudentyyppisiä työmenetelmiä ja asennetta toimia yhteistyössä eri hallintokuntien kanssa. Moniammatillisen yhteistyön merkityksen ymmärtäminen kunnan lastensuojelussa on kuntien lastensuojelussa selkeästi ymmärretty, mutta yleisellä tasolla olevat määritelmät eivät välttämättä johda konkreettiseen toimintaan, joka kuitenkin on toimintasuunnitelman tarkoitus. Perheen hyvinvoinnilla on myös taipumus periytyä, mikä samalla toisaalta viittaa pahoinvoinnin kasaantumiseen ja jopa siirtymiseen edelliseltä sukupolvelta seuraavalle.

Lastensuojelullisten toimien mallin tulisi saavuttaa niin poliittiset päättäjät, kuin päiväkotien työntekijätkin. Suunnitelmallinen tieto toiminnan päämäärästä ja siihen pyrkivistä tekijöistä luo vastuun ilmapiirin siitä, että lastensuojelu ajatellaan päivähoidossa nimenomaa ehkäisevänä toimena ja siihen tartutaan käytännön tasolla. Tilastojen valossa näin ei vielä ole. Esimerkiksi vuonna 2012 keskisuudessa kaupungissa on tehty 3060 lastensuojeluilmoi-

tusta. Näistä päivähoidosta on tehty 32, terveystalveissa 414, poliisin taholta 895, koulusta 240 ja yksityisen tekemänä 832 sekä muun viranomaisen taholta 365 lastensuojeluilmoitusta. (Ahlgren-Leinvuo, 2013, s. 43.) Samaisen tutkimuksen tulosten mukaan nuorisotoimen vastaajista eniten, 46 % ilmoitti ilmoitusten määrän lisääntyneen uuden lastensuojelulain voimaan tulon jälkeen. Koulun vastaajista luku oli lähes yhtä korkea 44 % ja neuvolasta 26 %. Päivähoidon työntekijöiden vastaajista vain 9 % ilmoitti lastensuojeluilmoitusten määrän lisääntyneen lastensuojelulain muutoksen jälkeen.

Tähän viittaa myös erään toisen kunnan lastensuojelusuunnitelmaan kirjattu tieto vuoden 2008 ilmoituksista, joita oli 83. Ne koskivat 67 lasta ja 55 perhettä. Ilmoituksia on tullut poliisilta, kouluilta, terveydenhuollosta, yksityisiltä henkilöiltä ja sosiaalipäivystyksen kautta, mutta yhtäkään ilmoitusta ei tullut päivähoidosta. (Lastensuojelun keskusliitto, 2010) Kiinnostavaksi ilmiön tekeekin se, että lain muutoksen tarkoituksena oli siirtää paino ennaltaehkäisevään lastensuojeluun, jota päivähoito edustaa. Lastensuojelun keskusliiton tutkimuksen mukaan päivähoiton edustajien vastaukset lastensuojelun kyselyyn olivat seuraavia; ehkäisevään lastensuojeluun on varattu liian vähän resursseja ja sen menetelmistä on saatavilla liian vähän tietoa. Kyselyyn vastaajien mukaan oletetaan, että työntekijällä täytyy olla erittäin painavat perusteet lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. ”Pelkkä huoli ja näkemys eivät riitä”. (Lastensuojelun keskusliitto, 2010, s. 7, 12.)

Toimintasuunnitelmissa on pohdittu yhteistyötä kaksitasoisesti sekä kuntakohtaisuuden, että seudullisen yhteistyön näkökulmista: ”*Lastensuojelun suunnitelman valmistelussa kuntakohtaisuus ja seudullisuus ovat muodostaneet sisällöllisesti hedelmällisen, toisiinsa integroituvan kokonaisuuden*” (TS 6). Erityisesti lastensuojelun tiedontuotantoa, seuranta- ja arviointijärjestelmää sekä osaamisen kehittämistä koskevat tavoitteet näyttävät edellyttävän laajaa kuntien välistä yhteistyötä. Pääsääntöisesti kunnat haluavat säilyttää oman kuntakohtaisuutensa ja omaleimaisuutensa lapsiperheiden palveluiden tarjoajana. Oman varjonsa yhteistyölle luo kuitenkin tuleva Sote-uudistus ja suunnitelmia uskalletaan tehdä vain lyhyelle aikavälille.

Millaista tukea päivähoito saa arkeensa lastensuojelun toimintasuunnitelmasta? Kuinka toimintasuunnitelma vastaa päivähoiton lastensuojeluun, perhetyön ja yhteistyön näkökulmasta? Päivähoidon näkökulmasta suunnitelman tarkoituksena tulisi olla tavoite, että lapsiasiakas ymmärretään perheen kanssa yhtenä kokonaisuutena. Tästä huolimatta päivähoito näyttäytyy suunnitelmissa vähäisessä määrin. Tässä on nähtävissä ristiriita verrattuna

siihen kuinka paljon lapset ja perheet käyttävät päivähoitopalveluja. Toisaalta, suunnitelmista näkyy kodin ja perheen tärkeys lapsen kehitykselle, ajatus joka konkretisoituu myös päivähoiton arjessa. Tarja Heino toteaaikin artikkelissaan lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut; ”Tulevaisuuden lastensuojelun toivotaan rakentuvan yhä enemmän lapsilähtöiseen suuntaan”. (Heino, 2014, s. 107.) Kiinnostavaa olisikin tutkia, miten lapsilähtöisyys näkyy nykyisissä kuntien laatimissa lastensuojelun toimintasuunnitelmissa.

Päivähoidon työntekijän näkökulmista toimintasuunnitelman odottaisi olevan ”napakka, toimiva paketti ” arjen päivähoitoelämään. Sen odottaisi sisältävän konkreettisia toimia lastensuojelun tullessa ajankohtaiseksi, sisältäen toimintamallin käytäntötavoista puhelinnumeroihin. Todennäköisesti kuntien omat päivähoiton turvallisuussuunnitelmat kenties sisältävätkin kyseisen ohjeistuksen. Siitä, mikä lastensuojelulain mukaisen toimintasuunnitelman todellinen tarkoitus kuntien arjen työkaluksi on, ei lastensuojelulaista itsessään selviä.

Maassamme suoritetaan monimuotoista lapsitutkimusta eri tasoilla, lapsen omaa näkökulmaa unohtamatta. Eräs ajankohtainen tutkimusperäisen lastensuojelua tukeva toimi on Sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämä lastensuojelututkimuksen koordinaation vahvistamiseen keskittyvä hanke, joka annettiin syksyllä 2013 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi. Vuonna 2014 tarkoituksena oli laatia tarkennettu toimintasuunnitelma lastensuojelututkimuksen koordinaatorakenteen tuottamisesta ja koota lastensuojelututkijoiden verkosto. Hankkeen tarkoituksena on myös lisätä lastensuojelun pitkäaikaista tutkimusta. Tulevaisuus näyttää hankkeen vaikutus maamme lastensuojelun kehittymiseen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2014 a.)

Tämän tutkimuksen kuluessa kävi yhä selvemmäksi päivähoiton perhetyön merkityksen korostuminen päivähoiton arjessa. Väistämättä jokainen tämän päivän päivähoitotyöntekijä kohtaa perhetyön mukaisia haasteita työssään. Päivähoidon perhetyöstä on vielä suhteellisen vähän tutkimusta, joten olisikin tarkoituksenmukaista lähitulevaisuudessa tutkia kasvatuskumppanuuden rinnalla tehtävää perhetyötä sekä päivähoiton eri työntekijöiden, että lapsen ja perheen näkökulmasta.

Monet tutkimukset lastensuojelun ja päivähoiton yhteisestä näkökulmasta on tehty joko päivähoiton työntekijän tai lastensuojelun työntekijän näkökulmasta. Tämän kaltainen tutkimus on usein subjektiiviseen kokemukseen liittyvää, ja tuottaa omalta osaltaan arvokasta tietoa, liittyen tiettyyn näkökulmaan päivähoiton arjessa tai toisaalta lastensuojelussa

toimimiseen. Selkeä tutkimuksen tarve näyttää kuitenkin olevan näiden tutkimusten ”koh-
tauspaikassa”, perustuen sekä lapsen ja perheen kokemuksiin että lastensuojelun selkeään
tuloksellisuuteen päivähoidossa. Näin voidaan avata niitä tarpeita, joita lapsen ja perheen
hyvinvoinnin tukeminen päivähoidossa vaatii.

Suurin osa maamme päivähoitopalveluista on siirtynyt hallinnollisesti sivistystoimen alai-
suuteen. Tämä ja viimeistään uuden varhaiskasvatuslain ensimmäisen vaiheen voimaantulo
2015 on tuonut mukanaan keskustelun opetuksen ja pedagogiikan korostumisesta suhteessa
perinteiseen päiväkotikasvatukseen toimintatapoihin. Miten se vaikuttaa päivähoidon ja
varhaiskasvatuksen lastensuojelulliseen toimintaan olisi tutkimuksen arvoinen asia. Van-
hempien osallisuus on otettu huomioon uudessa varhaiskasvatuslaissa (2015), vaikkakin
kuntien toimintasuunnitelmissa se näkyy lähinnä varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisen
yhteydessä. Paitsi vanhemmilla, myös lapsella itsellään toimijana on eri kasvuympäristöis-
sä aktiivinen rooli, jolloin hänellä on omalla vuorovaikutuksellaan mahdollisuus vaikuttaa
eri tavoin ympäristöönsä. (Hujala ym., 1998, s. 18.)

Tutkimuksellani haluan nostaa päivähoidon merkityksen lastensuojelun merkittävänä osa-
alueena. Mielestäni maassamme on todella laadukas päivähoitojärjestelmä, jossa tehdään
työtä tiedolla, taidolla ja sydämellä. Kuten Onnismaa (2010) toteaa väitöskirjassaan, päi-
vähoito ja varhaiskasvatus voidaan nähdä perheen ja yhteiskunnan rajapintana. Siinä yh-
distyvät sekä perheen yksityisyys, että yhteiskunnan julkisuus. Päivähoidon lakisääteinen
tehtävä on tukea perhettä sen kasvatustehtävässä, ja silloin astutaan aina myös jossain mää-
rin perheen yksityisyyden alueelle, jolloin väistämättä korostuu henkilökunnan ammatillisuus.
(Onnismaa, 2010, s. 24.)

Tämä matka lapsiperheiden hyvinvoinnin maailmassa on väistämättä vienyt aika ajoi-
tuksen oman perheeni hyvinvointiin. Vuosien varrella, opintojeni kuluessa ja lasten kasva-
essa se on vaatinut tuostakin läheisten läsnäoloa perheelleni. Ilman lähiympäristön
tukea, työssäkäyvän äidin opiskelu olisi tuntunut jo ajatuksena mahdottomalta. Siispä tästä
tuesta suon suurimmat kiitokseni rinnallani kulkijoille Laurille, Karille, Marille, Riikalle ja
Miikalle, omalle äidilleni opinnoissa kannustajana sekä isälleni ja veljelleni mieltä kohot-
tavista jutteluista yhteisillä reissuillamme. Kiitokset haluan suoda myös pro gradu työni
ohjaajalle Eila Estolalle vapaasta aikataulusta pohtia ja analysoida tutkimuksen eri vaiheis-
sa.

Lähteet

Ahlgren-Leinvuo, H. (2013). Suomen kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2012. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja. Helsinki: Edita Prima Oy.

Alasuutari, P. (2001). *Johdatus yhteiskuntatutkimukseen*. Helsinki: Yliopistopaino.

Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H-M., Polvinen, M., Laaksonen, R., Lamberg, K. (2014). Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmän tueksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä. 2014:12.

Asetus lasten päivähoidosta. 16.3.1973/239. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex.fi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

Bardy, M., Heino T. (2014). Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (s. 13–42). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 5. Tampere: Juvenes Print- Suomen yliopistopaino Oy.

Bardy, M. (2014). Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (s. 49–78). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 5. Tampere: Juvenes Print- Suomen yliopistopaino Oy.

Bardy, M. (2014). Tiedon punninta ja maailman asuttaminen. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (s. 297–304). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Teema 5. Tampere: Juvenes Print- Suomen yliopistopaino Oy.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9, (2), 22– 40.

Bronfenbrenner, U. (2002). Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa R. Vasta (toim.), *Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä* (s. 221–288). Suomi: Oy Unipress ab.

- Fairclough, N. (2010). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. Second edition. Pearson education. Abingdon: Taylor & Francis.
- Farrel, A. (2001). Policy research. Teoksessa G.M. Naughton, S.A. Rolfe, I. Siraj-Blatchford, *Doing early childhood research. International perspectives on theory and practise* (s. 240–253). Buckingham. Philadelphia: Open university press.
- Einarsdottir, J., Puroila, A-M., Johansson, E., Broström, S., Emilson, A. (2014). Democracy, caring and competence: values perspectives in ECEC curricula in the Nordic countries. *International journal of early years education*, 23 (1), 97–114.
- Heino, T. (2014). Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa M. Bardy (toim.), *Lastensuojelun ytimissä* (s. 84–107). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Teema 5. Tampere: Juvenes Print- Suomen yliopistopaino Oy.
- Heinämäki, L. (2000). *Varhaiserityiskasvatus lapsen arjessa*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Heinämäki, L. (2004). Erityisesti päivähoitossa. Kunnallisten toimijoiden ja päättäjien näkemykset erityispäivähoidon funktiosta palvelujärjestelmässä. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 136. Akateeminen väitöskirja. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
- Heinämäki, L. (2005). *Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko*. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Hiitola-Moilanen, M. (2005). Perhetyön mahdollisuudet päivähoitossa- hanke. Teoksessa M. Hiitola-Moilanen (toim.), *Kehittämisen polkuja perhetyössä* (s. 4–24). Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.
- Hujala, E., Junkkari, P., Mattila, S. (2006). Päivähoidon toimivuuden arviointia. *Varhaiskasvatus tänään*. 9. Suomen Varhaiskasvatus ry- verkkolehti. Saatavilla: http://www.peda.net/verkkolehti/jyu/varhaiskasvatus?s_id=fullcontent
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila-Haapakoski, S., Nivala, V. (1998). *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Härkönen, U. (2007). Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus- Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittämisestä. Teoksessa A. Niikko, I. Pellikka, E. Savolai-

nen (toim.), *Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä - Kirjoituksia Kuninkaankartanonmäeltä*. (s. 21–39). Joensuu: Joensuun yliopistopaino.

Kallander, M. (2004). Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio, A. Hujala (toim.), *Lastensuojelu tänään* (s. 119–140). Helsinki: Sanoma pro Oy.

Kananen, J. (2014). *Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta*. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja- sarja. Tampere: Juvenes Print. Suomen yliopistopaino Oy.

Karila, K., Nummenmaa, A. (2001). *Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkot*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kekkonen, M. (2012). *Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä*. Tampere: Juvenes Print. Suomen yliopistopaino Oy.

Kiviniemi, K. (2001). Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa J. Aaltola, R. Valli. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (s. 70–85). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kääriäinen, A. (2003). Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsingin yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Hakapaino.

Laki lasten päivähoitosta. 19.1.1973/36. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex.fi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973>.

Laki lasten päivähoitosta annetun lain muuttamisesta 8.5.2015/580. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex.fi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>.

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 2005/272. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex.fi. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272>.

Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja. (2014). Eriarvoistuva lapsuus. Lasten hyvinvointi kansallisten indikaattoreiden valossa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2014:3. Helsinki: Aksidenssi Oy.

Lastensuojelun keskusliitto. (2010). *Ehkäisevän lastensuojelun kirjava todellisuus. Lastensuojelulain vaikutukset eri ammattiryhmien toimintatapoihin: Mikä toimii, mikä takkuu ja mitä pitäisi kehittää.* Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia. Helsinki.

Lastensuojelukeskusliitto. (2012). Lehdistötiedotteet. Lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyötä on kehitettävä. Viitattu 14.4.2014. Saatavissa:

<http://www.lskl.fi/teemat/ehkaiseva-tyo/lastensuojelun-ja-paivahoidon-yhteistyota-kehittava/>

Lastensuojelulaki.2007/417. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex.fi. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun käsikirja. Sosiaaliportti.fi. Viitattu 17.2.2014. Saatavissa:

<http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä.* Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Metsämuuronen, J. (2006). Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.), *Laadullisen tutkimuksen käsikirja* (s. 79–148). Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Mikkola, M. (2004). Lasten oikeudet ja eurooppalaiset ihmisoikeudet. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio, A. Hujala (toim.), *Lastensuojelu tänään* (s. 61–76). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Niemi, M. (2012). Lapsen ominaisuudet, perheen resurssit ja vanhempi-lapsisuhde lapsen kehityksen ennustajana. Pitkittäistutkimus varhaislapsuudesta kouluikään. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Onnismaa, E-L. (2010). Lapsi, lapsuus ja perhe varhaiskasvatusasiakirjoissa 1967–1999. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 313. Akateeminen väitöskirja. Helsinki: Yliopistopaino.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2014). Lapselle oikeus varhaiskasvatukseen. Tiedote 18.12.2014. Viitattu 7.5.2015. Saatavissa:

<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2014/12/varhaiskasvatus.html>

Pekkarinen, E., (2011). Lastensuojelun tieto ja tutkimus. Asiantuntijoiden näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 51. Lapsuudentutkimuksen seura. Lastensuojelun Keskusliitto ja Terveystieteiden tutkimuskeskus Helsinki. Viitattu 4.4.2015. Saatavissa:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/lastensuojeluntieto.pdf>.

Perusopetusasetus 1998/852. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex.fi. Saatavissa:

[http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980852?search\[type\]=pika&search\[pika\]=perusopetusasetus](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980852?search[type]=pika&search[pika]=perusopetusasetus).

Perusopetuslaki 1998/628. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex.fi. Saatavissa:

[http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980628?search\[type\]=pika&search\[pika\]=perusopetuslaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980628?search[type]=pika&search[pika]=perusopetuslaki).

Pihlaja, P. (2005). Varhaisvuosien erityiskasvatuksen rakenteelliset ja ideologiset perusteet. Teoksessa P. Pihlaja, R. Viitala (toim.), *Eriyiskasvatus varhaislapsuudessa* (s. 112–130). Helsinki: Wsoy.

Pohjois-Suomen aluehallintovirasto. (2013). Puhelin keskustelu 6.2.2013

Pulma, P. (2004). Lastensuojelun kehityslinjoja. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio, A. Hujala (toim.), *Lastensuojelu tänään* (s. 11–20). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Puroila, A-M., Estola E. (2012). Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. Varhaiskasvatuksen tiedelehti. Journal of early childhood education research, 1 (1), 22–43.

Räsänen, P. (2005). Havaintojen mittaus ja aineiston jäsentämisen metodologia. Teoksessa P. Räsänen, A-H. Anttila, H. Melin (toim.), *Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat* (s. 85–102). Juva: WS Bookwell Oy.

Rönkä, A., Kinnunen, U., Sallinen, M. (2005). Vanhempien työ ja lasten hyvinvointi. Teoksessa P. Takala (toim.), *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?* (s. 170–186). Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Saarnio, T. (2004). Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio, A. Hujala (toim.), *Lastensuojelu tänään* (s. 240–255). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Solantaus, T. (2013). Toimiva lapsi ja perhe. Lapsen ja nuoren kehitystä tukeva toiminnallinen työmuoto varhaiskasvatuksessa ja koulussa. Lapset puheeksi- keskustelun taustateoria. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa:

http://www.thl.fi/attachments/kasvunkumppanit/tlp/Lp_keskustelun_taustateoria_koulu_ja_varhaiskasvatus_%2015112013.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. Lasten suojelun kehittämiseksi laaditaan toimintasuunnitelmia. Viitattu 28.12.2014. Saatavissa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/verkkouutinen/-/view/1872880>.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2014). Toimiva lastensuojelu. Toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019. Saatavissa:

http://www.thl.fi/documents/647345/0/RAP_2014_19_lastensuoj_toteuttamissuunnitelma_verkko.pdf/a0279592-26a7-472b-be83-9988c92f4a45

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2015). Sote-uudistus. Viitattu 22.4.2015. Saatavissa:

http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/palvelurakennemuutos

Taskinen, S. (2004). Lasten psykososiaaliset palvelut ja lastensuojelu. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio, A. Hujala (toim.), *Lastensuojelu tänään* (s. 141–153). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2014 a.). Tilastoraportti 33/2014. Viitattu 12.10.2014. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lasten-paivahoito>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2014 b.). Tuki varhaiskasvatuksessa. Viitattu 6.4.2015. Saatavissa:

<http://www.thl.fi/fi/web/lapsetnuoretjaperheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut/tuki-varhaiskasvatuksessa>.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015 a.). Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma.

Viitattu 22.4.2015. Saatavissa:

http://www.thl.fi/fi/web/lapsetnuoretjaperheet/johdon_tueksi/mika_ohjaa_toimintaa/lasten_ja_nuorten_hyvinvointisuunnitelma

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2015 b.). Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen keskeinen lainsäädäntö. Viitattu 27.5.2015. Saatavissa:

http://www.thl.fi/fi/web/lapsetnuoretjaperheet/lait_ ja_oppaat/varhaiskasvatus_ ja_paivahoito/lainsaadanto/varhaiskasvatuksen_ ja_ esiopetuksen_ keskeinen_ lainsaadanto

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015 c.). Perhetyö. Viitattu 20.10.2015. Saatavissa:

<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/perhetyo>

Tuomi, J., Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Törrönen, J. (2005). Puhetapoja analysoimassa. Rajankäyntiä kriittisen diskurssianalyysin ja semioottisen sosiologian välillä. Teoksessa P. Räsänen, A-H. Anttila, H. Melin (toim.), *Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat* (s.139–162). Juva: PS-kustannus.

Törrönen, M., Vornanen, R. (2004). Lastensuojelun ehkäisevä työ. Teoksessa A. Puonti, T. Saarnio, A. Hujala (toim.), *Lastensuojelu tänään* (s. 154–191). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusimäki, M. (2005). Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten julkaisusarja 20. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.

Varhaiskasvatuslaki 1973/36. Ajantasainen lainsäädäntö. Finlex.fi. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.